

'VAARALLISEN VIERAS'

Retorinen analyysi islam-uutisoinnista
Der Spiegel ja L'Espresso

Helsingin yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Uskontotieteen laitos
Pro gradu -tutkielma
Kirsi Haapakoski
Maaliskuu 2000

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Uskontotieteen laitos
Tekijä – Författare – Author Kirsi Maarit Haapakoski		
Työn nimi – Arbetets titel – Title 'Vaarallisen vieras'. Retorinen analyysi islam-utisoinnista: Der Spiegel ja L'Espresso.		
Oppiaine – Läroämne – Subject Uskontotiede		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Maaliskuu 2000	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 113
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkimuksessani selvitan millaisia yhteisiä sopimuksia islamista sisältyy eurooppalaiseen "tutkivaan uutisjournalismiin" ja ovatko ne kenties yhdistettävissä Euroopan yhdentymiskehitykseen, uuteen eurooppalaiseen identifioitumiseen. Tutkimusaineistona ovat uutisaikakauslehtien, saksalaisen <i>Der Spiegelin</i> ja italialaisen <i>L'Espresson</i>, artikkelit, joista etsin erityisesti arkipäivän kuvauksia islamista Saksassa ja Italiassa. Tapausanalyysin kohteena oli <i>Der Spiegelin</i> nro 16/97 'Vaarallisen vieras' -kansiaihe. Tutkimukseni ei ole lingvistinen, vaan analyysi tekstin vaikutuskeinoista ja siten lukijan mahdollisista tulkintoista. Oletusarvona on se, että lehtikirjoituksista olisi löydettävissä keskimääräistä yleisempi tapa kirjoittaa islamista ja sen nykyisistä tai tulevista vaikutuksista uskontona Euroopassa. Argumentointi, jolla muovataan arkipäivää ikään kuin huomaamattamme, vaatii mielestäni analysointia. Lainataanhan <i>Der Spiegelin</i> kirjoituksia 165 maassa, myös Suomessa.</p> <p>Teoria diskurssianalyysistä, jossa tekstien avulla katsotaan voivan analysoida miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä, on tutkimukseni peruslähtökohta. Artikkeleiden retorisen analyysin avulla pyrin paljastamaan rivien välistä teksteissä vaikuttavia yhteiskunnallisia arvoja ja uskomuksia. Tutkimusmenetelmänä oli eritellä, Chaim Perelmanin antaman analyysikehikon avulla, millaisista osatekijöistä argumentoivan tekstin vakuuttavuus koostuu. Ollakseen toimiva argumentoinnin tulee pohjautua yleisesti hyväksyttyihin premisseihin. Nämä "esisopimukset" ohjaavat ajatteluamme.</p> <p>Teksteistä nousi esiin muuttuneet käsitteet tai muuttuneet merkitykset: tapausanalyysini kohteen innoittamassa lukijapalautteessa kiinnitetään huomiota vieras-sanaan yhdyssanassa vierastyöläinen. Vieras ja erilainen ovat tuttuja arkikielen käsitteitä, joihin islam yhdistetään. Vieraus yhdistetään 'Vaarallisen vieras' -pääaiheessa nimenomaan stereotyyppisiin väkivaltaisesta islamista. Peilaan tuloksiani Edward W. Saidin käsityksiin orientalismista ja islamin kuvasta amerikkalaisessa mediassa ja etsin selvitystä sosiaalipsykologian teorioiden avulla siihen mikä voisi olla syynä näiden merkitystenantojen suosiolle tämän hetken Euroopassa.</p> <p>Ihminen erittelee sosiaalisen maailmansa kategorioihin, jolloin peruskategoriointi on itse/muut ja me/muut. Sosiaalisen identiteetin teoriassa ryhmien väliselle käyttäytymiselle katsotaan ominaiseksi stereotyyppiset käsitykset sekä ryhmän sisä- että ulkojäsenistä. Sosiaalisilla representaatioilla viitataan siihen yhteisen tiedon varastoon, jonka ihmiset jakavat kansantajuisina teorioina sosiaalisesta maailmasta. Tekstien analyysin perusteella voisi esittää euroidentiteetin muotoutumisen ja eurosentrisyyden representation selitykseksi vieraan ja erilaisen samaistamisessa islamiin. Mutta Michael Billig muistuttaa, että ajattelulla on luokittelun lisäksi erittelyn ulottuvuus: jos lukijalla on erityisesti lähiympäristöön sijoittuvissa lukukokemuksissaan tarpeeksi ristiriitaisia elementtejä ajatteluun varten, kansantajan islam voisi olla monimuotoisempi ja tulla vähitellen tutuksi.</p>		
Avainsanat - Nyckelord – Keywords uskontososiologia – retorinen analyysi – uutisaikakauslehdet – islam – Eurooppa		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Uskontotieteen laitos (Topelia-kirjasto)		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Further information löytyy myös osoitteesta http://ethesis.helsinki.fi		

1. JOHDANTO.....	6
1.1 ISLAMIN TUTKIMUKSESTA EUROOPASSA	6
1.2 AIEMMIN TEHTY TUTKIMUS	8
Tekstien diskursiivinen analyysi.....	8
Tiedotusvälineet todellisuuden muokkaajina	10
”Persianlahden sota ja journalismi”	13
1.3 TUTKIMUSKOHTENA ISLAM AIKAKAUSLEHDESSÄ	17
Uskontotieteellinen ulottuvuus.....	18
Tutkimusprosessin kulku.....	19
2. TEORIA JA METODI.....	21
2.1 DISKURSSIANALYYSI	21
2.2 ARGUMENTOINNIN RETORINEN ANALYYSI.....	22
’Uusi retoriikka’	23
2.3 PERELMANIN ARGUMENTAATIOTEORIA.....	27
Tosiasiat, totuudet ja ”esisopimukset”	28
Syvemmälle argumentaatioon.....	30
2.4 ANALYYSIN SIOITTAMINEN KONTEKSTIINSA	35
Sosiaalisen identiteetin teoria	36
Sosiaalisten representaatioiden teoria	37
Teorioiden kritiikkiä	39
2.5 MICHAEL BILLIG JA AJATTELUN SIETÄMÄTÖN VAPAUS	41
Luokittelu ja ennakkoluulo.....	41
Kansantajun dilemmat.....	42
3. TUTKIMUSYMPÄRISTÖ.....	44
3.1 SAKSALAINEN KANSALLISVALTIO.....	44
Muutoksia muukalaisvihasa	45
Monikulttuurinen Saksa?	45
3.2 KAUTTAKULKUMAA ITALIA	49
Maahanmuuttajat Italiassa	50
3.3 TAUSTATIETOA TUTKIMUSMATERIAALISTA	52
Der Spiegel – ”tutkivaa journalismia”	53
L’Espresso – ”progressiivinen miestenlehti”	54
4. ISLAM-UUTISOINNIN ANALYYSI.....	55
4.1 AINEISTON VALINNASTA.....	55
4.2 VUODEN 1997 OTSIKOIDEN KERTOMAA	56
Der Spiegel: ”Islam über alles”	57
L’Espresso: ”Allahin kadotetut lapset”	58
4.3 KANSIAIHEENA ”VAARALLISEN VIERAS”	61
”Aikapommit esikaupungeissa” - tilastot ulkomaalaisväkivallasta	62
”Kunnioitusta integraation sijaan” - inhimillisyyden vaatimus	69
”Olen ollut tyhmä” - mihin vankila opettaa?	72
”Islamin salainen hyökkäys” - pieni mutta pelottava Milli Görös	73
”Vieraampia kuin turkkilaiset” - moniongelmainen monikulttuurisuusprojekti	74
Lukijakirjeitä: ”Maa tarvitsee uusia ideoita”	76
”Uuden oikeiston manifesti” – ”Ja sitä kutsutaan erilaisuudeksi”	80
4.4 ESISOPIMUKSET ISLAMISTA	82
Isäntä ja vaaralliset vieraat	82
Vierauden vaarallisuus.....	83
Seura tekee kaltaisekseen	84

Islamistiorganisaatio ja turkkilaisnuoret.....	84
"Monikulttuurinen yhteiskunta – uhka vai mahdollisuus"	84
 4.5 "ARVOITUS ISLAM"	85
"Saatanallinen Länsi, demoninen Islam"	86
"Vastakohtia"	87
4.6 ISLAM JA "MODERNI LÄNSI" – YHTEENSOPIVUUS?	88
"Kuka nostaa hunnun?"	88
"Hämmennyksen kevyt verho"	90
"Maailmanmahti islam?"	92
 5. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	95
5.1 ISLAMIN KUVA KESKIAJALLA.....	95
5.2 ... JA TUHAT JA YKSI VUOTTA MYÖHEMMIN	96
5.3 EUROIDENTITEETTI – ONKO SITÄ?.....	98
5.4 XENOFobia JA EUROSentrisyys.....	100
5.5 ARGUMENTOINNIN DYNAAMISUUS JA ARVOJEN MUUTTUMINEN	102
5.6 TULOKSEN TARKASTELUA	103
 LIITTEET	106
Taulukko 1: Artikkeleiden aiheet vuonna 1997 ja käytetty argumentointitapa	106
Taulukko 2: Otsikot ja alaotsikot vuosikertojen 1997 islam-artikkeleista.....	107
Taulukko 3: SPIEGEL-special nr.1/98 sisällön aihealueet ja otsikoita aiheisiin	113
Taulukko 4: Vertailua aihealueiden jakautumisesta Thofern - Haapakoski	114
 BIBLIOGRAFIA	115
LÄHTEET	115
KIRJALLISUUS	116

1. Johdanto

1.1 Islamin tutkimuksesta Euroopassa

Mielenkiintoni aiheeseen, islamin käsittelyyn eurooppalaisissa aikakauslehdissä, herätti artikkeli italialaisessa *L'Espresso*:ssa. *L'Espresso* on Milanossa ilmestyvä politiikan, kulttuurin ja talouden viikkolehti. Otsikolla ”ISLAMIN PELKO” (07.07.1995) toimittaja Cristina Mariotti kuvailee muslimien määrän räjähdysmäistä kasvua Italiassa parin edellisen vuoden aikana. Ensimmäisenä lähdeotoksena toimittaja mainitsee Lovanion yliopiston tutkijan Stefano Allievin ja sosiologi Felice Dassetton tutkimuksen islamin nykytilasta Italiassa. Itse tutkimuksesta artikkelissa ei kerrota juuri muuta kuin tutkijoiden laskemien moskeijoiden ja muiden hartauspaikkojen lukumäärä - ”80 moskeijaa. Siracusasta Trentoon.”. Toimittaja antaa islamille ”kolmet kasvot, kolme ilmettä”: (1) islamin pelko eli islaminuskoisten fanaattisuus, (2) islamin poliittiset vaatimukset ja edellä mainitun tutkimuksen (3) hartaudenharjoitus, rauhanomainen sulautuminen.

Artikkelin mukaan islamin kolmet kasvot on nähty Italiassa lyhyen ajan sisällä: Rooman suuri moskeija otettiin käyttöön, Comossa pidetyssä konferenssissa vaadittiin jonkinasteista yhteisymmärrystä maahanmuuttajien uskonnon ja Italian valtion välille ja Milanossa paljastettiin terroristiverkko, jonka johtajaksi epäillään Sad Abu Zeidiä, Via Jennerin islamilaisen kulttuuri-instituutin emiiriä¹. Toimittajan mielestä Italian voi jo pelätä muodostuvan muslimiterroristien Eurooppaan kohdistuvien iskujen loogiseksi tukikohdaksi.

”Allahin kannattajat haluavat vapauden harjoittaa uskontoaan, siis vapautta yhdistyä. Mutta he haluavat myös olla esillä instituutioissamme, sen takia he toivovat poliittista äänestys-oikeutta ja täyttä kansalaisuutta. Ja niin terroristi-yksiköt, joita varmasti muodostuu uudelleen, voisivat painostaa ja käännä vastapuolta, eli Italian valtiota, kun muut keinot osoittautuisivat tehottomiksi.”

suomennettu artikkelista

Uskonnollisuudesta tuodaan esiin kaksi näkökantaa. Rooman yliopiston kristinuskon historian dosentti Andrea Riccardin käsitys on, että Italian islam on jaettavissa kolmeen ryhmään:

”On sosiaalisesti korkea islam, joka voitaisiin identifioida muslimimaiden lähetystöihin, jotka rahoittivat Rooman moskeijan²; on köyhempi islam, joka lieenee muodollisempi, se on maahanmuuttajien islam. Ja viimeiseksi, on kääntyneiden islam, jossa on jo rekisteröitävissä vahvaa tyytymättömyyttä käytyyn keskusteluun ja jotka painavat lehteä ’Islamin sanansaattaja’.”

suomennettu artikkelista

¹ Lehden julkaisua edeltäneellä viikolla Milanossa oli pidätetty n.70 muslimiyhteisön edustajaa: toimittaja Laura Riccettiin mukaan pidätettyjä syytetään mafian kaltaisen rikollisverkon organisoimisesta.

² Moskeijan, joka siis vihittiin käyttöön em. Milanon ja Comon tapahtumien aikaan.

Jatkoksi tähän jaotteluun artikkelin kirjoittaja huomauttaa: ”Todellakin, Firenzessä on havaittu, että kääntyneiden joukossa on entisiä mustien ääriliikkeiden edustajia, ...”

Toinen uskonnollisuutta käsittelevä mielipide on katolisten vastaus islamin uhalle: ”uusi ristiretki”, joksi kuvaillaan islamia vastustavien äärikatolisten yhteistä rukoushetkeä ”vääryyden korjaamiseksi”, kuten he itse asiaa kutsuvat. Riittiin osallistunut markiisi Luigi Coda Nunziante kertoo:

”...Roomaan avattu moskeija on pilkkaa kristinuskon symbolikaupunkia kohtaan. Meille ainoa paljastettu totuus on meidän uskonnossamme. Niinpä yhdyimme rukoilemaan kunnes muslimit kääntyvät.”
suomennettu artikkelista

Kuitenkin, kääntyminen tapahtuu lehden mukaan lähinnä toiseen suuntaan: jo 50.000 italialaista on kääntynyt islamiin ja kääntymisrytmi nopeutuu koko ajan. Tämä nähdään katolisen kirkon piirissä uhkana. Artikkelissa tuodaan esiin maahanmuuttajien puolesta työskenteleviä ja yhteistyöjärjestöjen edustajia, mutta heidän toimiaan kuvataan riittämättömiksi ja tulevaisuudenkuvia liian toiveikkaiksi.³

Artikkelista välittyvä pelon kuva, tietojen merkillinen ristiriitaisuus ja asiantuntijoilta valitut lainaukset herättivät mielenkiintoni, koska aiemmin ei silmiini ollut osunut Italiaa koskevaa uutisaineistoa muslimisiirtolaisista tai islamin uhasta. Sitä vastoin olin juuri lukenut lyhyen mutta yllättävän Sisilian kukoistusaikaa koskevan maininnan⁴ - että varhaiskeskiajan intellektuellit kokoontuivat Sisiliaan tieteitä ja taiteita suosineen muslimihallinnon aikana, sitä en muistanut omien peruskoulu- tai lukiovuosieni historian tunneilla kuulleen. Sisilia Euroopan sivistyksen sydämenä ei myöskään heijastunut omista kokemuksistani kesätoissa Balestraten kylässä Palermon lähetyvillä. Kuva todellisuudesta muodostuu pienistä palasista ja joskus niitä voi olla vaikea saada sopimaan yhteen.

*L'Espresso*n artikkelissa mainittu islamtutkija, sosiologi Felice Dassetto, vieraili Helsingin yliopistossa 08.-09.10.1997 luennoimassa islamtutkimuksen nykytilasta ja tulevaisuudesta Euroopassa. Dassetto kertoi Eurooppaan juurtuneen islamin uskonnollisuuden tutkimuksen alkaneen vasta 1970-luvulla, orientalistit sitä ennen tutkivat lähinnä tekstejä. 1970-luvun puolivälistä 1980-luvun puoliväliin tutkimuskohteita olivat sosiografia, islamin suhde valtion, islamin instituutiot ja islam yhteisössä. Tutkimuskohteet ovat edelleen samoja, ny-

³ suomennokset omat

⁴ Talvio 1991, 114

kyään on kiinnostusta myös erillisiin muslimiorganisaatioihin. Dassetto luetteli myös alueita, joilla tutkimusta tarvittaisiin: kuvausta, mitä muslimiryhmissä tapahtuu; organisaation ja johtajuuden legitimoiminen; miten uskonto siirretään kolmannelle sukupolvelle; uskonnolliset käytänteet (mm. ympärileikkaus, pyhiinvaellusmatka) nyky-ympäristössä; mitä tarkoittaa olla muslimi – kuulumisen sosiologia ja psykologia; uusi islamilainen diskurssi, uudet auktoriteetit (videotuotannot, äänitteet, median hyväksikäyttö).

Oma kiinnostukseni kohdistuu kuulumisen, identifioitumisen alueeseen. Ei kuitenkaan muslimisiirtolaisesta käsin, vaan muslimimuuttajien vastaanottajamaiden ja niiden kansalaisista käsin: millaisia yhteisiä esisopimuksia islamista sisältyy eurooppalaiseen ”tutkivaan uutisjournalismiin” ja ovatko ne kenties yhdistettävissä Euroopan yhdentymiskehitykseen, uuteen eurooppalaiseen identifioitumiseen. Vai annetaanko lehtien artikkeleissa tilaa monikulttuuriselle Euroopalle? Tutkimusaineistona on kahden uutisaikakauslehden italialaisen *L'Espresso*n ja saksalaisen *Der Spiegel*n islamiin liittyvät artikkelit vuodelta 1997. Tapaustutkimukseni kohteena on *Der Spiegel*n laaja artikkeli aiheesta ’Vaarallisen vieras’, *Spiegel-special* islam-erikoisnumeron kaksi artikkelia ja muutama artikkeli molemmista lehdistä vuodelta 1998.

1.2 Aiemmin tehty tutkimus

Tekstien diskursiivinen analyysi

Medioita tutkittaessa on muistettava mediakasvatuksen asiantuntijan Len Mastermanin (toimii opettajana Nottinghamin yliopistossa ja mediakasvatuksen asiantuntijana Euroopan neuvostossa ja UNESCO:ssa) sanoin, että ”mediat ovat symbolijärjestelmiä, joita täytyy aktiivisesti lukea ja tulkita; ne eivät ole epäproblemaattisia ja itseään selittäviä ulkoisen todellisuuden heijastumia”⁵. Mastermanin mukaan medioiden ideologinen voima johtuu mediassa työskentelevien ja sitä kontrolloivien vallasta esittää totena, yleispätevänä ja välttämättömänä sellaisia asioita, jotka väistämättä ovat valikoituja ja arvoväritteisiä rakennelmia; niihin sisältyy erityisiä intressejä, ideologioita ja merkityksellistämistapoja (diskursseja).

Pertti Hemánus oppikirjassaan *Journalistiikan perusteet* tulkitsee Mastermanin ajatusta ”Koska todellisuus itsessään ei ole narratiivinen, tarinat muokataan, rakennetaan ja tasa-

painotetaan tietyllä tavalla.” ja on yhtä mieltä siitä, että todellisuus ei ole valmiiksi rakennettua, journalismi objektiivisena peilinään. Uutisen narratologisen ongelman Hemánus pukee muotoon ”miten raaka-aineesta eli todellisuuden aineksista tehdään kertomus” ja tarjoaa vastaukseksi: *pelkistämällä, kielellistämällä ja luomalla jännite eli dramatisoimalla*.⁶ Pelkistäminen on informaation valintaa ja sen kaavoittamista stereotypioihin, kielellistäminen taas kielenkäytön valintaa tai valokuvien käyttöä. Dramatisoinnista Hemánus antaa esimerkiksi Vanhasen (1987) tutkiman ns. katastrofiestetiikan eli sen ”karmean kauheuden, jota tuhon uhkaan tai jo toteutuneeseen tuhoon voidaan ladata”. Journalismi saat- taa myös toimia ilmiöitä mytologisoimalla. Toimittaja Cristina Mariotti on artikkelissaan ”Islamin pelko” valinnut ja dramatisoinut informaation siten, että artikkelista muodostuu kertomus muslimista uskonnollisina fanaatikkoina, jotka tulevat terrorisoimaan Italian valtiota muslimimaiden taloudellisella tuella, jos heidän vaatimuksiinsa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista suostutaan.

Miten media puhuu –kirjassaan Norman Fairclough kertoo kuinka ja miksi mediaa tulisi lukea kriittisesti. Sosiokulttuurisia muutoksia tarkasteltaessa joukkotiedotuksen tutkimisen mielekkyyttä tuskin voi kiistää, niin keskeinen sen asema on nykyisissä yhteiskunnallisissa järjestelmissä. Vähemmän itsestään selvä ja yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa usein kiistelty väite taas on se, että joukkotiedotuksen kielen analysointi voisi antaa merkittävän lisän aiheen tutkimukseen. Faircloughin mielestä tällaiselle analyysille on tarvetta.

Tekstiä analysoimalla voidaan päästä niiden takana vaikuttaviin ideologioihin. Ideologiat ovat väittämiä, jotka käyvät tekstistä ilmi epäsuorasti ja esiintyvät yleensä sen alkuoletuk- sissa (itsestäänselvyydet) myötävaikuttaen eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden ylläpitä- miseen ja muotoutumiseen. Yksittäisten representaatioiden, suhteiden tai identiteettien merkitystä valtasuhteissa voidaan arvioida kajoamatta totuutta koskeviin kysymyksiin⁷. Kielen analyysillä voidaan yhdistää yhteiskunnallinen ja kulttuurinen tutkimus, mutta vain tietynlaisen kielianalyysin avulla. Tiedotusvälineiden kieltä on analysoitava *diskurssina* ja analyysin tulee olla osa tiedotusvälineiden diskurssianalyysia⁸.

Lähestymistavan ”kriittisyys” tarkoittaa Faircloughin mukaan pyrkimystä ottaa huomioon se, että sosiaaliset käytännöt ja erityisesti kielenkäyttötavat ovat sidoksissa syy- ja seuraus-

⁵ Masterman 1989, 19-20

⁶ Hemánus 1990, 79-80

⁷ Fairclough 1997, 25-26

⁸ ks. diskurssianalyysin käsitteestä ja sisällöstä myös s. 18

suhteisiin, joita emme normaalioloissa juuri lainkaan huomaa. Kielenkäyttö, eli jokainen teksti, rakentaa aina yhtäaikaaisesti sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita, sekä tietojen ja uskomusjärjestelmiä. Faircloughin mukaan kriittisessä diskurssianalyysissä kunkin yhteisön diskursiiviset käytännöt – sen tavanomaiset kielenkäyttötavat – mielletään verkostoiksi, joita hän nimittää ”diskurssijärjestyksiksi”. Faircloughin mielestä analyysiin tulee aina sisältyä kaksi toisiinsa liittyvää kiinnekohtaa: viestintätilanteet ja diskurssijärjestys. Viestintätilanteessa diskurssijärjestys saa uuden, funktionaalisen, ulottuvuuden: viestintätilanteen analyysissä eritellään tekstin, diskurssikäytännön ja sosiokulttuurisen käytännön keskinäisiä suhteita. Tekstianalyysi taas kohdistuu sekä tekstien merkitykseen että niiden muotoon⁹.

Faircloughin mielestä diskurssikäytännön ulottuvuus koostuu tekstin tuottamiseen ja kuluttamiseen liittyvistä prosesseista. Viestintätapahtumassa diskurssikäytäntö on ikään kuin välittäjänä tekstuaalisen ja sosiaalisen / kulttuurisen välillä. Sosiokulttuuriset käytännöt muovaavat tekstejä muuttamalla diskurssikäytäntöjen luonnetta eli tekstien tuottamisen ja kuluttamisen tapoja, mikä taas näkyy itse tekstin ominaisuuksissa. Tiedotusvälineiden tekstit ovat yhteiskunnallisten muutosten herkkiä mittareita. Muutokset, jotka ovat luonteeltaan usein alustavia, keskeneräisiä ja sekavia, käyvät ilmi tekstien moniaineksisuudesta ja ristiriitaisuudesta¹⁰.

Tiedotusvälineet todellisuuden muokkaajina

Kirjassaan *Orientalism* Edward W. Said määrittelee orientalismin yhteiseksi tiedon arkistoksi, jota piti koossa ideaperhe, joukko arvoja, jotka olivat osoittautuneet tehokkaiksi¹¹. Näillä ideoilla 1700-luvun lopulta lähtien selitettiin Orientin ihmisten käyttäytymistä. Saidin mukaan eurooppalaiset sisäistivät mallin, jolla selittää itselleen ilmiötä Orientti, ja samalla malli vaikutti myös Orientin ihmisiin. Yksi orientalismin olennaisista asenteista oli erottelu, joka perustui läntiseen ylemmyyteen ja itämaiseen alemmuudentunteeseen. Said kuvaa orientalistista ajattelua matkakertomusten, historiankirjoituksen, satujen ja stereotyyppien kehystämiksi linseiksi, joiden läpi nähty ilmiö pystyttiin kategorioimaan ja näin hallitsemaan. Said arvostelee tutkijoiden ja tieteen tekijöiden tapaa ”tehdä yleistyksiä jokaisesta havaittavasta yksityiskohdasta ja jokaisesta yleistyksestä muuttumaton laki orientaali-

⁹ Fairclough 1997, 75-78

¹⁰ Fairclough 1997, 81-83

¹¹ Said 1991(1978), 41

sesta luonteesta, temperamentista, mentaliteetista, tavoista tai tyyppistä”¹². Lopulta pelkkä sana ’orientaalinen’ muodosti lukijalle käsityksen tietystä tietokokonaisuudesta, tiedosta joka näytti olevan neutraalia ja objektiivista.

Uudemmassa tiedotusvälineiden islam-kerrontaa käsittelevässä *Covering Islam - How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World* -kirjassaan Said löytää edelleen selviä merkkejä orientalismin muistuttavasta yksipuolisesta ajattelutavasta varsinkin yhdysvaltalaisissa joukkotiedotusvälineissä. Hän väittää, että asiantuntijoiden ja joukkotiedotusvälineiden tarjoama kuva islamista korostaa islamin olevan uhka länsimaiselle sivistykselle. Kirjan päivitetystä esipuheesta vuodelta 1997 Edward W. Said kertoo olevansa ”huolestunut siitä, että pelkkä ’islam’ -etiketin käyttö, joko selitettäessä tai erittelemättä tuomitessa ’islamia’, tosiasiaa päättyy hyökkäyksen muotoon...”¹³ Said korostaa, että ’islam’ määrittelee vain pientä osaa siitä mitä islamilaisessa maailmassa tapahtuu. Hänen mielestään on täysin mahdotonta asettaa ’islamin’ otsikon alle kaikkea mitä lukematon määrä erilaisia ihmisiä kokee kymmenissä eri maissa, eri kulttuureissa, eri kielillä, erilaisissa yhteisöissä.

Hän myöskin arvostelee niinsanottujen asiantuntijoiden auktoriteetillaan antamien lausuntojen subjektiivisuutta tai asiantuntijoiden lausuntojen puuttumista.” Akateemisen kiinnostuksen sijaan löydämme usein vain toimittajien antamia epämääräisiä lausuntoja, jotka media välittömästi poimii ja jatkodramatisoi.”¹⁴ Saidin mielestä tällaisia yleistyksiä ei sallittaisi muista maailman uskonnollisista, kulttuurisista tai alueellisista ryhmistä. Mutta yleistysten kysyntä on valitettavasti suurempaa kuin hyvin tutkittujen vaihtoehtoisten näkökulmien kysyntä:

”monoliittisen, raivoisan, uhkaavan ja salaliittomaisesti leviävän islamin markkinat ovat paljon suuremmat, käytännöllisemmät ja enemmän jännitystä aikaansaavat, joko viihdytystarkoituksessa tai mobilisoimassa tunteita uutta ulkomaista paholaista vastaan.”¹⁵

Said esittelee päivitetystä esipuheestaan uusimpien uutisointien islamin kuvausten argumentointitapoja. Esioletuksena argumentoinnissa on Saidin mielestä idea lännestä valistuneen moderniteetin standardina, jota terrorismia suosiva, väkivaltainen ja fundamentalistinen ’islam’ uhkaa.

¹² Said 1991, 86

¹³ Said 1997, s. xv

¹⁴ Said 1997, xvi

¹⁵ Said 1997, xxviii

- **Assosiaatio islam – fundamentalismi.** ”Tahallisesti luotu assosiaatio islamin ja fundamentalismin välille varmistaa, että keskivertolukija näkee islamin ja fundamentalismin periaatteessa samana asiaina.”(xvi)¹⁶
- **Perusteettomat stereotyyppiset argumentit.** Said lainaa entisen kansallisen turvallisuusneuvoston jäsenen Peter Rodmanin kirjoitusta *National Review* -lehdessä (1992) ja toteaa: ”Rodmanilla ei ole tarvetta todistaa syytteitä islamin huonommuudesta, katkeruudesta ja raivosta: hänelle riittää näiden syytteiden julkilausuminen, koska ’islam’ - sellaisena miten siitä kerrotaan ja miten se (väärin)tulkitaan orientalistisessa ajattelussa ja median stereotyypeissä - on syytettynä ja tuomittuna ilman tarvetta syytöksiä tukeviin argumentteihin...”(xvii)
- **Islam uskontona vs. ideologiana.** Said lainaa Daniel Pipesia, joka on kommentoinut *The National Interest* -lehdessä (1995) fundamentalistista islamia: ”[radikaali islam on] idealtaan lähempänä muita sellaisia liikkeitä (kommunismi, fasismi) kuin traditionaalista uskontoa.”(xvii)
- **Vastapuolen asiantuntijoiden huomiotta jättäminen.** Said jatkaa: ”Pipes asettaa naurunalaiseksi asiantuntijat, jotka sanovat että poliittinen islam on tullut tiensä päähän: ei, hän tarjoaa vasta-argumenttina, että sen kukoistusaika on nyt täällä.”(xvii)
- **Omaa käsitystä tukevien auktoriteettien esittäminen.** Elaine Sciolino artikkelissaan ’Punainen vaara on poissa. Mutta islam on täällä’ *New York Times* -lehdessä (1996) kuvaa ”’vihreän vaaran’ vaarana läntisille kiinnostuksen kohteille lainaamalla useita korkeassa asemassa olevia todistajia, jotka kertovat asian olevan näin... Kaikkea tätä vastaan siteerataan vain professori John Espositoa...”(xx)
- **Muslimit luonnostaan tietynlaisia.** ”... suuri osa siitä mikä on mediassa luettavissa ja nähtävissä islamista kuvaa aggressiota kuin islamista syntyneenä, koska se on sitä mitä ’islam’ on. Paikalliset ja konkreettiset olosuhteet siis häivytetään. Toisin sanoen, islamista kertominen on yksipuolista aktiiviteettia, joka hämärtää sen mitä ’me’ teemme ja sen sijaan korostaa mitä muslimit ja arabit tosiasiaassa luonnoltaan ovat.” (xxii)
- **Arabimuslimien vierasviha ja alemmuudentunne.** Said lainaa mainstream-toimittaja *The New Republic* -lehden omistaja Martin Peretziä (1993): ”arabeille juutalaiset tulevat aina olemaan ryöstäjiä ja tunkeilijoita. Xenofobia ei meidän aikanamme ole vain arabien käytössä. Mutta sellaisena aikana, kun valtio yhdistää politiikan identiteettiin, arabi-islamiin, ja kärsii huonommuudesta verrattuna Israeliin ja länteen, se on erityisen xenofobista ajatellessaan omaa maailmaansa ja vain sitä.”(xxiv)
- **Islamin vieraus.** Ex-professori, brittiläisen orientalistin Bernard Lewisin esseitä julkaistaan Saidin mukaan säännöllisesti USA:ssa, jossa hän nykyään asuu. Said arvioi: ”Lewis korostaa töissään islamin kokonaisuuden esittämistä periolemukseltaan ulkopuolella tunnetun, arkipäiväisen, hyväksytyn maailman, jossa ’me’ asumme, ja sen lisäksi hän esittää nykyislamin perineen eurooppalaisen antisemitismin oletuksessa sodassa modernia vastaan.”(xxx)
- **Ikivanha kilpailuasetelma.** Lewisin esseestä ”*The Roots of Muslim Rage*” (1990) lainaten: ”Tämä on sivilisaatioiden törmäys – ehkä irrationaalinen, mutta varmasti historiallinen, ikivanhan kilpakumppanin reaktio ”juutalais-kristillistä” perintöämme ja sekulaaria nykyaikaamme ja niiden maailmanlaajuisista leviämistä, kohtaan.”(xxxiii)

Kirjassaan Edvard W. Said väittää, että hallitusten edustajien, akateemisten asiantuntijoiden ja suuryritysten eksperttien kuoro uutismedian kautta hahmottaa ’islamin’ synonyymiksi terrorismin ja uskonnollisen hysterian. Samaan aikaan muslimimaat käyttävät ’islamia’ epäedustavien ja usein epäoikeudenmukaisten hallitusten oikeutuksena. Said korostaa, että ’islam’ määrittää vain verraten pientä osuutta kaikesta mitä tapahtuu muslimimaailmassa, johon kuuluu miljardi ihmistä, kymmeniä maita, yhteisöjä, perinteitä, kieliä ja määrättömästi erilaisia kokemuksia.

Saidin mielestä islam tarkoituksellisesti yhdistetään fundamentalismiin niin että keskivertolukija alkaa käsittämään islamin ja fundamentalismin yhdeksi ja samaksi asiaksi. Hän siteeraa Daniel Pipesia, orientalistia, tämän kirjoituksesta syksyllä 1995 *The National Interest* -lehdessä otsikolla ”*There are No Moderates - Dealing with Fundamentalist Islam*”.

¹⁶ lainauksen jäljessä esipuheen sivunumero

Pipes kirjoittaa, että islamin todellinen luonne on ”lähempänä hengeltään muita sellaisia liikkeitä (kommunismi, fasismi) kuin traditionaalista uskontoa.” ja kehittää myöhemmin analogiaa edelleen:

”Kun fundamentalistinen islam eroaa yksityiskohdiltaan muista utopistisista ideologioista, se kuitenkin muistuttaa niitä laajuudeltaan ja ambitioiltaan. Kuten kommunismi ja fasismi, se tarjoaa etujoukkoideologian; täydellisen ohjelman, jolla kehittää ihmistä ja luoda uusi yhteiskunta; täydellisen yhteiskuntakontrollin; ja aktivistit valmiina - ja jopa innokkaina - vuodattamaan verta.”

Edward W. Saidin teos *Covering Islam* on voimakas kannanotto tiedotusvälineistä maailmankuvan muokkaajina. Said osoittaa esimerkeillään hyvin öljykriisin aikaisen USA:n uutistuotannon islaminvastaisen värityneisyyden. Mutta mielestäni kirjan anti on sitäkin yleisemmällä tasolla käsitys tulkinnasta ja sen muovautumisesta yhteisössä, kuten Said lainaa sosiologi C. Wright Millsin esseekokoelman osuudesta ”the Cultural Apparatus” (1967, s.405-6)¹⁷:

”Ensimmäinen sääntö, joka inhimillisistä olosuhteista tulee ymmärtää on se, että ihmiset elävät toisen käden tiedon maailmassa. He ovat tietoisia paljon useammista asioista kuin mitä he itse ovat kokeneet [...] Heidän elämänlaatunsa määräytyy muilta saatujen merkitysten mukaan [...] Mutta joka-päiväisessä elämässään [...] ihmisten kokemuksetkin ovat valikoituneet stereotyyppisten merkitysten ja valmiiksi tehtyjen tulkintojen kautta. Heidän mielikuvansa maailmasta, ja heistä itsestään, on tullut tuhansilta silminnäkijöiltä, joita he eivät koskaan ole tavanneet, eivätkä tule tapaamaan [...] Jokainen tulkitsee havaitsemaansa - ja havaitsematta jättämistään: mutta tulkinnan termit eivät ole hänen omiaan [...] Suurin osa asioista, joita hän kutsuu tosiasiaiksi, terveeksi tulkinnaksi tai sopivaksi ilmaisuksi, on yhä enemmän riippuvainen havaintopaikasta, tulkintakeskuksista ja ilmaisuvarastoista, jotka nyky-yhteiskunnassa luodaan[...]kulttuurisen välineistön avulla.”

Tuula Sakaranahan mielestä orientalismin-keskustelu on olennainen osa kulttuurien tutkimusta. Hän analysoi artikkelissaan sosiologi Sari Näreenn tutkimuksen¹⁸ perusoletuksia ja tutkijan oikeutusta ”käyttää” islamia yleistyksenä ”lännen” peilinä. Sakaranahan mukaan Näreenn tutkimusasetelmaa leimaa ”hierarkkinen dikotomia ’modernin’ lännen ja ’perinteisen’ islamin välillä”¹⁹, joka ei ota huomioon islamin eri tulkintoja ja muslimien nykykeskustelua. Kulttuurien tutkijan on avattava käyttämänsä yleistyksien lukijalle ja pohdittava niiden käytön oikeutusta, kategorioiden määritelmät on perusteltava.

”Persianlahden sota ja journalismi”

Joukkotiedotusvälineitä ja niiden kautta tapahtuvaa vallankäyttöä on tutkittu paljon viime vuosikymmeninä. Persianlahden sota vuonna 1991 näyttää synnyttäneen erityisen tarpeen analysoida tiedonvälityksen luonnetta. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella on

¹⁷ Said 1981, 42

¹⁸ Näreenn väitöskirja *Etnopsykoanalyttisia näkökulmia sukupuolikulttuuriin* (1995)

¹⁹ Sakaranaho 1996, 38

koottu tutkijoiden silloisia (1991) ajatuksia kansiin nimellä *Persianlahden sota ja journalismi*. Heikki Luostarinen löytää artikkelissaan sodan uutisoinnista neljä erityispiirrettä: talouden häiriöiden minimoinnin, kulttuurierot, operatiiviset edut ja siistityn sodan. Maa-ilmantalous pyrittiin vakauttamaan vakuuttelulla USA:n hyökkäyksen menestyksellisyydestä; sodan julkisuus heijasti käsitystä idän ja lännen perustavista arvo- ja rationaliteettieroista; Yhdysvaltain armeija käytti toimittajia väärän informaation välittäjinä perimmäisenä tarkoituksena Irakin harhauttaminen; yleisö pyrittiin vakuuttamaan sodan muuttuneesta luonteesta ohjailemalla tiedotusvälineitä antamaan haluttu kuva - ruokkimalla, kilpailuttamalla ja valvomalla tiedotusvälineiden edustajia²⁰.

Samassa kirjassa Juhapekka Rantanen kertoo lukeneensa *Helsingin Sanomien* sodan päätymisen jälkeen teettämän gallupin, jonka mukaan 71 % suomalaisista piti sotaa oikeutettuna. Hän epäili löytäneensä selityksen gallupin antamalle tulokselle tutkittuaan seitsemän *Helsingin Sanomien* numeron kaikki sotaa käsittelevät jutut sodan ensimmäisten viikkojen ajalta: jo pelkästään otsikoiden merkityssisällön perusteella arvioiden 63 % jutuista antoi lukijalle mielikuvia, jotka lienee vakuuttaneet sodan välttämättömyydestä²¹. Sirpa Puhakka huomauttaa, että uutisoinnin luonteesta käytiin kriittistä keskustelua jo itse uutistapahtuman jatkuessa, lievää itsekritiikkiäkin esitettiin ensimmäisten päivien tunnekuohun täyttämien uutisotsikoiden jälkeen. Hänen mielestään kompastuttiinkin ehkä tiedonvälityksen normaaliongelmiin, jotka vain korostuivat Persianlahden sodan uutisoinnissa: näkökulman valikoitumiseen toimituksen ulkopuolella, lähteiden ja asiantuntijoiden valtaan, uutistapahtumien ennustamiseen ja kovenemaan uutiskilpailuun tiedotusvälineiden välillä²².

Myös kirja *Triumph of the Image. The Media's War in the Persian Gulf – A Global Perspective* on kokoelma media-analyysijä vuoden 1991 tapahtumista, kun CNN-televisioyhtiö tarjosi kuvan sodan syttymishetkestä yhtäaikaaisesti George Bushille, Saddam Husseinille, Mihail Gorbatschoville, John Majorille ja Kuwaitin emiirille.... Kolmekymmentäneljä kirjoittajaa kahdeksastatoista maasta arvioi maansa uutisoinnin sosiaalista, taloudellista ja poliittista kontekstia. Eräs kirjan toimittajista, professori Hamid Mowlana, palauttaa mieleen mitä tapahtui vuosina ennen Yhdysvaltain sotajoukkojen lähettämistä puolustamaan Kuwaitia: kansainvälinen media esitti Saddam Husseinin hyväntahtoisena diktaattorina,

²⁰ Luostarinen 1991, 32-36

²¹ Rantanen 1991, 39

²² Puhakka 1991, 76-78

joka puolustaa länsimaiden etuja alueella estämällä Irania levittämästä islamin vallankumousta²³.

Kirjan artikkelit pohjautuvat uutisotsikoihin ja –juttuihin, televisiolähetysten ja viranomaisten tiedotteiden analyysihin. Irlantilainen professori Farrel Corcoran kytkee sodan yleisempään ideologiseen prosessiin ”moderniteetin” hegemonian rakennuksessa. Ideologinen korrelaatio on löydettävissä menestyksekkään sodan teknologian ja sen luoneiden maiden moraalisella ylemmyyden välillä, mutta tieteellisen ja kulttuurisen moderniteetin sekä moraalin ja vapauden välillä näyttää myös olevan yhteys. Eurooppalaisessa mediassa ja poliitikkojen mielipiteissä Persianlahden tapahtumista hän näkee myös selkeän ajatuksen tulevasta Euroopan yhteisöstä ja toiveesta sen valtioiden yhteisestä ulkomaan- ja puolustuspolitiikasta. Tässä tilanteessa Irlanninkin oli vaikea pysyä perinteisessä neutraaliudessaan²⁴.

Riikka Kuusisto tutkii läntisten suurvaltajohtajien retoriikkaa Persianlahdella ja Bosniassa teoksessa *Oikeutettu sota ja julma teurastus*, joka pohjautuu hänen lisensoitutyöhönsä Helsingin yliopiston valtio-opin laitokselle, tavoitteenaan ”selvittää millä tavalla läntinen yleisö ’viralliselta taholta’ ohjattiin näkemään nämä kaksi sotaa”²⁵. Kokoan tähän joitain Kuusiston Yhdysvaltain, Ison-Britannian ja Ranskan johtajien puheista löytämiä Perelmanin argumentointimallin tekniikoita, joita esittelen tarkemmin myöhemmin tekstissäni²⁶. Suurvaltajohtajat puhuivat monenlaisille yleisöille ja heidän puheensa tyyli vaihteli yleisön mukaan. He eivät kuvitelleetkaan voivansa vakuuttaa kaikkia sotien oikeutuksesta, mutta pyrkivät muistuttamaan yleisöä siitä, etteivät he ”yksin”²⁷ ajaneet tiettyä linjaa. Länsivaltajohtajat esiintyivät usein yhdessä keskinäisten neuvottelujensa päätteeksi. Vaikka ”minä” ja ”me” olivat yleensä puhujanääninä, käytettiin myös passiivia, esimerkiksi omien joukkojen suorittamien iskujen uhreista kerrottaessa.

Erilaiset ”faktat”, arvot ja lokukset (yleisön entuudestaan tuntemat perustelut) yhdessä vahvistivat pohjan käytetyille argumenteille. Toivottu asiain tila esisopimuksena implikoitui erityisesti silloin, kun perusteltiin sotaan ryhtymistä tai sotatoimia uhkakuvilla ja toiveilla paremmasta ajasta. Persianlahden sotaan liitettyjä arvoja olivat erityisesti rohkeus, päättäväisyys ja periaatteellisuus. Bosniassa taas harkitsevaisuus, sitkeys ja kärsivällisyys.

²³ Mowlana 1992, 31

²⁴ Corcoran 1992, 112-117

²⁵ Kuusisto 1998, 10

²⁶ ks. tuonnempana s. 24

²⁷ Kuusiston tekstin referoinnissa lainausmerkit Kuusiston omat.

Yleinen mielipide yritettiin saada toimien tueksi käyttämällä yhteisesti tunnettuja ja hyväksyttyjä perusteluja, jotka saivat sitten tukea uusia ongelmallisia linjanvetoja.

Vertailuja ja todennäköisyysarvioita esiintyi suurvaltajohtajien lausunnoissa paljon, Saddam Husseinia ja Irakia verrattiin Hitleriin ja 1930-luvun Saksaan, Bosniaa taas Vietnamiin ja Afganistaniin. Matemaattista tarkkuutta jäljittelevät lausunnot - numeroarvot, testaamiset, todennäköisyydet ja osuuksien miettimiset – loivat vaikutelman tieteellisyydestä ja tilanteen kontrollointikyvystä. Runsaasti käytettiin myös kausaalisuhteen osoittamista ja henkilön ja hänen tekojensa yhdistämistä. Kausaalisuhde Persianlahdella oli selvä: Saddam Hussein oli syypää konfliktiin. Liittoutuma osallistui sotaan, koska muu maailma halusi pelastaa Kuwaitin. Bosniassa syistä ja seurauksista käytiin enemmän keskustelua: ”serbit” kyllä tuomittiin, mutta takana oli syvempiä etnisiä ja historiallisia syitä. Länsimaat olivat Bosniassa auttamassa, eivät pakottamassa. Argumentoinnissa käytettiin Kuusiston mukaan myös esimerkkejä, havainnollistuksia, malleja ja analogisia päättelyjä.

Dissosiativista, kahden asian erottamiseen pyrkivää argumentointia, esiintyi lähinnä silloin kun haluttiin selvittää mistä konflikteissa ei ollut kyse: länsijohtajien mielestä Persianlahdella ei ollut kyse lännen ja arabimaailman tai USA:n ja Irakin välienselvittelystä. Eikä se varsinkaan ollut seurausta lännen omasta politiikasta, jonka päämäärä konfliktiin saakka oli ollut toisaalta tukea Irakia ja toisaalta pitää yllä epätasapainoista varallisuusjakaumaa alueella. Myös Bosniassa suurvaltajohtajat torjuivat tiettyjä tilanteen tulkintoja ja kielsivät syytökset, joiden mukaan länsimaat alistuivat alusta alkaen Bosniassa tapahtuvan teurastuksen sivustakatsojiksi.

Teologian opiskelija Tommi Sarlin analysoi Helsingin Sanomien, Iltasanomien ja Hufvudstadsbladetin artikkeleita pro gradu -tutkielmassaan ”Muslimit uutisena: millaista kuvaa Suomen muslimista rakennetaan lehtiteksteissä” syyskuulta 1996. Hänen metodinaan oli Teun A. Van Dijk:n makro- ja mikrorakenneanalyysi ja tavoitteena selvittää uutisjuttujen hegemoniset diskurssit. Yhteenvedossaan Sarlin toteaa muslimit yhdistetyn pääasiassa pakolaisuuteen, rikollisuuteen ja sosiaalisiin ongelmiin tai poikkeavuuksiin.

Valtio-opin opiskelija Tomi-Pekka Auranen etsi pro gradu -tutkielmassaan ”Suomalaisuus uhattuna. Ulkomaalaisiin liitetyt uhkakuvat eräissä suomalaisissa aikakauslehdissä vuosina 1990-94” Se!-, Hymy- ja Nykyposti-lehdistä ulkomaalaisiin liittyviä oikeistopopulistisia diskursseja. Aineisto koostui 83:sta artikkelista. Tekijän mukaan artikkeleista paljastui

erityisesti uhkadiskurssi, jonka hän katsoo joissain tilanteissa luovan pohjaa oikeistopopulististen liikkeiden kannatukselle. Diskurssianalyysinsä Auranen tuki Jonathan Potterin ja Margaret Wetherellin käsitteisiin.

1.3 Tutkimuskohteena islam aikakauslehdessä

Median tutkimus on nykyään runsasta ja tuntuu keskittyvän ohjelmiin sähköisissä viestimissä (esim. keskusteluohjelmat, sarjanäytelmät) tai sitten uutisiin sanomalehdissä. Itse halusin tutkia tarkemmin johdannossa ruotimaani *L'Espresso* ja ”vaikutusvaltaista” saksalaista *Der Spiegel*ä. Mielestäni tutkimuskohde on antoisa eurooppalaisen keskiluokan arkiajattelun mielikuvien tuottajana. Enkä ole löytänyt ”vakavien”²⁸ aikakauslehtien artikkeleihin ja niiden kautta eurooppalaiseen arkitodellisuuteen syventyvää tutkimusta²⁹.

Päätin soveltaa Faircloughin kriittisen tutkimuksen vaatimusta käyttämällä tutkimusmenetelmänä tekstien retorista analyysiä, koska minulle ei ollut mahdollista tutkia tekstin ”kuluttamista”, järjestää vastaanottotutkimusta. Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila sanookin, että retorinen analyysi ei ole välttämättä vastaanoton empiiristä tutkimusta, vaan kohdistuu tekstiin ja sen vaikutuskeinoihin. Kohteena on myös tekstin laajempi sosiaalinen yhteys, jolloin voidaan päästä paljastamaan rivien välistä teksteissä vaikuttavia yhteiskunnallisia arvoja ja uskomuksia³⁰. Retoriikan tutkimus on viime aikoina saanut kannattajia. Mainitsemani Riikka Kuusiston työ on havainnollinen esitys Chaïm Perelmanin argumentointimallin toimivuudesta tutkimusmetodinä, mutta mielestäni myös siitä, että argumenttien purkamisen jälkeen työ vasta alkaa.

Kuusiston aineisto on kattava, mutta itse en ole kiinnostunut erityisesti sotaretoriikasta. Vaikka ilmiöiden purkaminen osasiinsa auttaa yksityiskohtien huomaamista ja asioiden ymmärtämistä, mielestäni on analysoimattakin selvää, että sodasta puhuttaessa halutaan vaikuttaa retorisin keinoin tunteisiin ja järkeen, niin että ”ylilyöntejäkin” vakuuttelussa osaa jopa odottaa, tai ainakin ne huomaa sotatilanteen rauhoituttua.

²⁸ Omat tutkimuskohteeni *L'Espresso* ja *Der Spiegel* ovat talouteen, politiikkaan ja kulttuuriin keskittyviä viikkolehtiä, mielestäni verrattavissa *Suomen Kuvalehteen*. Esittelen lehdet tarkemmin tuonnempana (s.49).

²⁹ Ennen opinnäytteeni jättämistä sain kuitenkin hankittua saksalaisen tutkimuksen (Thofern, 1998) islamin käsittelystä *Der Spiegel*issä vuosina 1950-1989. Johtopäätöksiä-osiossani kerron sen tuloksista.

³⁰ Kakkuri-Knuuttila 1998, 234-240

Mielenkiintoisempana näen argumentoinnin, jolla muovataan arkipäivää ikään kuin huomauttamme. Haluan selvittää millaisia mielikuvia islamista media tarjoaa ihmisten jokapäiväiseen elämään ja sitä, millaisten itsestäänselvyyksien kautta arki ajattelu muotoutuu. Tilanteesta tekee entistä houkuttelevamman se, että laajempi konteksti – Eurooppa – on voimakkaassa identifioitumisvaiheessa. Tämän takia tutkimukseni ei rajoitukaan tekstin argumentoinnin analyysiin vaan pohdin myös eräiden ryhmäteorioiden selityksiä³¹ tietynlaiseen käyttäytymiseen tai, tässä tapauksessa, tiettyjen uskomusten esiintuomiseen.

Uskontotieteellinen ulottuvuus

”Uskontososiologia on keskittynyt tutkimaan uskonnon ja muiden yhteiskunnallisten ilmiöiden riippuvuussuhteita.”³² Juha Pentikäinen jatkaa kertoen tutkimuksen tällöin keskittävän joko siihen miten yhteiskunnan rakenne vaikuttaa uskontoon tai siihen miten uskonto vaikuttaa yhteiskuntaan. Erik Allardt kuitenkin huomauttaa, että tutkimuksessa olisi yleensä hyödyllistä yhdistää molemmat näkökulmat³³. Uskontososiologian klassikkotutkijoita ovat Émile Durkheim ja Max Weber, joista Weber viimeisissä tutkimuksissaan kiinnitti huomion yhteiskunnan sekularisoitumiseen.

Uskontososiologinen tutkimus keskittyikin 1900-luvulla koskemaan juuri uskonnon sekularisoitumista, ”maallistumista”, kiinnittäen erityisesti huomiota ’uskonnon’ käsitteen määrittelyyn, samalla kun ’yhteiskunnan’ käsitettä käytettiin sitä suuremmin analysoimatta³⁴. Viimeistään 1990-luvun keskustelu globalisaatiosta on tuonut tarpeen yhteiskunnan käsitteen uudelleenarvioinnille: yhteiskunta ei enää tunnusta valtioiden rajoja. Myös uskonto on saanut uuden, poliittisemmän ulottuvuuden. Ketola, Pesonen & Sjöblom arvioivat, että ”uudet uskonnollisuuden ilmentymät, kuten fundamentalismin nousu, uudet uskonnot ja New Age –liike, voidaan tulkita tätä viitekehystä vasten.”³⁵

Uskontotieteessä väitöskirjatasolla diskurssianalyysiä ja retoriikkaa tutkimusmenetelmänä on ensimmäisenä käyttänyt Tuula Sakaranaho. Väitöskirjassaan *The Complex Other* vuodelta 1998 Sakaranaho on tutkinut paradoksia, jonka muodostaa kuva Turkissa huivikiistassa mieltään osoittaneista musliminaisista – tutkijoita, opiskelijoita ja feministejä – verrattuna läntiseen stereotypiaan alistetusta naisesta islamin maailmassa. Sakaranaho on analysoinut turkkilaisten naistutkijoiden käsityksiä kemalismin, feminismin tai islamin

³¹ ks. ”Analyysin sijoittaminen kontekstiinsa” s.32

³² Pentikäinen 1986, 21

³³ Allardt 1986, 41

³⁴ ks. Ketola, Pesonen & Sjöblomin aiheen esittelyä artikkelissa *Uskonto ja moderni yhteiskunta* (1997)

puolesta marssivista naisista ja ”toiselle” annettua merkitystä. Hän on kehittänyt retoriikkaan pohjautuvan teoreettisen mallin käsitteellistää miten ideologioita rakennetaan sosiaalisissa keskusteluissa ja miten tätä moniulotteista ”merkitysten verkkoa”³⁶ voidaan tulkita. Sakaranaho on arvioinut myös islamin merkitystä näissä keskusteluissa.

Islamin tutkimuksessa on useimmiten keskitytty muslimivaltioihin tai Suomen muslimeihin. Tarja Mäkelä on pro gradu –työssään vuonna 1994 tutkinut huntua merkinä ja merkityksenannon kohteena hunnun ”puolustajille” ja ”vastustajille” Egyptissä. Vuonna 1999 julkaistiin laajahko muslimieja Suomessa kuvaava artikkelikokoelma, jonka tarkoituksena on ollut koota samoihin kansiin tietoa uskonnollisesta monimuotoisuudesta, mielikuvista ja islamilaisen elämäntavan erityispiirteistä. Kirjan kirjoittajat ovat eri tieteiden aloilta. Kuten kirjan toimittajat huomauttavat, muslimiväestö etsii omaa paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa, eikä paikan löytämistä helpota se, että kulttuurien välinen vuoropuhelu on vaikeaa. Sitä vaikeuttaa ”tiedotusvälineiden välittämä usein kielteinen mielikuva islaminuskosta ja –uskovista.”³⁷

Oma tutkimukseni sijoittuu uskontososiologian viitekehykseen ja tutkimuksen tarkoitus on avata suomalaistenkin toimittajien siteeraamassa *Der Spiegelissä* sekä *L’Espresso*ssa julkaistuja artikkeleita, jotka käsittelevät islamia. Yritän tulkita kuinka ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa näihin teksteihin, sillä uutisaikakauslehtiteksteillä pyritään vakuuttamaan lukijat asioiden ”todellisesta” luonteesta. Vakuuttuessaan asiasta lukija muodostaa sen mukaan omaa sosiaalista todellisuuttaan.

Tutkimukseni heijastuu Suomeen keskus-periferia –suhteen kautta: mielestäni Suomi on samassa perifeerisessä roolissa kuin Italia suhteessaan Euroopan keskusvaltioihin monissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Saksalla ja Italialla on kuitenkin myös traditionaalinen ”eurooppalaisen sivistysvaltion” leima, joka Euroopan unionin liikkeelle saattaman yhdentymiskehityksen lisäksi saa kulttuurisesti nuoren periferia-Suomen vastaanottavaiseksi keskuksen arvokeskustelulle.

Tutkimusprosessin kulku

”Kulttuurien uskonnolliset rakenteet” –laudaturseminaarin työskentelyn kuluessa päätin ottaa aineistokseni vuoden 1997 *Der Spiegelin* ja *L’Espresso*n islam-artikkelit. *Spiegelin*

³⁵ Ketola, Pesonen & Sjöblom 1997, 120

³⁶ Sakaranaho 1998, 25

artikkelit osoittautuivat antoisimmiksi sekä lukumäärältään että sisällöltään, mutta halusin pitää mukana *L'Espresson*kin kirjoituksia vertailua varten. Oletusarvona oli se, että lehti-kirjoituksista olisi löydettävissä keskimääräistä yleisempi tapa kirjoittaa islamista ja sen nykyisistä tai tulevista vaikutuksista uskontona Euroopassa.

Kirjoitukset heijastavat kuitenkin myös maiden erilaista maahanmuuttajapolitiikkaa. Koska Italiassa maahanmuuttajia on vielä suhteellisen vähän, eivätkä muslimit ole erityisesti erottuneet määrältään tai vaatimuksiltaan tähän mennessä, myöskään *L'Espresson* vuoden 1997 vuosikerrasta ei ole löydettävissä sellaista ”pelkoa”, johon viittasi vuoden 1995 *L'Espresson* artikkeli tilanteessa, jossa lyhyelle aikajaksolle oli sattunut kolme merkittävää muslimeihin liittyvää uutistapahtumaa Italiassa: Rooman suuren moskeijan käyttöönotto, Comon konferenssin vaatimus yhteisymmärryksestä maahanmuuttajien uskonnon ja Italian valtion välille, ja Milanossa paljastettu terroristiverkko, jonka johtajaksi epäiltiin islamilaisen kulttuuri-instituutin emiiriä.

Valitsin tapausanalyysin kohteeksi *Der Spiegelin* ’Vaarallisen vieras’ -pääaiheen sen kansikuvan ja otsikon provosoivuuden takia – samasta syystä kuin usein muutenkin valitaan se artikkeli, joka lehdestä luetaan tarkemmin. Kun vuodenvaihteessa 1997-98 ilmestyi erikoisnumero ’Arvoitus islam’, pidin selvänä, että myös siihen täytyy tutustua. Samoin kävi loppuvuodesta 1998, kun *Spiegelissä* julkaistiin ’Imperiumien vuosisata’ –artikkelisarja, jonka kolmas osa käsitteli islamia maailmanmahtina. Missään vaiheessa ei ollut tarkoitus syventyä tekstin lingvistiseen puoleen, vaan yrittää päästä sisään ”tavallisen” lukijan – jollaiseksi itsenikin katson – mahdollisiin tulkintoihin. Myöhemmin käydessäni vuosikerran 1997 lehdet uudelleen läpi varmistaakseni, että kaikki islamiin liittyvät artikkelit ovat mukana analyysissäni, löysin lukijakommentit kansiaiheeseen ’Vaarallisen vieras’. Kommentit luettuani huomasin ymmärtäneeni artikkeleiden sisällön samaan tapaan kuin kommenttien kirjoittajat. Siten vahvistui intuitioni siitä, että olen osannut yhdistää tekstin kontekstiinsa, ymmärtänyt tekstistä sen, mitä sillä halutaan sanoa.

Teksteistä nousi esiin muuttuneet käsitteet tai muuttuneet merkitykset: lukijakirjeissä kiinnitettiin huomiota vieras-sanaan vierastyöläinen-yhdyssanassa. Saksan kielessä aiemmin käytetty *Gastarbeiter* on muuntunut *Fremdarbeiter* –muotoon, *Gast* ja *Fremd* tarkoittavat molemmat vierasta, mutta edellinen merkityksessä *vierailija* ja jälkimmäinen merkityksessä *outo*. Myös *L'Espresson* artikkelin haastattelussa pohditaan saksalaisen konservatismin

³⁷ Sakaranaho & Pesonen 1999, 20

ideologin ”uutta” tulkintaa erilaisuudesta: hän vaatii erilaisuuden hyväksymistä, tarkoittaen kansan sisäistä erilaisuutta. Erilaisuus tulisi hyväksyä ehkä myös Euroopassa, sillä ”eurooppalaiset ovat vähemmän erilaisia kuin ei-eurooppalaiset”. Artikkelin kommentoija, italialainen politiikan tutkija, arvioi erilaisuuden hyväksymisen periaatteen olevan ”tässä vain toinen tapa määrittää kansallinen erityisyys”.

Vieras ja erilainen ovat tuttuja arkikielen käsitteitä, joihin islam yhdistetään. Vieraus yhdistetään nimenomaan stereotypioihin väkivaltaisesta islamista. Peilaan tuloksiani Edward W. Saidin käsityksiin orientalismista ja islamin kuvasta amerikkalaisessa mediassa, ja yhtäläisyyksiäkin löytyy. Etsin selvitystä sosiaalipsykologian teorioiden avulla siihen mikä voisi olla syynä näiden merkitystenantojen suosiolle tämän hetken Euroopassa - tekstien analyysin perusteella voisi esittää euroidentiteetin muotoutumisen ja eurosentrisyyden representaation selitykseksi vieraan ja erilaisen samaistamisessa islamiin.

2. Teoria ja metodi

2.1 Diskurssianalyysi

Faircloughin mielestä tekstien analyysin tarkoituksena on paljastaa niissä sanomattomat itsestäänselvyydet, jotka ylläpitävät takana vaikuttavan ideologian valtasuhteita. Omassa tutkimuksessani etsin tekstien takaa arvoja ja uskomuksia selvitellessäni millaisessa sosiaalisessa todellisuudessa elämme tämän hetken Euroopassa. Minua kiinnostaa sosiaaliseen kontekstiin liittyvä kysymys määrittelemmekö itse todellisuutemme vai määritteleekö se meidät, miten se tapahtuu ja mitä tästä kaikesta seuraa. Tutkimusmenetelmäni perusta, diskurssianalyysi, määrittellään *Diskurssianalyysin aakkoset* -kirjassa sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä³⁸.

Kielen käyttö on käytäntö, joka ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää ja samalla järjestää ja rakentaa, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Meidän on kuitenkin vaikea havaita oman kulttuurimme jäsenenä sanojen konstruktivisuutta: neutraaleimmankin tuntuksissa kuvauksissa käyttämämme sanat lataavat kohteisiinsa piileviä oletuksia siitä, mikä on luonnollista. Diskurssianalyysille on ominaista juuri

³⁸ Jokinen-Juhila-Suoninen 1993, 9

tämänkaltaisten ”ulkoista maailmaa” luovien konstruktioiden, niiden vakiintumisen ja vaihteluiden näkyväksi tekeminen ja eksplikointi³⁹. Käyttäessämme kieltä merkityksellistämme ”kohteet”, joista puhumme tai kirjoitamme. Tutkimuskohteeksi siis määritellään *diskurssit* eli verrattain eheät säännönmukaiset merkityssuhteiden systeemit, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta.

Potter ja Wetherell neuvovat kirjassaan *Discourse and social psychology*, että diskurssi-analyysissä ei saa antautua samaan mihin akateeminen koulutus on opettanut: etsimään ydinasiaa. Oleellista ei ole yhteenvedon tuottaminen, vaan nyanssien, vastakohtaisuuksien ja epäselvien alueiden huomaaminen. Analyysi heidän mielestään koostuu kahdesta läheisestä jaksosta. Ensiksi, etsitään kaavamaisuutta. Kaavamaisuus voi löytyä sekä vaihtelevuudesta: *erilaisuudet* selontekojen sisällössä tai muodossa, että jatkuvuudesta: selontekojen *yhteiset piirteet*. Seuraavaksi, keskitytään funktioon ja seurauksiin muodostamalla hypoteeseja ja etsimällä niille todistusaineistoa.⁴⁰

2.2 Argumentoinnin retorinen analyysi

Koska diskurssit eivät ole staattisia merkityssysteemejä vaan elävät erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä, on hedelmällistä tarkastella sitä, miten aineistosta tunnistettuja hegemonisia diskursseja tuotetaan ja uusinnetaan. Miten -kysymysten esittäminen lähentää diskurssi-analyysiä ”uutena retoriikkana” tunnettuun tutkimussuuntaukseen, jolloin retoriikasta lainataan työkaluja valikoivasti ja luovasti.

Tuomas M. S. Lehtonen kuvailee artikkelissaan retoriikan historian ikuisena paluuna, syklisenä kehityksenä teknisestä⁴¹ sofistiseen ja filosofiseen retoriikkaan, ja takaisin tekniseen. Hän erittelee teknisen retoriikan keskittyvän instrumenttiin, puheeseen – tyyliin ja *trooppien* (sanakuvioiden) teorioihin. Teknisen retoriikan kriitikot ja laajentajat taas tarkastelevat myös puhujaa, yleisöä ja retoriikan kytkentöjä muihin inhimillisen tiedon aloihin⁴². Lehtonen lainaa retoriikan historioitsija George A. Kennedyä (1980) retoriikan kolmesta traditiosta: ensimmäisenä syntyi puheeseen, sen osiin ja ilmaisuun keskittyvä tekninen käsikirjojen retoriikka Sisiliassa 400-luvun alussa ennen ajanlaskun alkua. Sisiliassa syntyi seu-

³⁹ Jokinen-Juhila-Suoninen 1993, 19

⁴⁰ Potter - Wetherell 1987, 168

⁴¹ *tekhne* (kreikk.) = taito

⁴² Lehtonen 1991, 110

raavakin suuntaus, puhujaan painottuva moraalinen ja opetuksessaan käsikirjojen sijasta suulliseen opetukseen ja jäljittelyyn suuntautunut sofistinen retoriikka. Kolmantena kehitettiin edellisten kritiikkinä ja laajennuksena filosofinen retoriikka, kahdessa vaiheessa. Ensin Sokrates (n. 469-399 eaa.) ja Platon (n. 429-347 eaa.) ”hylkäävät” koko oppialan – asettavat kyseenalaiseksi retorikkojen monologisen puheen nostaen sen tilalle dialogin. Filosofisen retoriikan toiselle syntyvaiheelle oli ominaista kytkeytyminen etiikkaan ja politiikkaan, teoreettiseksi taidoksi, jonka toinen osa on dialektiikka eli keskustelutaito. Aristoteleen (384-322 eaa.) on tulkittu nähneen retoriikan tehtävänä löytää joko argumentatiivisia tai persuasiivisia todisteita inhimillisen tiedon ja sen välittämisen systeemistä⁴³.

Logiikan päättelykeinoja ovat tieteelliselle ajattelulle tutut *deduktio* ja *induktio*, retoriikalle ominaista on myös tunteen ottaminen mukaan argumentointiin. Aristoteleen mukaan puheet voi jakaa kolmeen eri luokkaan ① päätöksentekoon liittyvä poliittinen puhe, ② oikeuspuhe ja ③ esittävä tai juhlapuhe, jotka eroavat toisistaan kuulijoiden, päämäärän, aika-aspektin ja puheen lajin suhteen. *Logos* (asia-argumentti), *eetos* (puhujan vakuuttavuuden osoittaminen) ja *paatos* (kuulijoiden tunteisiin vetoaminen) ovat puheen kolme vaikutuskeinoa - hyvä puhuja käyttää kaikkia kolmea vaikutuskeinoa ja niin, että niitä ei voi puheessa erottaa toisistaan. Platon ja platonistit hänen jälkeensä vaativat kuitenkin järjen ja tunteen erottamista, mm. Sokrates taas kritisoi erityisesti retorikkojen ylilyöntejä suostuttelussa: ihmiset pyrittiin saamaan jonkin mielipiteen taakse esityksellisin keinoin, ei mielipiteen totuusarvon perusteella. Retoriikan vastustajien kanta voitti ja yli tuhannen vuoden ajan retoriikka käsitettiin suurin piirtein totuuden vastakohdaksi, epärehelliseksi vaikuttamiseksi.

’Uusi retoriikka’

Retoriikka palautettiin kunniaansa vuonna 1958 kun Ranskassa julkaistiin Chaïm Perelmanin ja Englannissa Stephen Toulminin teokset. He käsittävät tieteellisenkin argumentaation vakuutteluksi tai suostutteluksi, jonka lausumattomat esioletukset tulisi pyrkiä tuomaan esiin. Kolmas ’uuden retoriikan’ isä oli amerikkalainen kirjallisuudentutkija Kenneth Burke (1897-1994), joka argumentointiin keskittymisen sijaan korostaa retoriikan roolia inhimillisen toiminnan ymmärtämisessä⁴⁴. Hilikka Summan mukaan Burkea kiinnosti identifikaatio keskeisenä retoriikan käsitteenä: puhujan ja yleisön keskinäiseen suhteeseen liitty-

⁴³ Lehtonen 1991, 112-113

⁴⁴ Summa valottaa burkelaisen dramatistisen perspektiivin sovellutusta sosiologiaan: Erwin Goffmanin vuorovaikutusanalyysissä (1959) huomion kohteena ovat itse sosiaalinen näytelmä ja sen esittäjät; Burken kiin-

villä identifikaatioilla luodaan perusta yleisön yhteistyöhalukkuudelle. Itse asiassa retoriikka on kaikessa missä identifioituminen ja erottautuminen esiintyvät rinta rinnan⁴⁵.

Chaïm Perelman (1912-1984) oli belgialainen filosofian professori, jonka alkuperäinen koulutus oli oikeustieteellinen. Huomattava osa hänen tuotannostaan kuuluukin oikeusfilosofian alaan. Perelman ryhtyi väitöskirjansa jälkeen pohtimaan arvopäätelmien rationaalisuuden ongelmaa. Ratkaisuna hän piti luonnollisen argumentaation tutkimista: on tutkittava miten jonkin arvoasetelman puoltavia tai vastustavia kantoja perustellaan ja miten ne saavat uskottavuutensa. Tällöin laadukas argumentointi osoittaisi hyvän arvopäätelmän. Hilka Summa toteaa kiinnostavimmaksi Perelmanin ajatuksissa retoriikan tarkastelun argumentaationa ja analyysikehikon esittämistä sille, millaisista osatekijöistä argumentoivan tekstin vakuuttavuus voi koostua.⁴⁶ Summan mukaan Perelman keskittyy argumentaatio-teoriassaan yleisön merkityksen korostamiseen. Siinä mielessä, että argumentointi on aina osoitteellista kommunikointia, johon liittyy jonkin asteinen tietoisuus yleisöstä. Perelman käyttää laajimmasta yleisöstä ”universaaliyleisön” käsitettä⁴⁷.

”Univeraaliyleisön” Perelman ja Olbrechts-Tyteca kirjassaan *The New Rhetoric* sanovat olevan koko ihmiskunnan, tai ainakin kaikkien normaalien aikuisten ihmisten. Heidän mukaansa siis universaaliyleisön hyväksymisen saavuttaminen on argumentoijan tavoite.

”Filosofit väittävät aina osoittavansa sanansa sellaiselle yleisölle, ei siksi että haluaisivat tavoittaa jokaikisen ihmisen - he tietävät varsin hyvin, että vain pieni vähemmistö tulee ikinä lukemaan heidän teoksiaan - vaan koska he ajattelevat, että kaikkien, jotka ymmärtävät heidän kertomansa syyt, täytyy myös hyväksyä heidän johtopäätöksensä.”⁴⁸

Näin lukija täytyy pyrkiä vakuuttamaan siitä, että nämä syyt ovat luonteeltaan ehdottomia ja itsestäänselviä, riippumattomia alueellisista ja historiallisista jatkumoista. Kuitenkin:

”Jokainen muodostaa universaaliyleisönsä sen mukaan mitä tietää kanssaihmisistään, siten että katsoo läpi sormien niitä harvoja oppositioita, joiden tietää olevan olemassa. Jokaisella yksilöllä, jokaisella kulttuurilla on siten oma käsityksensä universaaliyleisöstä. Näiden variaatioiden tutkimus olisi hyvin opettavaa, sillä niin saisimme tietää mitä ihmiset, eri historian aikoina, ovat pitäneet *todelliseksi, totuutena ja objektiivisesti validina*.”⁴⁹

nostuksen kohteena taas näytelmän kieli ja sen tulkinnot. Michael Billig puolestaan on esittänyt kritiikkiä peli- ja roolimetaforien rajoittuneisuudesta sosiaalisen elämän tulkitsemisessa (1996, s.34).

⁴⁵ Summa 1996, 56-58

⁴⁶ Summa 1996, 62-73

⁴⁷ Toisaalta Summa esittelee Christian Plantinin esittämän (1990) kritiikin: Perelmanin retoriikkakäsitykseen on sisäänrakennettu oletus, jonka mukaan kaikki retoriset tilanteet olisivat sellaisia, joissa konsensukseen päätyvä rationaalinen argumentointi on mahdollista. Vallan ja ideologian käsitteitä näyttäisi Summan mielestä näin ollen olevan vaikea yhdistää Perelmanin retoriikkakäsitykseen.

⁴⁸ Perelman - Olbrechts-Tyteca 1971, 31

⁴⁹ Perelman - Olbrechts-Tyteca 1971, 33

Universaaliyleisön vastakohta on erityisyleisö, jonka koostumus tunnetaan ja jonka odo-
tuksiin voidaan vedota. Perelman esittääkin vakuuttamisen ja suostuttelun eron ilmenevän
puhujan yleisökäsityksestä: universaaliyleisö edellyttää järkeen vetoavaa, vakuuttavaa ar-
gumentointia, erityisyleisö voidaan suostutella sitoutumaan johonkin väitteeseen vetoa-
malla yleisön erityisiin intresseihin⁵⁰.

Sekä Burke että Perelman korostavat retoriikan ajankohtaisuutta ja ajattomuutta, ja raken-
tavat teoriansa antiikin retoriikan perustalle. Mutta siihen yhtäläisyydet päättyvätkin. Pe-
relman kuvaa retoriikkaa yhteistoiminnaksi, yhteisymmärryksen etsimiseksi ja toisaalta
pakottamisen vastakohdaksi, kun taas Burke näki retoriikan salakavalana poliittisena inhi-
millisen toiminnan muotona erityisesti ei-harmonisissa tilanteissa. Vaikka Burken identifi-
oitumisen tematiikka kiinnostaa ja Perelmanin esittämä perustelu 'hyvälle arvopäätelmälle'
oudoksuttaa, aion kuitenkin omassa työssäni tukeutua Perelmanin argumentaatioteoriaan
saadakseni konkreettista kehystä analyysilleni.

Talouselämän todellisuus – numeroita?

Mikko Koistinen tutki talousjournalismia Perelmanin argumentaatioteorian avulla. Koisti-
sen mielestä teoria soveltuu tekstitutkimukseen, koska

”(T)eorian avulla voidaan jäsentää ja analysoida yksittäisiä argumentteja (mitä sanotaan ja miten sa-
nottu perustellaan), puhuttelijan ja puhuteltavan välistä suhdetta (kenelle sanotaan) sekä koko tekstin
tuottamaa, yhteisesti jaettavaa todellisuutta (millaisesta arvomaailmasta ja maailmankäsityksestä sa-
nottu kumpuaa).”⁵¹

Analysoinnin kohteena olivat *Helsingin Sanomien* torstain 07.08.1997 talousuutiset, erityi-
sesti otsikot. Päivän valikointi oli satunnainen, oletuksena, että se kuvaisi lehden talousot-
sikointia ja juttujen linjaa yleisemminkin. Valitun päivän lehden talousosastossa julkaistiin
kaikkiaan 20 juttua. Suuri osa argumentoinnista oli luonteeltaan assosiatiivista, syy-seuraus
–kausaalisuhteeseen perustuvaa, joissain jutuissa kvasiloogisuus oli erityisen ilmeistä,
mutta kaikkien juttujen argumentoinnin tai sen puuttumisen taustalta oli Koistisen mukaan
luettavissa ns. talouden lakien sanelemat syyt⁵². Sodankäyntiin liittyvä metaforiikka oli
jutuissa jonkin verran läsnä, myös vähemmän aggressiiviset, mutta asioiden mustavalkoi-
suutta kuvaavat metaforat. Koistisen mukaan argumentoinnin taustalta on luettavissa käsi-
tys, että todellisuuden olennaisimmat ilmiöt ovat kovia numeroin ilmaistavia tosiasioita –
käsitteistöä, jota Perelman kutsuu kvasiloogiseksi.

⁵⁰ Summa 1996, 67-68

⁵¹ Koistinen 1998, 49

⁵² Tässä Koistinen viittaa Burken käsitykseen länsimaisesta ”jumala-termistä”, rahasta, joka itsessään riittää
syyksi ja seuraukseksi.

Argumentointi tapahtuu talouden logiikan ehdoilla, erityisyleisölle. Talous määrittyy talouden päättäjien ja asiantuntijoiden *talouselämäksi*⁵³. Talousjuttujen lokus on kvantitatiivinen, keskeisimpänä arvona tehokas talouselämä. Koistinen arvioi, että talousjournalismille on tyypillistä taloustieteen käsitteiden mukana omaksuttu piilopoliittisuus, perusoletuksena on markkinatalous markkinavoimien avulla tasapainoon pyrkivänä systeeminä. Arvokysymyksiin otetaan kantaa vain epäsuorasti; talousjournalismi on oikeastaan epäretorista - asiat tapahtuvat passiivissa ja mekaanisesti⁵⁴.

Taustaoletukset

Argumentoinnin lähtökohtana ovat Perelmanin mukaan oletetut tai tavoitellut yhteisymmärryksen alueet. Ne voivat koskea sitä mitä pidetään totena, toisaalta ne voivat koskea arvostuksia ja toivottuja asiantiloja. Esimerkiksi yleiset arvot, kuten hyvinvointi ja tehokkuus, saavuttavat faktaluonteen, jos ne nostetaan riittävän korkealle abstraktiotasolle. Näin ne voivat esiintyä argumentoinnin 'esisopimuksina'.

Arvoargumentoinnissa on sama kiintoisa *enthymeman*⁵⁵ ulottuvuus kuin muussakin argumentoinnissa: kaikkia premissejä ei tuoda selkeästi esille. Intuitiivis-emotionaalisella tarkastelulla voidaan yrittää päästä lähemmäs argumentin lausumattomia taustaoletuksia, mutta sellainen lähestyminen on myös kohdannut kritiikkiä nimenomaan intuitiivisuuden ja myös kulttuurisidonnaisuutensa takia. Ja tässä asiassa liikutaankin mielestäni syvissä vesissä, jos halutaan puuttua esimerkiksi toisen kulttuuripiiriin eettisiin käytänteisiin. Toisaalta, arvojen argumentointia täytyy analysoida. Ainakin, jos hyväksymme teorian, jonka mukaan me teemme maailmasta vähitellen sellaisen millaisia olemme – ja samalla yhteiskunnassa vallitsevat arvot muovaavat meitä. Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttilan mukaan olennaista argumentaation retorille analyysille on viestin vastaanoton kriittisyys – tutkija etäännyttää itsensä kysymyksestä 'Hyväksynkö tämän väitteen näillä perusteilla vai en?', taustakysymyksen ollessa pikemminkin muotoa 'Millä eri keinoin tekstin lähettäjä pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä?'⁵⁶. Sosiaalista kommunikaatiota tutkittaessa voidaan retorisen analyysin avulla päästä lähemmäs yhteiskunnallisia uskomuksia ja arvoja.

⁵³ Koistisen kursivointi

⁵⁴ Koistinen 1998, 52-57

⁵⁵ Merkityksessä 'argumentin puuttuvat, itsestään selvinä pidetyt premissit tai taustaoletuksien piilottaminen'. Kirjassa *Argumentti ja kritiikki* M-L Kakkuri-Knuuttila väittää *enthymeman* käsitteen määritellyn väärin retoriikan perinteessä argumentiksi, jonka premissit tai johtopäätökset on jätetty kertomatta. Hänen mielestään *enthymeman* aristoteelinen merkitys on kuitenkin 'retorinen argumentti', jonka tehokkuuden kannalta on usein järkevää esittää argumentti lyhyesti ts. jättää itsestäänselvytykset lausumatta (s.244).

⁵⁶ Kakkuri-Knuuttila 1998, 239

Hilkka Summan ja Kari Palosen toimittamassa kirjassa *Pelkkää retoriikkaa* Riikka Kuusiston analyysi sodan retoriikasta pohjautuu siis perelmanilaiseen teoriaan. Kuusisto lainaa C. Wright Millsiä ja Quentin Skinneriä sodan motiiveja määrittellessään. Mills määrittelee (1984) motiivit yleisesti hyväksyttävissä oleviksi perusteluiksi ja väittää, etteivät ihmiset usein pysty tai halua pystyä pukemaan sanoiksi toisiinsa kietoutuneita syitä. Toistamalla puheissaan yhteisönsä normeja he vahvistavat niitä edelleen ja saavat samalla tukea omille, oikealla tavalla perustelluille pyrkimyksilleen. Myös Skinner pohtii (1988), että yksilöiden kielenkäyttö ja muu toiminta pysyvät yleensä tiettyjen yleisesti hyväksytyjen rajojen puitteissa, niin että yhteisön ideaalit säätelevät hyväksytyjä perusteluja.⁵⁷

Vilho Harlea lainaten (1991) Kuusisto kiteyttää sotaan lähtevien sotilaiden haluavan aina ja kaikissa leireissä olla jaloja sankareita, eivät ulkopuolisia, jotka on pakotettu selvittämään epämääräistä sotkua. Erityisesti läntisessä kulttuuripiirissä he ja heidät matkaan lähettävä kansakunta haluavat pystyä kytkemään uhrauksensa ikivanhaan kertomukseen hyvän ja pahan vastakohtaisuudesta ja taistelusta. Paha vihollinen on sotaan lähtemisen motiivoinnin lisäksi identiteetinrakentaja. Ofer Zur väittääkin (1991), että viholliskuvamme on monessa mielessä oman itsemme paras peili. Kuusisto kertoo, että Zurin mukaan ihmiset heijastavat viholliseensa, erilaiseen muukalaiseen, sen puolen itsestään, jonka kokevat vaaralliseksi, kammottavaksi ja oudoksi. Perelmanin mukaan kertomusrakenteella ja juonella vahvistetaan uskoa kausaalisuhteisiin ja ilmiöiden ”tarkoitukseen” mitä moninaisimmissa arkipäiväisissäkin tilanteissa.

2.3 Perelmanin argumentaatioteoria

Kirjassaan *Retoriikan valtakunta* Chaïm Perelman selventää päättelyn historiaa Aristoteleen, muodollisen logiikan isän, kautta⁵⁸. Aristoteles erotti kaksi päättelyn lajia, analyyttisen ja dialektisen. Analyyttisessä päättelyssä tehdään johtopäätöksiä annetuista hypoteeseista: jos $A=B$ ja $B=C$, seuraa että $A=C$. Johtopäätös on tosi, jos premissit ovat tosia. Koska totuus on lausuman ominaisuus ja tällaisena ihmisten mielipiteistä riippumaton, analyyttiset päätelmät ovat todistusluonteisia ja yleispäteviä. Dialektisten päättelyjen kohdalla asia on toisin. Aristoteleen mukaan päättelyä voidaan pitää dialektisena, kun sen premisseinä on yleisesti hyväksytyjä mielipiteitä. Yleisesti tunnustetun nojalla haetaan

⁵⁷ Kuusisto 1996, 271-272

⁵⁸ Perelman 1996, 7-15

hyväksyntää väitteille, jotka ovat tai voivat olla kiistanalaisia - eli pyritään suostuttelemaan tai vakuuttamaan. Dialektinen päättely ei koostu pätevistä ja kiistattomista päätelmistä, vaan siinä esitetään argumentteja, jotka voivat olla enemmän tai vähemmän vahvoja ja vakuuttavia, mutta eivät koskaan puhtaan muodollisia. Näin dialektinen päättely ei ole yleispätevää, vaan sen arvo riippuu aina sen vaikutuksesta jonkun ajatteluun. Siispä toinen päättelyn muodoista koskee totuutta ja toinen mielipiteitä.

Perelmanin mielestä 1850-luvulta lähtien kehitetyssä modernissa logiikassa on tehty virhe, kun siinä dialektiset päätelmät on täysin sivuutettu analyttisten päätelmien tieltä. Sillä päätelemmehan myös silloin, kun emme käytä analyttisiä päätelmiä, eli kun joko yksityisessä pohdinnassa tai julkisessa keskustelussa puolustamme tai vastustamme jotakin väitettä, kun arvostelemme ja torjumme arvostelua. Uusi retoriikka tutkii dialektisten päätelmien argumentteja ja niiden esittämisen ehtoja. Perelman pyrkii siis uuden retoriikan argumentaatioteoriallaan avaamaan käsityksen siihen, miten ihmiset tekevät järkeviä valintoja ja punnitsevat niitä edeltävässä harkinnassa erilaisia ratkaisuja älyllisin välinein. Hänen mielestään argumentaation, dialektiikan ja retoriikan ominta aluetta ovat arvosidonnaiset kysymykset. Toisaalta kaikki diskurssi, joka ei tavoittele yleispätevyyttä, kuuluu retoriikan alueeseen. Heti kun viestintä pyrkii vaikuttamaan yhteen tai useampaan henkilöön, suuntaamaan ajattelua, herättämään tai tyyntyttämään tunteita tai ohjaamaan toimintaa, se sijoittuu retoriikan alueelle.

Tosiasiat, totuudet ja ”esisopimukset”

Analyysissä etsitään teksteihin sisältyviä ”esisopimuksia” ja niissä käytettyjä argumentaatiotekniikoita. Perelmanin mukaan:

”Jokainen argumentti edellyttää määrättyjen tosiseikkojen ja arvojen valitsemista ja niiden tietynlaista kuvaamista [...] Tällainen lähtökohtien ja niiden kuvaus- ja esittämistapojen valinta sekä niiden arvon tai merkityksen punninta koetaan kannanotoksi sitä perustellummin, mitä selkeämmin on nähtävissä, että tarjolla olisi myös muita esittämistapoja, arvoja ja painotuksia. Ensi silmäyksellä objektiivisen ja puolueettoman väitteen tai esityksen tahallinen tai tahaton pyyteellisyys paljastuu, kun se asetetaan vastakkain päinvastaisen näytön kanssa.”⁵⁹

Kuusiston mukaan ”esisopimuksilla”, eli argumentoinnin julkilausumattomilla lähtökohdilla, Perelman ja Olbrechts-Tyteca (*The New Rhetoric*, 1969) viittaavat siihen asioiden joukkoon, joka voidaan sulkea kiistojen ulkopuolelle, eli ikäänkuin olettaa annetuksi. Ne voivat koskea joko ”todellisuutta” tai toivottavaa asioiden tilaa. Ne ovat lauseita, joita yleisö pitää ilman muuta ”faktoina” tai ”totuuksina” tai ”normaalina”. Ne ovat ilman peruste-

⁵⁹ Perelman 1996, 42

luja esitettyjä toteamuksia, ”kuten me kaikki tiedämme” -alkuisia lauseita tai ”nythän on niin” -tyyppisiä osuuksia. Esisopimukset perustuvat yleisön tärkeänä pitämiin arvoihin, arvohierarkioihin ja *lokuksiin*.

Lokukset ovat sellaisia argumentin varsinaisesta sisällöstä riippumattomia arviointiperusteita tai päättelysääntöjä, jotka yleisö entuudestaan tunnistaa ja hyväksyy. Kirjassa *Retorikan valtakunta* (alkup.1977) Perelman kutsuu näitä päättelysääntöjä myös *topos*-säännöiksi.⁶⁰ Kakkuri-Knuuttila kertoo, että kreikankielinen *topos* ja latinankielinen *locus* tarkoittavat molemmat paikkaa ja hänen mielestään tässä yhteydessä tuo ”paikka” on käsiteltävä merkityksessä argumenttien etsimisen ”ohje”. Hän selvittää Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan esittelevän ”arvoja koskevaan argumentointiin liittyviä *topoksia*, joista he käyttävät perinteistä latinankielistä nimitystä *locus* tai argumentaatiotekniikka.”

Perelman ja Olbrechts-Tyteca kertovat näkökulmansa lokus-termiin eroavan Aristoteleen käyttötavasta. He eivät Aristoteleen tavoin halua kiinnittää termiä mihinkään filosofiseen elämäntavomukseen ja käyttävät lokusta tarkoittamassa yleisiä, arvojen ja hierarkioiden perustana toimivia premissejä. ”Sellaiset *lokukset* muovaavat niitä kaikkein yleisimpiä, usein vain implisiittisiä premissejä, jotka ovat mukana enemmistössä tekemiemme valintojen perusteluista.”⁶¹

Perelman kertoo näistä ”ohjeista” olevan yleisimmin käytössä määrään ja laatuun liittyviä päättelysääntöjä. Näiden lisäksi hän erittelee järjestyksen (edeltävän ensisijaisuus jäljessä tulevaan ja syyn ensisijaisuus vaikutukseen nähden), olemassaoloon (olevan paremmuus mahdolliseen nähden), olemukseen (lajia parhaiten edustavat yksilöt) ja henkilöön (yksilön arvoon ja autonomiaan) liittyvät säännöt⁶². Käytän omassa analyysissäni lokus-termiä tässä yleisen päättelysäännön merkityksessä osoittamassa mistä argumentointi kussakin artikkelissa saa voimansa⁶³.

Kuusiston mukaan niin Persianlahdella kuin Bosniassakin löytyy suurvaltajohtajien kannanotoista esimerkiksi määrän, ainutlaatuisuuden ja ihmisarvon lokukset. Määrän eli kvantiteetin lokuksesta on kyse kun omaa vilpittömyyttä ja toimeliaisuutta vakuutetaan kertaamaalla omat aloitteet yhä uudelleen - niiden silkan määrän toivotaan osoittavan myös

⁶⁰ Perelman 1996, 37

⁶¹ Perelman - Olbrechts-Tyteca 1971, 84

⁶² Perelman 1996, 38

niiden takana olevien pyrkimysten aitouden ja kestävyys. Täytyy huomata, kuten Perelman muistuttaa, että määrän vaikuttavuus voidaan liittää myös negatiivisiin arvoihin⁶⁴. Kvaliteetin lokuksia olivat ainutlaatuisuus: Kuwaitin pieni, mutta merkitykseltään suuri maa, jonka paikkaa kansainvälisessä valtioperheessä ei voisi täyttää yksikään toinen maa, ja ihmisarvo: siviilien kärsimys Bosniassa.⁶⁵ Perelman sanoo, että kvaliteetin lokukset ilmestyvät argumentaatioon silloin, kun ei voida kilpailla määrän kanssa. Yksilöllisen arvo voidaan esittää asettamalla se vastakkain yleisen, tavallisen ja vulgaarin kanssa: yksilöllinen kvaliteetti on keino voittaa enemmistön hyväksyntä⁶⁶.

Syvemmälle argumentaatioon

Kirjassaan *Retoriikan valtakunta* Chaïm Perelman esittelee tarkemmin niitä tekniikoita ja ilmaisun korostamisen tapoja, joilla argumentaation vakuuttavuutta voidaan lisätä. Argumentaatioissa premissit saattavat olla huonosti määritellyt tai vain implisiittisinä tekstissä, mutta esityksen vaikuttavuus edellyttää, että ne ovat yhteisesti hyväksytyjä ”tosiseikkoja”. Perelmanin mukaan argumentit esitetään toisinaan sidosmuotoisina, jolloin niiden tarkoitus on hyväksyttää näiden itsestäänselvyyksinä pidettyjen premissien avulla tekstissä annettavat johtopäätökset - toisinaan taas erottelumuotoisina, jolloin argumentissa vaikuttavia tekijöitä pyritään erottamaan toisistaan. Perelmanin argumentaatiomallin sidostyyppejä ovat kvasiloogiset argumentit, todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit ja todellisuuden rakennetta luovat argumentit. Erottamisella taas on merkitystä, kun arkiajattelussa ongelmia ratkottaessa tehdään todellisuuden osatekijöitä koskevia erotteluja ja sitten jäsennetään tietoa uudella tavalla: kun esimerkiksi jaamme samanlaisin määrein varustettuja tekijöitä todellisiin ja näennäisiin. Seuraavaksi referoin Perelmania argumentaatiotekniikoista.⁶⁷

Kvasiloogiset argumentit

1. Ristiriita ja yhteensopimattomuus

Yhteensopivuus puuttuu silloin, kun esitetty sääntö, kannatettu väite tai omaksuttu asenne johtaa konfliktiin joko aiemmin esitetyn säännön tai yleisesti hyväksytyn väitteen kanssa. Yhteensopimattomuus pakottaa valitsemaan, osoittamaan ristiriitatapauksissa pätevän säännön, luopumaan jostakin säännöstä tai rajoittamaan sen sovellusala. Henkilö, joka

⁶³ Anna Maria Viljanen käyttää oikeuspsykiatrisen argumentaation tutkimuksessaan (1994) lokusta laajemmassa merkityksessä argumenttien ”aihepiirinä”.

⁶⁴ Perelman - Olbrechts-Tyteca 1971, 86

⁶⁵ Kuusisto 1996, 277-279

⁶⁶ Perelman - Olbrechts-Tyteca 1971, 90

⁶⁷ Perelman 1996, 62-154

jouduttuaan myöntämään yhteensopimattomuuden osoittaa käytöksellään välttävänsä valintaa tai kompromissiratkaisua, tulee naurunalaiseksi. Yhteensopimattomuuden esiintuominen tähtää yleensä sen poistamiseen, mutta sen ratkaisu ei kuitenkaan ole ennalta annettu.

2. Samuus, määritelmät, analyysi ja tautologia

Kahden ilmaisun samaistaminen voi olla joko määritelmän tai analyysin tulosta. Määritelmä, jossa määrittelijä ja määritelty samaistetaan toisiinsa, edustaa samuuden kvasiloogista käyttöä. Luonnollisessa kielessä voidaan erottaa neljä määritelmätyyppiä: normatiivinen määritelmä, joka säättää termin käyttötavan, deskriptiivinen määritelmä, joka kuvaa sen tavanomaista käyttöä, tiivistetty määritelmä, jossa osoitetaan deskriptiivisen määritelmän olennaiset tekijät sekä edellisiä tyypejä eri tavoin yhdistelevä sekamääritelmä. Loogikot pitävät määritelmiä yleensä mielivaltaisina. Kuitenkin jo olemassaoleva merkki kytkeytyy käytössä aiempiin arvoasetelmiin, mikä pakosta antaa sille ennakkoon tietyn myönteisen tai kielteisen sävyn; näin sen merkitystä ei voida pitää mielivaltaisena. Kiistanalaiselle arvolle annettava määritelmä on perusteltava argumentaatiolla, ja määritelmän hyväksyminen merkitsee sen kvasiloogisen argumentin tunnustamista, jonka nojalla määrittelevä ja määriteltävä esitetään vaihdettaviksi. Myös analyysi on aina ohjaavaa, koska siinä tietyt ilmaukset pyritään saamaan vaihdettaviksi johdattamalla yleisöä omaksumaan puhujan ajatukset ja sysäämällä syrjään analysoitavien lausumien muita mahdollisia tulkintoja. Tiedetyt ilmaukset kuten ”pojat on poikia” näyttävät ilmeisiltä tautologioilta. Silti ne ovat tautologioita vain näennäisesti: vaikka ne muodoltaan ilmaisevatkin samuutta, niiden kiinnostavuutta pyritään aina tulkinnassa lisäämään tekemällä jokin ero samoiksi väitettyjen tekijöiden välille.

3. Vastavuoroisuus ja oikeudenmukaisuus

Ongelmana on se, milloin on mielekästä kohdella samoin kahta erilaista, mutta kuitenkin toisiinsa rinnastuvaa oliota. Samaistamisen oikeutuksena on, että eroja voidaan pitää toisijaisina ja yhtäläisyyttä puolestaan oleellisena. Oikeudenmukaisuussäännön mukaan samaan oleelliseen luokkaan kuuluvia olentoja tulee kohdella samalla tavalla. Vastavuoroisuuteen perustuvassa argumentissa samaistetaan kaksi oliota tai tilannetta ja osoitetaan, että niitä tulee tietyn suhteen korreloivina termeinä kohdella samoin tavoin. Oikeudenmukaisuusperiaate sovellettuna kahteen symmetriseksi oletettuun tilanteeseen: ”Älkää tehkö toisillenne mitä ette halua itsellenne tehtävän.”

4. Transitivisuus, sisältyminen ja jakaminen

Jos siitä, että muodollisen rakenteen ensimmäisen ja toisen sekä toisen ja kolmannen jäsenen välillä vallitsee sama suhde, seuraa että tämä suhde vallitsee myös ensimmäisen ja kolmannen välillä, kyseistä rakennetta kutsutaan transitiviseksi. ”Ystäväni ystävät ovat minunkin ystäviäni.” on argumentatiivinen transitivisuusväite, joka voidaan kokemuksen perusteella kyseenalaistaa. Osien sisältyminen kokonaisuuteen mahdollistaa väitteen, jonka mukaan kokonaisuus on jokaista osaansa suurempi. Tämä aritmetiikan totuus muuttuu kvasiloogiseksi argumentiksi, jos siitä johdetaan esimerkiksi sellainen väite kuin ”kokonaisuus on osia arvokkaampi” tai ”mikä ei ole sallittua kokonaisuudelle, ei ole sallittua osillekaan”. Jakamiseen perustuva argumentaatio on dilemman perustana. Dilemmassa arvioidaan kahta mahdollisuutta, joiden kummankin todetaan johtavan ei-toivottuihin seurauksiin. Tilanteen esittäminen dilemmana tähtää usein vastustajan pahan tahdon osoittamiseen.

5. Mitat, paino ja todennäköisyys

Vertailu toimii kvasiloogisena argumenttina silloin, kun se ei johda todelliseen, paino- ja mittajärjestelmiä hyödyntävään punnitsemiseen ja mittaamiseen. Vertailukohteen valinta värittää aina vertailua. Kahden toisilleen etäisen termin lähentäminen ylentää alemmaa, mutta vastaavasti jossain määrin alentaa ylempää. Tämän vuoksi korkeimpina ovatkin ”vertaansa vailla” olevat ainutkertaisten asiat. Probabilismin, ei-laskettaviin todennäköisyyksiin nojaavat argumentit edellyttävät ongelman pelkistämistä vain yhteen osatekijäänsä, joka ei ole laskettavissa, mutta jonka ”useutta” voidaan silti arvioida. Tällainen pelkistäminen voi kuitenkin johtaa muiden, kenties oleellisten tekijöiden laiminlyöntiin.

Todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit

1. Peräkkäisyysiteet

Argumentaatio, joka lähtee ilmiöiden välisen seuraussuhteen toteamisesta, voi suuntautua joko syiden tutkimiseen, seurausten toteamiseen tai tosiseikan arvottamiseen seuraustensa valossa. Jos toiminta on tahallista, syyn toteamiseen liittyy myös tekoon johtaneen motiivin toteaminen.

2. Rinnakkaisuussiteet

Rinnakkaisuussiteet yhdistävät eri tasojen asioita, joista yksi esitetään toisen ilmaukseksi tai ilmentymäksi, kuten esimerkiksi henkilön suhteessa tekoihinsa, arviointeihinsa tai teoksiinsa. Henkilö ja hänen tekonsa ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa, missä on vaikea sanoa, kumpi edeltää toista. Henkilön vaikutus siihen tapaan, jolla hänen tekonsa näemme,

toteutuu hänen nauttimansa arvostuksen kautta. Auktoriteettiin perustuvaa argumenttia käytetään muiden argumenttien tukena, ja siihen turvautuva liittää aina väitettään tukevaan auktoriteettiin tietyn arvon. Auktoriteettien välinen konflikti edellyttää jonkinlaista erotte-lukriteeriä, kuten pätevyyttä, perinnettä, menneisyyttä tai universaalisuutta. Siinä missä henkilö ilmenee tekojensa välityksellä, kansalliset ryhmittymät ilmenevät jäsentensä kaut-ta; vähemmistöryhmän jäsentä pidetään herkemmin edustavana kuin enemmistöryhmän jäsentä. Rinnakkaisuussiteillä voidaan myös liittää toisiinsa tapahtumia, henkilöitä, teoksia ja näiden taustalla olevia historiallisia ajanjaksoja. Tulisi muistaa, että tällaiset ihmistietei-den kategoriat, kuten ”keskiajan ihminen” tai ”romantiikka”, eivät ole kiinteitä vaan aja-tuskonstruktioita.

2.1 Symbolinen side, kaksoishierarkiat ja järjestyserot

Symboli ja sen kohde liitetään toisiinsa ja niitä luonnehtii osallisuussuhde: symboli ja symboloitu asia voivat kuulua esimerkiksi samaan myyttiseen kokonaisnäkemykseen. Tällöin ajallisesti hyvinkin etäisiä seikkoja voidaan tietyn ajattoman historiakäsityksen nojalla pitää rinnakkaisina: Aatamia ei nähdä Kristuksen edeltäjäksi kausaalisessa mieles-sä, vaan siksi että he molemmat kuuluvat samaan jumalalliseen suunnitelmaan. Tällaisen osallisuussuhteen johdosta symboliin kohdistuva teko koskettaa välittömästi myös symbo-loitua. Laadullisesta kaksoishierarkiasta on kysymys muun muassa silloin, kun päämäärän ylemmyydestä päätellään siihen johtavan keinon ylemmyys. Argumentin tehokkuus edel-lyttää tietenkin yksimielisyyttä hierarkiasta, johon se perustuu. Luonne- ja järjestyserojen merkitys suhteessa pelkkiin aste-eroihin korostuu todellisuuden rakenteeseen perustuvissa argumenteissa. Ne yhtäläistävät vain voimakkuutensa suhteen eroavia termejä sekä vah-vistavat kaikkea, mikä erottaa niitä toista tasoa edustavista termeistä. Siirtyminen määrälli-sistä eroista laadullisiin vaatii aina jonkinlaisen päätöksen. Kristitty uskoo, että ihmiskun-nan kohtalo on Jeesuksen jälkeen muuttunut oleellisesti toiseksi. Kaikki aikakausijaot pe-rustuvat tyypillisiin arvoasetelmiin.

3. Esimerkki, havainnollistus ja malli

Esimerkin avulla tapahtuvassa argumentoinnissa tavoitteena on erityistapauksesta lähtien selvittää sääntöä tai rakennetta, johon se perustuu. Sääntö havainnollistetaan esimerkillä eli sääntö tehdään tietyllä tavalla läsnäolevaksi tietoisuudessa. Malliin perustuvassa argu-mentaatioissa oletetaan, että on kyse auktoriteetista, joka nauttimansa arvostuksen turvin takaa kaavaillun toiminnan. Mallilla on vastamalli: parhaiten mallin ja vastamallin tehtävät

ovat ymmärrettävissä, kun uskomme löytäneemme niiden kiistattomat inkarnaatiot, kuten Jumalan tai Paholaisen.

4. Analogia ja metafora

Analogiassa todetaan kahden suhteen samankaltaisuus: argumentaatiossa teemaa valaistaan selittämällä tuntematonta tutummalla. Analogian hyväksyminen tarkoittaa, että myön­nämme tietyt tekijät ja näkökulmat tärkeiksi ilmiön kuvaamisessa. Metafora on tiivistynyt analogia: analogiasta ”vanhuus on elämälle samaa kuin ilta päivälle” voidaan johtaa metafora ”vanhuus on ilta”. Kun metaforinen ilmaus on ainoa tapa kuvata tiettyä asiaa, on kyse katakreesista: ”tuolin jalka”. Argumentaatiossa katakreesi on hyvin tehokas väline, sillä kun johtopäätös perustetaan tuttuun sanontaan, lukija ei edes huomaa sen analogisuutta ja seuraus näyttää hänestä juontuvan itse asioiden luonteesta.

Käsite-erottelut

Tietty ominaisuus ei samanaikaisesti voi kuulua ja olla kuulumatta samalle oliolle. Siten on välttämätöntä erottaa toisistaan todellisuutta vastaavat ja sitä vastaamattomat eli pettävät ilmiöt. Näin ilmiö muuttuu asemaltaan kaksinaiseksi; sen on milloin todellisuuden ilmaus, milloin taas pelkkää ilmiötä. Mallin ilmiö / todellisuus mukaisesti kaikki filosofiset parit voidaan yleisesti esittää muodossa termi I / termi II. Termi II on suhteessa termiin I yhtä aikaa normatiivinen ja eksplikatiivinen, selittävä. Erotteluun nojaavalle päättelylle on aina ominaista ilmiön ja todellisuuden asettaminen toisiaan vastaan. Sen soveltamiseksi mihin tahansa käsitteeseen riittää käyttää adjektiiveja ”näennäinen” ja ”illusorinen” sekä ”reaalinen” ja ”todellinen”. Etuliitteet, kuten pseudo, kvasi, ei, adverbi muka sekä lainausmerkkien käyttö osoittavat, että on kyse termistä I. Adjektiivit ainutkertainen ja todellinen yleensä edustavat termiä II.

Olen tarkastellut ja arvioinut niiden teorioiden ja –menetelmien toimivuutta, jotka ovat olleet tukenani tämän tutkimuksen teossa. Edward W. Saidinkin siteeraama C. Wright Mills on sanonut yhteiskuntatutkimuksen edellyttävän sosiologista mielikuvitusta, jonka avulla ihminen voi ymmärtää mitä maailmassa tapahtuu ja mitä ihmisissä tapahtuu sinä hetkenä, kun historia ja heidän elämänhistoriansa kohtaavat⁶⁸. Tutkimusaineistoni on arkipäivään ja –ajatteluun tiiviisti liittyvää tekstiä, jota tutkin diskurssianalyysin teorian pohjalta. Tekstin kriittisen analyysin toteutan tutkimalla siinä käytettyä argumentointia.

⁶⁸ Mills 1990 (1959), 11

Analyysin tulokselle etsin perusteluja sosiaalipsykologian teorioista. Michael Billig yhdistää mielekkäästi sosiaalipsykologian ja retoriikan tutkimuksen: Billigin mukaan argumenttien kontekstissa sosiaalisuus näkyy siten, että argumenttien aiheet liittyvät usein laajempiin sosiaalisiin ongelmiin. Billig viittaa myös Chaïm Perelmanin yhdistävän argumentoinnin sosiaalisen kontekstin kiistelyyn normeista ja arvoista⁶⁹. Toisaalta argumentointi on sosiaalinen tilanne, jossa on puhujan ja yleisön lisäksi implisiittisesti tai eksplisiittisesti mukana myös vastakkainen mielipide, jota puhuja kritisoi. Samalla kun argumentoinnissa puhutaan ”meistä” implikoidaan ”meille” vastakohtainen ja vaarallinen ”muut”.

2.4 Analyysin sijoittaminen kontekstiinsa

Ihmisen ajattelulle on tyypillistä arkikokemuksiin pohjautuvat intuitiiviset käsitykset ja ratkaisumallit, jotka saattavat poiketa oleellisestikin koulussaopituista, tieteellisistä käsityksistä. Ihmisen käyttäytymistä ja valintoja pidetään usein ryhmäsidonnaisena. Sosiaalipsykologiassa tutkitaan ihmisiä ja ryhmiä, niinpä tutkimusta on usein sävyttänyt erimielisyys tutkimuksen kehyksestä – individualistinen (psykologinen) vai kollektiivinen (sosiaalinen). Nykyään ihmistä katsellaan usein ”tietojenkäsittely-yksikkönä” kognitivistisessa tutkimuksessa. Ns. kognitiivisesti suuntautunut sosiaalipsykologia olettaa ihmisen olevan perimmäiseltä luonteeltaan tiedonjanoinen, vaikka kyky sulattaa tietoa onkin rajallinen. Ihmiset eivät reagoi passiivisesti ulkoisiin tapahtumiin vaan yrittävät ymmärtää tapahtunutta ja sijoittaa ilmiöt luokkiin, jotka ovat muotoutuneet aiemmin opitun tiedon avulla.

Australialaiset tutkijat Martha Augoustinos ja Iain Walker ovat sitä mieltä, että tämänhetkisen pohjoisamerikkalaisen sosiaalipsykologisen tutkimuksen valtavirta, sosiaalinen kognitiotutkimus (tai kognitiivisesti suuntautunut sosiaalipsykologia), on suuntautunut etsimään käyttäytymisen syitä yksilöstä unohtaen, että kognition sisältö syntyy sosiaalisessa kanssakäymisessä ja kommunikaatiossa⁷⁰. Heidän mielestään sosiaalisen kognitiotutkimuksen sosiaalista puolta tulisi vahvistaa tulevaisuudessa. Teoriat, joiden kautta tämä voisi tapahtua, ovat eurooppalaissyntyiset sosiaalisen identiteetin teoria, sosiaalisten representaatioiden teoria ja diskurssianalyysi⁷¹.

⁶⁹ Billig 1996, 118-119

⁷⁰ Augoustinos-Walker 1995, 3

⁷¹ Augoustinos-Walker 1995, 4

Sosiaalisen identiteetin teoria

Ihminen erittelee sosiaalisen maailmansa kategorioihin, jolloin peruskategoriointi on itse / muut ja me / muut. Ryhmien väliselle käyttäytymiselle katsotaan ominaiseksi stereotyyppiset käsitykset sekä ryhmän sisä- että ulkojäsenistä. Stereotypiat ovat ennakkoluulojen seurausta ja toisaalta syy niihin.

1950-luvulta sosiaalipsykologiassa ollut kaksi päinvastaista näkemystä ennakkoluulojen luonteesta. On esitetty, että ennakkoluuloiset ihmiset ajattelevat eri tavalla kuin suvaitsevaiset ihmiset. Tämä pohjautuu Adornon ja kumppaneiden (1950) näkemykseen ennakkoluuloista sairaalloisten persoonallisuuspiirteiden ilmentyminä. Myös G.W. Allportin mielestä ”ennakkoluuloisten ihmisten psykologiset prosessit ovat yleensä erilaisia kuin suvaitsevaisten ihmisten prosessit”⁷². Allportilla oli kuitenkin myös päinvastainen näkemys, jonka mukaan ennakkoluuloinen ajattelu ei olisikaan erillinen ajattelun laji, vaan kaikelle ajattelulle ominainen piirre: ”Ihmisellä on luontainen taipumus ennakkoluuloon. Tämä taipumus johtuu ihmisen luonnollisesta pyrkimyksestä tehdä yleistyksiä, luoda käsitteitä ja luokitteluja, joiden sisältö edustaa hänen kokemusmaailmaansa yksinkertaistetussa muodossa.”⁷³

1960- ja 1970-luvulla tutkimusnäkökulma muuttui ennakkoluulojen kuvailusta ryhmien välisten suhteiden ja stereotyypioiden tutkimiseen. Henri Tajfelin sosiaalisen identiteetin teoria perustui laboratoriossa tehtyihin minimaalisiin ryhmäkokeisiin, joiden katsottiin osoittavan jo pelkän sisäryhmäluokittelun aiheuttavan vastaavaa sisäryhmän jäseniä suosivaa käyttäytymistä. Teorian mukaan ryhmään kuulumisen päämääränä on myönteinen sosiaalinen identiteetti, jolloin sisäryhmään kuuluvia siis suositaan ja käyttäytymistä yhdenmukaistetaan ryhmän sisällä. Käyttäytymisen yhdenmukaistaminen perustuu Leon Festingerin kognitiivisen dissonanssin teoriaan. Dissonanssiksi Festinger nimittää psykologista epämukavuuden tunnetta, epäjatkuvuutta yksilön eri ajatusten ja uskomusten tai niiden ja yksilön tekojen välillä⁷⁴. Festingerin mielestä sosiaalinen ryhmä on yksilölle samalla kognitiivisen dissonanssin pääsynnyttäjä että paras väline sen poistamiseen⁷⁵. Dissonanssia voi vähentää muuttamalla omaa mielipidettä ryhmänmukaiseksi, vaikuttamalla muiden mielipiteisiin tai siten, että eri mieltä olevat katsotaan vertailukelvottomiksi⁷⁶.

⁷² Allport 1954, 170

⁷³ Allport 1954, 21

⁷⁴ Festinger 1957, 1

⁷⁵ Festinger 1957, 177

Karmela Liebkind huomauttaa kirjassaan *Me ja muukalaiset*, että Tajfelin teorian käsitys myönteisen identiteetin saavuttamisesta sisä- ja ulkoryhmän välisten todellisten tai oletettujen erojen korostamisella käsitteellisesti ja käyttäytymisessä jättää huomioimatta, että ihminen samastuu useampaan kuin yhteen sosiaaliseen kategoriaan samanaikaisesti⁷⁷. ”Jokainen ’sisäryhmä’, johon ihminen kuuluu, saattaa sisältää ’ulkoryhmän’ jäseniä joltakin toiselta identiteettiulottuvuudelta.”⁷⁸ Tällaiset ryhmien ja identiteettien väliset kontaktit ovat omiaan vähentämään stereotyyppisiä käsityksiä muista.

Luokitellessamme ihmisiä sosiaaliin ryhmiin ryhmänimikkeisiin liittyy yleensä joko myönteinen tai kielteinen arvomielle. Myönteinen tai kielteinen arvo muokkaa kaikkia ryhmässä näkemiämme ominaisuuksia tämän arvon mukaisiksi. Tämä arvojen ohjaava tapa hahmottaa maailmaa selittää myös sen, miksi jotkut kielteiset stereotypiat ovat niin sitkeitä. Tässä paljastuu Liebkindin mielestä kognitiivisen sosiaalipsykologian heikkous: jos stereotypioita pidetään vain luonnollisen havaintoprosessien väistämättöminä seurauksina, unohdetaan helposti niiden takana olevat arvot ja tunteet (Hamilton 1981). Toisaalta, Michael Billigin mielestä luokitteluprosessille on annettu suhteettoman suuri merkitys ihmisen ajattelussa. Luokittelu merkitsee sitä, että ihminen sijoittaa tietyn ärsykkeen (esim. ihmisen) tiettyyn luokkaan (esim. ryhmään) ja antaa tälle luokkansa (ryhmänsä) ominaisuuksia. Billigin mielestä on olemassa myös vastakkainen prosessi: ihmiset erottelevat ärsykeitä (ihmisiä) luokista (ryhmistä) ja antavat heille luokasta (ryhmästä) poikkeavia ominaisuuksia. Tätä sanotaan partikularisoimiseksi eli eriyttämiseksi⁷⁹.

Sosiaalisten representaatioiden teoria

Yhteisöllisyyteen liittyy myös sosiaalisten representaatioiden teoria. Teorian kehittäjän Serge Moscovicin omien sanojen (1972) mukaan siinä on kysymys ”yhteiskunnan tiedon organisoinnista vastuussa olevien kulttuuristen prosessien tutkimuksesta”⁸⁰ tai kuten Agoustinós ja Walker määrittelevät: ”Sosiaalisilla representaatioilla viitataan siihen yhteisen tiedon varastoon ja informaatioon, jonka ihmiset jakavat kansantajuisina teorioina sosiaalisesta maailmasta.”⁸¹ Artikkelissaan ”Kollektiivisista sosiaaliin representaatioihin: lyhyt historiikki”⁸² Moscovici löytää teorialleen juuret Émile Durkheimin (1968/1912) kä-

⁷⁶ Festinger 1957, 182

⁷⁷ Liebkind 1988, 73

⁷⁸ Liebkind 1988, 72

⁷⁹ Billig 1987, 118

⁸⁰ Agoustinós-Walker 1995, 134

⁸¹ Agoustinós-Walker, 135

⁸² Moscovici 1995, 59-78

sityksestä kollektiivisista representaatioista. Durkheimin mukaan kollektiiviset representaatiot, kuten myytit ja traditiot, eivät ole yksilöllisten representaatioiden yhteinen nimittäjä, vaan niiden alkulähde. Durkheimin mielestä kollektiivisten representaatioiden tehtävä oli pitää ryhmä yhtenäisenä ja määrittää sanktiot eri tavalla ajatteleville ja toimiville. Moscovicin mukaan Lucien Lévy-Bruhlin tutkimusten (1951) ansio oli puolestaan se, että hän osoitti representaatioiden eroavan huomattavastikin eri sosiaalisissa ympäristöissä, enemmän kuin sosiaalisen elämän eri alueilla, kuten uskonnossa, tieteessä jne. Toisaalta hän siirtyi korostamaan representaation dynamiikkaa sen kollektiivisen luonteen tutkimisen sijaan. Siirtyminen kollektiivisesta sosiaalisesta oli Moscovicin mielestä tarpeellista, koska sekä yksilöille ja ryhmille on ominaista tietty monimuotoisuus. Toisaalta kommunikaation merkitystä on korostettava, kun halutaan tarkastella yksilöiden ja ideoiden kohtaamista.

Moscovicin (1988) mukaan sosiaaliset representaatiot ”...mahdollistavat ihmisten ja esineiden luokittelun, käyttäytymisen vertailun ja selittämisen ja objektivoinnin osaksi sosiaalista asetelmaamme...”⁸³. Keskeistä tässä representaatioiden sisäistämisessä on ankkurointi ja objektivointi. Ankkuroinnilla Moscovici tarkoittaa uusien sosiaalisten ärsykkeiden nimeämistä vertaamalla niitä aiemmin omaksuttuihin kategorioihin. Objektivoinnissa on kysymys prosessista, jossa tuntematon ja abstrakti muutetaan konkreetiksi ja kansantajuiseksi⁸⁴. Tässä Moscovici lähestyy Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin näkemystä sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta: ”Sikäli kuin kaikki inhimillinen tieto kehittyä, välittyy ja säilyy sosiaalisissa tilanteissa, tiedonsosiologin pitää pyrkiä ymmärtämään niitä mekanismeja, joiden kautta itsestään selvä ”todellisuus” jähmettyy maallikon tajuntaan. Toisin sanoen väitämme, että *tiedonsosiologi tutkii todellisuuden sosiaalista rakentumista*.”⁸⁵

”Hahmotan jokapäiväisen elämäni järjestyneeksi todellisuudeksi. [...]todellisuus ilmenee valmiiksi objektivoituna, toisin sanoen esineiden ja asioiden järjestelmänä, jotka on asianmukaisesti nimetty ennen itseni astumista näyttämölle. Arkielämässä käytetty kieli toimii järjestelmänä, joka välittää minulle tarvitsemani objektivoitumat ja järjestää ne samoin kuin oman jokapäiväisen elämäni mielekkääksi kokonaisuudeksi. [...] Ruumiini ”tässä” ja nykyhetkeni ”nyt” muodostavat elämismaailmani peruskoordinaatit. [...] Elämismaailman todellisuus sisältää myös ilmiöitä, jotka eivät tapahdu ”tässä” ja ”nyt”. Koen jokapäiväisen elämän rakentuvan läheisyyden ja etäisyyden eri asteista sekä ajallisesti että tilallisesti.”⁸⁶

Aiemmin tutkittiin miten primitiivisen ihmisen ajattelu muuttuu sivistyneen ihmisen ajatteluksi, nykyään Moscovicin mielestä sosiaalipsykologisen tutkimuksen ongelma on päinvastainen: joukkotiedonvälitys ja tieteellisen ja teknisen tiedon popularisointi muuttaa ih-

⁸³ Agoustinos-Walker 1995, 136

⁸⁴ Agoustinos-Walker 1995, 138-9

⁸⁵ Berger-Luckmann 1994(1966), 13

misten ajattelua ja antaa sille uuden sisällön. Jotta tämä sisältö tulisi konkreetiksi ihmisten elämään, täytyy jaetun tiedon kieli sopeuttaa, järjestyä yksinkertaistaa ja lisätä pari vaikuttavaa kuvaa mausteeksi⁸⁷.

Moscovicin mielestä sosiaalisiksi representaatioita ei tee pelkästään se, että ne ovat yhteisiä tai jaettuja, vaan myös se, että ne ovat autonomisia luonteeltaan. Autonomia perustuu asiantuntijuuteen – tietoa jaetaan tietyistä ammattikategorioista: lääkärin, terapeuttien, sosiaali- ja kulttuurityöntekijöiden, mediaihmisten ja politiikan tiedottajien tehtävänä on ammatikseen levittää tieteellisiä ja taiteellisia tietoja ja käsityksiä. Moscovici vertaa heitä entisaikojen myytinluojiin⁸⁸.

Teorioiden kritiikkiä

Kriitikoitten mielestä⁸⁹ voidaan sosiaalisten representaatioiden teorian sosiaalisuus kyseenalaistaa, nojaahan se Moscovicin omienkin sanojen mukaan Durkheimin dualistiseen jakoon individualistinen / kollektiivinen pitäytyen näin valtavirran tutkimusnäkökulmassa. Parker (1987) väittää, että Moscovicin sosiaaliset representaatiot voidaankin määritellä kognitiivisiksi rakenteiksi jokaisen yksilön mielessä, jolloin niiden sisällön subjektiivinen merkitys olisi sosiaalisesti jaettua ja symbolista merkitystä tärkeämpi. Augoustinos ja Walker esittävät⁹⁰ kuitenkin mietittäväksi olisiko esimerkiksi kognitivistisen skeemateorian ja sosiaalisten representaatioiden teorian selkeistä yhtymäkohdista⁹¹ löydettävissä uusi näkökulma ihmisen ajattelun luonteen ymmärtämiseen.

Sosiaalipsykologiassa diskurssianalyysillä tarkoitetaan erilaisia lähestymistapoja, jotka keskittyvät analysoimaan kielen sosiaalisesti konstituovaa luonnetta. Esimerkiksi englantilaiset tutkijat Margaret Wetherell ja Jonathan Potter korostavat Augoustinos ja Walkerin mukaan sosiaalis-kognitivistisen lähestymisen sijaan kielen käyttämistä: sanoja käytetään, jotta saataisiin tietyt asiat tapahtumaan. Tai kuten he itse kirjoittavat:

”Psykologinen ja sosiaalinen kenttä – subjektiivisuus, individualistisuus, sosiaaliset ryhmät ja sosiaaliset kategoriat – rakentuu, määrittyy ja artikuloituu diskurssissa. Siksi väitämme, että yksilöllistä tai sosiaalista toimintaa, sosiaalipsykologian kohdetta, ei voi irrottaa diskursiivisesta käytännöstä.”⁹²

⁸⁶ Berger-Luckmann 1994 (1966), 32

⁸⁷ Moscovici 1995, 77

⁸⁸ Moscovici 1995, 80

⁸⁹ Agoustinos-Walker 1995, 156

⁹⁰ Agoustinos-Walker 1995, 164-165

⁹¹ Molemmissa tutkitaan sisäistettyä sosiaalista tietoa, joka on organisoituneena ja varastoituneena muistiin, ja ohjaa sosiaalisen tiedon valintaa, ymmärtämistä ja arviointia.

⁹² Wetherell-Potter 1992, 59

He kritisoivat sosiaalisen identiteetin teoriaa siitä, että se ottaa sosiaaliset ryhmät annettuina, kun heidän mielestään keskeistä on tutkia niitä diskurssiprosesseja, joissa sosiaaliset ryhmät muodostetaan ja tehdään tosiksi. Sosiaalisten representaatioiden sijaan Potter ja Wetherell käyttävät termiä ”tulkintarepertuaari” niistä metaforista, argumenteista ja termeistä, joilla kuvataan tapahtumia ja toimia ihmisten diskurssissa⁹³. Potter ja Wetherell sanovat, että ”tulkintarepertuaarista” löytyvät ne rakennuspalikat, joilla selitykset rakennetaan. Itse ”rakentamisen” metafora on heidän mielestään mielenkiintoinen: diskurssi-analyysissä sillä painotetaan, että selitykset ovat tuotettuja ja että diskurssin rooli objektien ja subjektien rakentajana on keskeinen. Selityksen rakentamisessa he korostavat sen retoriikkaan perustuvaa merkitystä: tekstit ja puheet organisoidaan erityisellä tavalla, joka saa tietyn todellisuuden näyttämään pysyvältä, tosiseikkoihin perustuvalta ja luotettavalta. Potter ja Wetherell luettelevat diskursiivisina ominaispiirteinä kategorioinnin, partikuloinnin, erilaiset kerrontatekniikat, konsensus- ja auktoriteettiperustelut ja muut retoriset muotoilut kuten listaukset ja kontrastit⁹⁴.

Potter arvioi Bergerin ja Luckmannin klassikon *The Social Construction of Reality* vaikuttaneen olennaisesti tiedonsosiologian tutkimukseen. Se avasi tien todellisuuden rakentamisen analysointiin, vaikkei Potterin mukaan itse ollutkaan mikään analyttinen kirja. Potter kritisoi myös Bergerin ja Luckmannin keskittymistä henkilön kokemuksen fenomenologiaan, ihmisen havainnon ja ymmärtämisen korostamista. Hänen mielestään tällainen ”kognitivismi”⁹⁵ jättää huomioimatta toden rakennuksen retorisen luonteen. Potterin mielestä Berger ja Luckmann ovat lisäksi unohtaneet itsereflektoinnin: he eivät huomaa, että sosiaalinen rakentuminen on oleellinen piirre myös sosiologien tiedossa. Omassa kirjassaan *Representing Reality* hän pyrkii välttämään nämä puutteet.

Tutkimuskohteena Potter näkee mielekkäämpänä julkisen diskurssin kuin subjektiiviset varmuudentunteet ja lisää, että diskurssin tutkimuksessa tulisi keskittyä retoriikkaan. Tällöin Potter korostaa Michael Billigin käsitystä retoriikasta laajalle levinneenä tunnuspiirteenä ihmisten kanssakäymisessä ja ymmärretyksi tulemisessa⁹⁶. Potterin mielestä olisi aina tutkittava sekä todellisuutta rakentavia että niitä rapauttavia prosesseja.

⁹³ Wetherell-Potter 1992, 90

⁹⁴ Wetherell-Potter 1992, 95

⁹⁵ Potter 1996, 13. Lainausmerkit Potterin.

⁹⁶ Potter 1996, 106

2.5 Michael Billig ja ajattelun sietämätön vapaus

Kahden uutisaikakauslehden argumentoinnin merkityksenannon itsestäänselvyyksistä diskurssianalyysinä tehty tutkimus, jonka tulosten selittämiseen kietoutuu sosiaalisen identiteetin ja sosiaalisten representaatioiden teoria, ei voi jättää huomioimatta Billigin teesiä ajattelussa vaikuttavista ristiriitaisista tekijöistä, mahdollisuudesta sekä luokitteluun että erittelyyn. Billig näkee kognitiivisen sosiaalipsykologian käsityksen ihmisistä ”ongelmanratkaisijoina, jotka arvioivat tilanteita, vaihtoehtoja ja seurauksia, suunnittelevat tekoja ja yrittävät saavuttaa tavoitteita⁹⁷” etäännyttävän yksilön argumentatiivisesta tai retorisesta kontekstista⁹⁸.

Ajattelua tarkastellaan niistä ratkaisuista käsin, joita se voi tarjota yksilön psykologisille toiminnoille. Usein myös etsitään ajattelun perusyksikköä. Billigin mielestä se, että psykologian tutkijat väittävät yhden psykologisen prosessin muodostavan ajattelun perusyksikön voi johtaa yksipuoliseen teoriaan ajattelusta. Tutkimus tuntuu keskittyneen luokitteluun. Billig viittaa Eleanor Roschin luokittelututkimuksiin ja kahteen pääoletukseen kategorisoinnista: 1) ilmentymänä perustavasta psykologisesta prosessista ja 2) sen tärkeyden perustumisesta havaintoon ja mahdollisesti biologisiin tekijöihin⁹⁹. Billig toteaa molemmat oletukset sinällään järkeenkäyviksi, mutta kritisoi yksipuoliseksi väitettä, että ihmisen ajattelu perustuu pelkään luokitteluun. Yksipuolisuus voidaan välttää sillä, että tarkastellaan ajattelun perusyksikköä ristiriitaisena prosessiparina: luokitteluna ja erittelynä.

Luokittelu ja ennakkoluulo

Sosiaalipsykologiassa traditionaalisesti ennakkoluuloinen ihminen nähdään ennakkokäsitystensä ohjaamana. Ihmiselle on luonnollista yksinkertaistaa kokemusmaailmaansa kategoriin, kuten Gordon Allport klassikossaan *The Nature of Prejudice* (1958) esittää. Ennakkoluulot syntyvät normaalista luokitteluprosessista siten, että ennakkokäsitykset, stereotypiat tai ryhmäskeemat, kaventavat sosiaalisen elämän ja sosiaalisten ryhmien kirjon yksinkertaistettuihin luokitteluvääristymiin. Maailman informaatiotulva on redusoitava käsiteltävissä oleviin annoksiin. Billig viittaa Fisksen ja Taylorin kirjassaan *Social Cognition* (1984) esittämään malliin ihmisestä ”kognitiivisena saiturina”¹⁰⁰. Rajallisella kapasiteetil-

⁹⁷ Billig lainaa tässä Isenin ja Hastorfin (1982) sanoja

⁹⁸ Billig 1996, 149

⁹⁹ Billig 1996, 151

¹⁰⁰ Billig 1996, 155

laan ihminen joutuu käyttämään havainnoissaan oikoteitä, joka tarkoittaa, että virheiden ja vääristymien mahdollisuus perustuu itse kognitiiviseen systeemiin. Luokitteluteorian yksipuolisuus paljastuu siinä, että suvaitsevaisuus itse asiassa olisi mahdotonta, jos teoriaa seurattaisiin tarkasti: suvaitsevaisten ajatusten muotoiluun tarvitaan kieltä, mutta luokitteluteorian mukaan kieli sisältää kategorioita ja kategoriointi rakentuu stereotypioille.

Billig vastaa luokitteluteoriaan etsimällä vastakohtia sen oletuksille tarkoituksenaan osoittaa, että on olemassa prosessi, joka näyttää olevan vastakohtainen luokittelulle ja yhtä perustavan tärkeä ihmisen kognitiolle. Luokittelussa viitataan prosessiin, jolla tietty ärsyke asetetaan yleiseen kategoriaan – Billig esittää, että ärsykettä ei välttämättä tarvitse käsitellä samanlaisuutensa, vaan erityisyytensä perusteella. Allportin, Roschin ja muiden sosiaalipsykologien väittämiä mukaillen voidaan esittää vastakohtainen hypoteesi: ihmiskunnalla on luonnollinen taipumus tehdä erittelyjä ja muotoilla erityistapauksia; on etu kyetä erittelemään tietty ärsyke toisista, kun erittelyllä on oleellinen merkitys käsillä olevassa tehtävässä. Billigin mielestä nämä kaksi prosessia kietoutuvat toisiinsa, toista ei ole ilman toista¹⁰¹. Hänen mielestään ajattelu itse asiassa alkaa vasta kykenemisestä erittelyyn – kun harkitsemme miten luokitella erityistapaus.

Kansantajun dilemmat

Billig kertoo Protagoraan esittäneen Platonin käsityksiä kritisoiden, että maailmassa eläessämme meidän täytyy arvioida kysymyksiä argumentoinnin avulla eikä toivoa pystyvämme kahlitsemaan yhtä visiota totuudesta, joka lopettaisi kaiken argumentoinnin. Protagoraan on sanottu sanoneen: ”Ihminen on kaikkien asioiden mitta; asioiden, jotka ovat - että ne ovat olemassa, ja asioiden, joita ei ole – että ne eivät ole olemassa.”¹⁰²

Billig ei kuitenkaan näe filosofian kysymystä totuuden olemassaolosta oleelliseksi retorikan kannalta, vaan korostaa Protagoraan elämänohjeen vaikutusta ristiriidan ilmiöön retoriikassa. Jos jokaisesta asiasta on löydettävissä kaksi puolta, on myös aina olemassa ristiriidan mahdollisuus. Billigin mielestä jo sanassa ’argumentti’ ilmenee ristiriita: sanalla on individuaalinen ja sosiaalinen merkityksensä. Individuaalinen merkitys viittaa mihin tahnassa perusteltuun diskurssiin, sosiaalinen taas kiistaan ihmisten välillä. Protagoraan ajatuksesta seuraisi, että jokainen individuaalinen argumentti on samalla mahdollisesti myös so-

¹⁰¹ Billig 1996, 162

¹⁰² Billig 1996, 72

siaallinen argumentti¹⁰³. Argumentointi tapahtuu ympäristössä, jolle on ominaista kritiikki ja perustelu. Tämä ympäristö on kahdella tavalla sosiaalinen: aiheet ovat sosiaalisia ja liittyvät usein laajempiin sosiaalisiin dilemmoihin. Toisaalta argumentoinnin retorinen konteksti ei rajoitu pelkästään puhujan ja yleisön suhteeseen. Billig sisällyttää kontekstiin puhujan perustelut, mutta myös implisiittisen tai eksplisiittisen vastakkaisen mielipiteen kritisoinnin, jonka yleisö hyväksyy tai sitten ei. Tällöin tilanteeseen liitetään ikään kuin kolmas, laajempi sosiaalinen suhde¹⁰⁴.

Puhuttaessa argumenttien sisällöstä retoriikan oppikirjat viittaavat Billigin mukaan usein argumenttien itsestäänselvyksiin (*"common-places"/"loci communes"*). Itsestäänselvyksen käsite kuvaa niitä kansantajuisia (*"common-sense"/"sensus communes"*) arvoja ja arvioita, jotka puhuja ja yleisö ideaalitulanteessa jakavat. Eri retorikot, joista Billig mainitsee Aristoteleen ja Thomas Hobbesin, määrittelevät retoriikan käsittelevän nimenomaan yleisesti hyväksytyjä mielipiteitä. Billigin mielestä kansantajuisuus täytyy käsittää antropologisesti - siten, että jokaisella yhteisöllä on oma kansantajunsa eikä niin, että se tarkoittaisi maalaisjärkeä, järkevyyttä. Jokaisella yhteisöllä on omat tapansa ja siten myös kansantajuja on monenlaisia maailmassa.

Billig löytää ajattelustaan yhtäläisyyksiä Serge Moscovicin ”sosiaalisten representaatioiden” teoriaan. Moscovicin mukaan retorikkojen argumentatiiviset itsestäänselvykset olisivat sosiaalisten representaatioiden muotoja. Billig kuitenkin huomauttaa, että retorisessa teoriassa ”itsestäänselvykset” ja ”kansantaju” osoittavat kognition vastakkaisia ja argumentatiivisia аспектеja paljon suurempaan kuin ”sosiaaliset representaatiot”. Hän pitää käsitettä ja sen retorisia ulottuvuuksia kuitenkin mielenkiintoisena ja lisätutkimisen arvoisena¹⁰⁵.

Yksilöiden mukautumisesta ryhmän mielipiteisiin on tehty lukuisia kokeita, silti Billig väittää että sosiaalipsykologeilla on ollut taipumus liioitella yhtenäisyyden tärkeyttä¹⁰⁶, oletusta että se olisi sosiaalisen elämän peruserä. Sosiaaliset tilanteet voivat kuitenkin edellyttää tai ainakin rohkaista mielipiteiden mukauttamiseen. Billig sanoo tällaista tapahtuvan erityisesti identifioitumistilanteissa. Ristiriita on siinäkin tilanteessa mukana, mutta ei omaan ryhmään identifioitumisessa vaan erottautumisessa ulkoryhmästä.

¹⁰³ Billig 1996, 74

¹⁰⁴ Billig 1996, 118

¹⁰⁵ Billig 1996, 291

¹⁰⁶ Billig viittaa tässä Moscovicin esittämään kritiikkiin kirjassa *Social Influence and Social Change*

Johtopäätös-osioissa pohdin millaisia työvälineitä tutkimissani artikkeleissa tarjotaan lukijan ajattelua varten ja millaista kansantajua muokataan Der Spiegelissä ja L'Espressossa. Ennen kuin syvennyn analyysiini hahmotan vielä tutkimuksen yhteiskunnallista kontekstia: Saksan ja Italian historiallisia kehityskulkuja ja niiden nykypäivän suhtautumista uskontoon, islamiin ja maahanmuuttajiin yleensä.

3. Tutkimusympäristö

3.1 Saksalainen kansallisvaltio

Kirjoissa *Freedom of Religion and Belief* ja *Nation and Identity in Contemporary Europe* analysoidaan Saksan nykyisen tilanteen ja 'ulkomaalaisongelman' heijastavan vahvasti sen nationalistista historiaa. 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa, kun Euroopassa muodostettiin kansallisvaltioita, Saksa oli jakautunut 39 kansaan ja kahteen eri pääuskontoon, protestantismiin ja roomalaiskatolisuuteen. Jakautuneisuuden takia saksalainen malli kansallisvaltiosta korosti etnisen yhteisön yhteistä alkuperää, eikä vapaita kansalaisia vapaassa valtiossa kuten esimerkiksi Ranskassa¹⁰⁷.

Saksan nationalismi alkoi nostaa päätään ja ensimmäisen maailmasodan sanotaan johtuneen ainakin osaksi juuri siitä. Sota päättyi noloon tappioon. Tappion jälkeen perustettu Weimarin tasavalta ei selviytynyt sodan aiheuttamasta taloudellisesta katastrofista eikä entisistä kiihkeistä nationalisteista. Demokraattinen perustuslaki toimi ponnahduslautana kansallissosialistien puolueelle ja Adolf Hitlerille. Kansallissosialistien kansan määritelmä ei perustunut valtioon tai kansalaisuuteen vaan ainoastaan biologiseen alkuperään. Ihmisten tasa-arvoisuus kiellettiin ja suvaitsevaisuutta pidettiin heikkoutena: sota idän väitettyjä alempiarvoisia slaavilaisia ja juutalaisia rotuja vastaan sisälsi 'kansanvihollisten' eliminoinnin myös kotirintamalla. Marxistinen työväenliike, homoseksuaalit, fyysisesti vammautuneet, mielivammaiset, juutalaiset ja mustalaiset pyrittiin tuhoamaan¹⁰⁸.

Toisen maailmansodan tappion jälkeen vuonna 1949 perustettiin kaksi Saksaa. Länsisaksalaiset halusivat uudella perustuslaillaan taata etteivät Hitlerin valtaannousun olosuhteet uusiutuisi ikinä. Perustuslaki perustui ihmisoikeuksien kunnioitukseen ja totalitarismin

¹⁰⁷ Knischewski 1996, 126

¹⁰⁸ Boyle – Sheen 1997, 305-306

estämiseen. Vuoden 1949 laki oli reaktio kansallissosialistista diktatuuria ja liberaalia demokraattista Weimarin tasavaltaa vastaan, mutta myös heijastus kylmästä sodasta. Lain toivottiin suojelevan saksalaisia sekä sisäisiltä että ulkoisilta vaaroilta. Natsimenneisyys jätti jälkensä saksalaisten kansallistunteeseen: pidettiin ongelmallisena tunnustautua saksalaiseksi. Vielä vuonna 1990 noin 40 % haastatelluista saksalaisista sanoi Saksan lippua ja muita kansallisia symboleita yhdentekeviksi¹⁰⁹.

Muutoksia muukalaisvihassa

René Del Fabbro kuvaa muukalaisvihaa Länsi-Saksassa ennen vuotta 1990 väkivallattomaksi diskriminoinniksi ja segregatioksi monilta julkisen elämän alueilta. Ulkomaalaisia tuijotettiin, sinuteltiin eikä käytetty tavanomaisempaa teitittelyä, liikkeenomistajat ja virkamiehet kohtelivat heitä epäkohteliaammin, vuokranantajat suosivat saksalaisia vuokralaisia, lapsia otettiin pois kansallisuudeltaan sekoittuneista luokista, ulkomaalaiset eivät saaneet autovakuutuksia jne. Vuodesta 1990, Saksojen yhdistymisen jälkeen, rasistiset hyökkäykset ja kasvava määrä uusnatsiorganisaatioita ovat aiheuttaneet huolta. Itä-Saksan jälleenrakentamisen takia lännestä siirretään suuria määriä rahaa itään. Del Fabbron mukaan läntisen Saksan ulkomaalaisetkin pitävät tilannetta epäoikeudenmukaisena. Vastaanottavathan itäsaksalaiset nyt sosiaaliavustuksia, joita eivät ole itse rahoittaneet, kun taas vierastyöläiset ovat aina maksaneet sosiaaliturvarahastoihin keskimääräistä enemmän¹¹⁰.

Väkivallan lisääntymisen on nähty johtuvan myös yhteisten kansallisten arvojen ja yhteisen kansallisen identiteetin puuttumisesta: jotkut saksalaiset etsivät juuriaan erottautumalla kansallisesti. Tällöin se seikka, että vierastyöläiset eivät ole saaneet Saksan kansalaisuutta, on helppo tulkita johtuvan heidän huonommuudestaan ja vieraudestaan. Itäsaksalaisten asenteita ulkomaalaisia kohtaan on nimitetty ‘muukalaisvihaksi ilman muukalaisia’, sillä ulkomaalaisten määrä itäosissa oli 1991 vain 1 % väestöstä. Väkiältä ulkomaalaisia kohtaan on lisääntynyt huomattavasti yhdistyneessä Saksassa vuoden 1991 jälkeen.

Monikulttuurinen Saksa?

Saksassa maan kansalaisuus perustuu *ius sanguinis* –periaatteeseen. Etninen saksalainen on etusijalla valtion kansalaiseksi, eli väitetty etnokulttuurinen homogeenisyys halutaan näin säilyttää. Del Fabbron mielestä on kyseenalaista voidaanko *ius sanguinis* –muotilla lainkaan edistää maahanmuuttajien integroitumista pluralistiseen yhteiskuntaan. Vai voiko se

¹⁰⁹ Knischevski 1996, 130-131

¹¹⁰ Del Fabbro 1995, 141-142

jopa ruokkia muukalaisvihaa, sillä sukupolvien ajan ei-kansalaisina Saksassa asuneet kuuluvat poisrajattuun ryhmään, joka on altis ennakkoluulojen ja väkivallan kohteeksi¹¹¹. On arvioitu, että itä- ja länsisaksalaistenkin on mahdotonta todella yhdistyä. Vaikka yhteydenotot ovat tutkitusti lisääntyneet, niin samalla on lisääntynyt vieraantuminen¹¹².

Poliittisen vasemmiston käsitys monikulttuurisesta yhteisöstä ei perustu yhteiselle identiteetille, joka juontuisi yhteisestä kulttuurisesta menneisyydestä, vaan se pohjautuu 'perustuslailliseen patriotismiin'. Sen sijaan poliittinen oikeisto on uudistanut huomionsa ideaan 'ihmisten kansakunnasta', joka tarkoittaa solidaarisuuden ja yhteisen kohtalon yhdistämää yhteisöä. Tämän perustavan jaon lisäksi mielipiteet ja näkemykset vaihtelevat vasemmiston eri puolueiden ja oikeiston eri puolueiden välillä, mutta myös puolueiden sisällä¹¹³.

Kansallisen homogeenisyyden vaatimus on vaikuttanut maahanmuuttopolitiikkaan siten, että säännöt rohkaisevat väliaikaista oleskelua, eivätkä kannusta perheiden yhdistämiseen. Myös vierastyöläisille järjestetyt sosiaaliset ja kulttuuriaktiviteetit suosivat yhteyden säilyttämistä alkuperäiseen lähtömaahan. Monissa tapauksissa ulkomaalaisten, jotka haluaisivat Saksan kansalaisuuden, täytyisi luopua aiemmasta kansallisuudestaan. Suurin osa Länsi-Euroopan valtioista automaattisesti irrottautuu kansalaisestaan, jos tämä saa toisen valtion kansalaisuuden. Kuitenkin jotkut maat, kuten Turkki, edellyttävät maksua tai jopa asevelvollisuuden suoritusta luopuakseen kansalaisestaan.

Ulkomaalaisia on Saksassa yli 7 miljoonaa, noin yhdeksän prosenttia väestöstä. Vuonna 1995 puolet ulkomaalaisista oli asunut maassa yli kymmenen vuotta, ja puolet heistä 20 vuotta tai kauemmin. Suurin osa ulkomaalaisista on turkkilaisia: 2,2 miljoonaa turkkilaista, 1,3 miljoonaa ex-jugoslaavia, 572.000 italialaista jne. Ulkomaalaiset ovat keskittyneet asumaan pääasiassa neljään Saksan liittovaltioon. Berliini on kaupunki, jossa asuu määrällisesti eniten ulkomaalaisia: 400.000 kaupungin ulkomaalaisesta 138.000 on turkkilaisia. Frankfurtissa heitä asuu suhteellisesti eniten: 28 % kaupungin väestöstä, 192.000 ulkomaalaista¹¹⁴.

Vuoden 1949 perustuslaissa on periaatteena valtion neutraalius ja vapaus ilmaista uskonnollisia tai filosofisia käsityksiään. Kansalaisen siviili- tai poliittisia oikeuksia ei määritellä

¹¹¹ Del Fabbro 1995, 134

¹¹² Knischevski 1996, 138

¹¹³ Knischevski 1996, 145

¹¹⁴ *Migration News* 1996, no. 8

tai rajoiteta uskonnon perusteella. Valtion kirkkoa ei ole. Kukin uskonnollinen yhteisö on vapaa järjestäytymään ja hoitamaan asiansa itsenäisesti, mutta maan lakeja noudattaen. Protestanttisella ja katolisella kirkolla on kuitenkin jo Weimarin tasavallan ajoilta juontuva laillinen status, joka oikeuttaa ne kantamaan veroa. Statuksen voi saada anomuksesta, ”jos voi taata yhteisön pysyvyyden sen säännöillä ja jäsenten määrällä”¹¹⁵. Status on myönnetty esimerkiksi Pelastusarmeijalle ja mormoneille. Muslimit eivät vielä ole saaneet sitä.

Ajankohtaisia puheenaiheita Saksassa ovat turvapaikan hakijat, rikollisuuden kasvu ja kansalaisuuden saamisen helpottaminen. Ja näistä kolmesta eri aiheesta puhutaan usein samassa yhteydessä. Marraskuun 1998 *Der Spiegel* kertoi kannessaan ”Liian paljon ulkomaalaisia”. Otsikon takana olivat demokraattisen sisäministeri Otto Schilyn sanat: ”Maahanmuutto on ylittänyt Saksan maksimikapasiteetin.” Lausunto aiheutti laajaa protestointia omassa puolueessa ja hallituskumppaneiden, vihreiden, taholta. Oikeistosiipi taas oli innoissaan. Oikeistoradikaalin tasavaltalaispuolueen (Republikaner) johtaja, Rolf Schlier, kiteytti Schilyn sanoneen jotain jonka kaikki järkevät saksalaiset ovat tienneet jo kahdenkymmenen vuoden ajan.

Monet saksalaiset nimittäin protestoivat Saksan pakolaispolitiikkaa liian vastaanottavaksi. Pakolaispolitiikkakin Saksassa heijastaa toisen maailmansodan tapahtumia: sodan aikaan suuret määrät saksalaisia joutui pakenemaan maastaan ja tämän muistaen sodan jälkeen poliittisia pakolaisia on vastaanotettu enemmän kuin missään muussa Euroopan maassa. Kasvavat levottomuudet ja väkivalta ulkomaalaisia kohtaan sai hallituksen vuonna 1993 päättämään tiukennetusta pakolaisten vastaanotosta. Perustuslakiin lisättiin ’kolmannen maan’ ehto, jonka mukaan pakolaista ei vastaanoteta Saksaan, jos turvapaikan hakija on jo käynyt yhdessä turvalliseksi luokitellussa maassa kotimaansa jälkeen.

Rikosseurantatilastojen mukaan vuoden 1996 tuomituista rikoksentekijöistä 207.000 oli ulkomaalaisia. Ulkomaalaisten osuus on kahdessakymmenessä vuodessa noussut kymmenestä 27 prosenttiin. Joka kuudennen tuomitun rikkomus oli ollut yhteydessä ulkomaalaisia koskeviin oleskelu- ja matkustusmääräyksiin. Saksalaiset ovat eniten huolissaan nuorisoriikollisuuden kasvusta. Kaikista vuonna 1996 tuomituista joka kolmas oli 14 – 25 –vuotiaita. Ala-Saksin Rikostutkimusinstituutin mukaan 14 - 18 –vuotiaiden ulkomaalaisten rikoksista tuomittujen määrä on kasvamassa. Jopa 62 prosenttia kaikista nuorista lainrikkajista on turkkilaisia tai etnisiä saksalaisia.

¹¹⁵ Boyle – Sheen 1997, 308

Saksa on tähän mennessä virallisesti kieltänyt olevansa maahanmuuttomaa, ulkomaalaisia on pidetty vierastyöläisinä, jotka palaavat kotimaihinsa. Tammikuussa 1999 vastavalittu demokraattien (SPD) ja vihreitten liittohallitus esitteli lakiehdotuksen, jolla helpotettaisiin kansalaisuuden saamista ja sallittaisiin kaksoiskansalaisuus. Kaksoiskansalaisuuden puolestapuhujat painottivat, että on Saksan velvollisuus ottaa askel eteenpäin ulkomaalaisten integraation vauhdittamiseksi. Liittokansleri Gerhard Schröder sanoi: ”Kansalaisuuslaki, joka perustuu vain etniseen sukulaisuuteen, ei ole riittävä eurooppalaisessa mittakaavassa eikä globalisoituneessa maailmassa... (Ulkomaalaisten) lasten, jotka syntyvät täällä, tulisi olla saksalaisia.” Schröder lisäsi: ”Painotan, etten halua kaksoiskansalaisuutta, mutta hyväksyn sen palvelemaan integraation päämäärää.”¹¹⁶ Saksan kansalaisuuden sai 90.000 ulkomaalaista vuonna 1997. Heistä 35.000 oli turkkilaisia. Noin 30.000 ulkomaalaista sai kaksoiskansalaisuuden, koska esimerkiksi Iran ei vapauttanut heitä kansalaisuudestaan. Saksan 2,2 miljoonasta turkkilaisesta arviolta 200.000 on Saksan kansalaisia.

Kaksoiskansalaisuuden vastustajat ovat käyttäneet vuoden 1999 helmi-maaliskuun väkivaltaisia kurdimielenosoituksia argumenttinaan. He muistuttavat, ettei kurdimielenosoittajia, jotka rikkovat lakia mielenosoitusten aikaan, voitaisi karkottaa maasta, jos heillä olisi Saksan kansalaisuus. Lakiehdotus tarvitsee vain yksinkertaisen äänenemmistön saadakseen vahvistuksen, mutta opposition protestit ja alkuvuoden 1999 vaalitappio Hessenin liittovaltiossa pakotti demokraattis-vihreän hallituksen muotoilemaan uudelleen lakiehdotustaan kaksoiskansalaisuudesta läpimenon varmistamiseksi. Perustuslakiin hyväksyttiin lopulta 1. tammikuuta 2000 voimaantuva muutos, jonka mukaan Saksassa syntyneet ulkomaalaisten jälkeläiset voidaan katsoa Saksan kansalaisiksi, mutta heidän tulee 23-vuotiaina valita kumman kansalaisuuden haluavat. Alkuperäisessä ehdotuksessa he olisivat voineet säilyttää kaksoiskansalaisuuden koko ikänsä¹¹⁷.

Migration News –lehden mukaan useat taloustieteilijät ovat väittäneet, että Saksan talouskasvu liittyy vahvasti maahanmuuttajiin ja että Saksa tarvitsee maahanmuuttajia jatkossakin ylläpitämään hyvinvointivaltiotaan¹¹⁸. Erään arvion mukaan vuonna 1992 ulkomaalaiset ja etniset saksalaiset maksoivat veroina 32 miljardia ja vastaanottivat 18 miljardia saksanmarkkaa veroilla maksettuina palveluina. Toisen tutkimuksen mukaan kaksi kolmesta

¹¹⁶ *Migration News* 1999, no. 2

¹¹⁷ *Migration News* 1999, no. 3

ulkomaalaisesta, joka löysi töitä vuoden 1988 jälkeen, otti työn, josta saksalainen oli kieläytynyt. Jotkut väestötieteilijät väittävät, että Saksa tarvitsee ulkomaalaisia estämään väestön vähentyminen. Jos väestö vähenee nykyvauhdilla, vuoteen 2050 mennessä Saksan väkiluku alenisi nykyisestä 82 miljoonasta 39 miljoonaan. Jotta työvoiman määrä pysyisi nykyisessä noin 41 miljoonassa, on arvioitu, että Saksan *pitäisi* vastaanottaa vuosittain 400.000 maahanmuuttajaa¹¹⁹.

3.2 *Kauttakulkumaa Italia*

Brierley ja Giacomettin mukaan Italia oli 'Rooman imperiumin' perillisenä 1200 ja 1500 – lukujen välisenä aikana kehittänyt identiteettiään kauppiasyhteisöksi, jossa kokonaisuus rakentui eri alueiden identiteettien yhteistuloksena. Sisäiset paineet ja ulkoiset hyökkäykset horjuttivat kuitenkin tätä epävakaa tasapainotilaa ja renessanssin hiipuessä hävisi myös Italian kulttuurinen, poliittinen ja taloudellinen yhtenäisyys. 'Risorgimento' 1800-luvun alussa toi keskeiseksi kysymyksen Italian valtion perustamisesta. Ranskan tuella itävaltalaiset ajettiin pois ja perustettiin kansallisen Italian kuningaskunta. Liikenne- ja tietoyhteydet olivat huonot, monissa maalaisyhteisöissä kirkko useine seurakuntineen oli ainoa arvojen välittäjä, lukutaidon puute ja yleinen takapajuisuus vallitsi suurissa osissa maata. Yhteistä kansallista tuntoa ei saanut nousemaan myöskään valtion puuttuminen kansalais- tensa asioihin vain veroja kerätessään tai armeijaa uusiessaan.

Maailmansotien aikaan fasismin kannattajat kuvasivat Italian suureksi imperialistiseksi maaksi, mutta tämä kuva ei niinkään tehonnut massoihin kuin byrokraattisempi nationalismi. Fasismi tarjosi jokaiselle halukkaalle sosiaalisen statuksen, asepuvun ja oli sen lisäksi onnistunut ottamaan käyttöön radion ja sanomalehdet. Kansa ei kuitenkaan ollut yhtenä joukkona fasistien takana. Toisen maailmansodan jälkeisen 20 kuukautta kestäneen vapaussodan aikana italialaiset muovasivat uudestaan käsitystään kansallisesta identiteetistään. Vapaussotakaan ei yhdistänyt uutta Italian tasavaltaa. Brierley ja Giacomettin mukaan italialaisten valtioon kuuluminen on ollut heikkoa nykypäivään saakka, kuuluminen on pikemminkin koostunut moninaisista ”ali-kansallisista kuulumisista”.¹²⁰

¹¹⁸ Jochen Blaschke muistuttaa artikkelissaan ”New Racism in Germany”, että keskustelu maahanmuuttajien hyödyllisyydestä Saksalle eksyy kuitenkin olennaisesta: ihmisoikeuksien kunnioittamisen ei pidä perustua hyöy vs. haitta –analyysiin (1998, s. 67).

¹¹⁹ *Migration News* 1996, no. 8

¹²⁰ Brierley – Giacometti 1996, 173-176

Italian rooli on historiallisesti painottunut maastamuuttoon, vaikka fasistien vallassa ollessa maassa- ja maastamuuttoa pyrittiin rajoittamaan. Toisen maailmansodan jälkeen huomattiin emigranttien arvo. Maastamuutolla oli positiivisia vaikutuksia sodan jälkeisen Italian taloudelle: töitä riitti paremmin kaikille Italiaan jääneille ja maasta lähteneet lähettivät ulkomaista valuuttaa Italian rahamarkkinoita vahvistamaan. Maastamuutto huipentui 1950-luvulla, jolloin suosituin kohde oli USA. Vuonna 1973 oli maahanmuuttajien määrä ensimmäistä kertaa maasta muuttajien määrää suurempi. Aluksi siirtolaisia tuli vastauksena työvoimapulaan, sittemmin perheiden yhdistymisen takia. Saapuvat ammatti-ihmiset tulivat paremman elintason toivossa ja turvapaikan hakijat kotimaansa turvattomuuden takia. Delle Donne arvioi Italian valinnee politiikakseen pakolaisten suhteen roolin ”kauttakulkumaana”: pakolaisten sosiaalisen integroitumiseen ei juurikaan olla panostettu¹²¹.

Maahanmuuttajat Italiassa

Loredana Muran mukaan Italian lainsäädäntö tähtää muuttoliikkeen säännöstelyyn ja kontrolliin kahdella periaatteella: maahanmuutto on sallittavaa, jos siirtolainen pystyy parantamaan omaa taloudellista tilaansa sivistyneesti; toisaalta se on sallittavaa vain, jos Italiassa on sellainen sosiaalinen, taloudellinen ja työvoimatilanne, jossa voidaan välttää kilpailu siirtolaisten ja omien kansalaisten kesken¹²². Italian kansalaisuuslaki vuodelta 1912 toimii *ius sanguinis* –periaatteella, jolloin vanhempien kansalaisuus määrää syntyvän lapsen kansalaisuuden.

Ei-syntyperäiselle kansalaisuuden saaminen on pitkä prosessi ja sen ehdot ovat kovat. Äärioikeistolainen Kansallinen liitto –puolue (Alleanza Nazionale) on vaatinut viisuminsaanin ehtojen tiukentamista siten, että hakijalla täytyisi olla hyvä terveys, hyvä käyttäytyminen (ei rikosrekisteriä) ja todisteet kaksi kertaa sosiaalikorvausta suuremmista tuloista. Nykyiselläänkin poliittiset päätökset näyttävät tähtäävän rajavartioinnin tiukentamiseen ja maahanmuuttajien määrän rajoittamiseen.

Italiassa on eniten EU:n ulkopuolisia maahanmuuttajia suhteessa kaikkiin siirtolaisiinsa. Italiassa arvioidaan asuvan laillisesti 97.000 marokkolaista, 64.000 amerikkalaista, 48.000 ex-jugoslaavia, 46.000 filippiiniläistä ja 30.000 albanialaista, mutta saman arvion mukaan laittomia siirtolaisia voi olla jopa 500.000¹²³. Kuvaavaa Italiaan muutolle on ollut se, että maahanmuuttajina on ollut runsaasti naisia. Työmarkkinat ovat olleet etnisesti jakautuneet:

¹²¹ Delle Donne 1997, 131

¹²² Mura 1995, 209

filippiiniläiset, kapverdeläiset ja srilankalaiset kotitöissä, kiinalaiset ravintoloissa, tunisialaiset kalastusaluksilla, marokkolaiset ja senegalilaiset katukaupassa. Ajan mittaan etninen jakautuminen on kuitenkin vähentynyt samalla kun työttömyys on lisääntynyt.

Lainsäädännöllä on Umberto Melottin mukaan pyritty takaamaan EU:n ulkopuolelta tuleville maahanmuuttajille samanlaiset oikeudet kuin italialaisille. Maahanmuuttajien kansallista ja uskonnollista identiteettiä yritetään tukea. Toisaalta, vuoden 1992 kansalaisuuslain muutoksessa Italiassa oleskelun pituus, joka on edellytyksenä kansalaisuuden saamiselle, lyhennettiin aiemmasta viidestä vuodesta neljään EU:n kansalaisille. Muille maahanmuuttajille aikaa pidennettiin kymmeneen vuoteen. Käytännössä integraatiota edistävät tehtävät on annettu alueellisille ja paikallisille viranomaisille, eikä niiden toteuttaminen ole aina edennyt toivottuun tahtiin. Maahanmuuttajat saivat äänestysoikeuden vasta 1997 ja vain paikallisella tasolla¹²⁴.

Migration News –lehden mukaan katolinen organisaatio Caritas kertoi 58 miljoonan asukkaan Italiassa olevan 1.250.214 laillista maahanmuuttajaa, joista 146.000 marokkolaista ja 92.000 albaania¹²⁵. Katolisuus ei Italiassa vuoden 1984 päätöksellä ole enää valtionkirkko, mutta se on vahvasti mukana yhteiskunnassa. Katolisen kirkon piirissä on kehoitettu suvaitsevaisuuteen, mutta toisenlaisiakin kannanottoja on esitetty.

Ravennan arkkipiispa on Muran mukaan sanonut, että Eurooppa on ’islamisoitunut’ kymmenessä vuodessa ja Italiasta uhkaa ’tulla Libanon’, koska eri kulttuurien, uskontojen ja rotujen ihmiset eivät osaa elää keskenään¹²⁶. Allievi arvioi Italiassa asuvan 280.000 muslimia¹²⁷. Muslimeilla on 100 – 120 moskeijaa tai rukoushuonetta.

Viimeisimmät puheenaiheet julkisuudessa ovat käsitelleet maahanmuuttajien väkivaltaisuuksia¹²⁸. Tammikuussa 1999 marokkolainen siirtolainen murhasi 78-vuotiaan papin Ponte Chiassossa Sveitsin rajan lähellä, kun tämä kieltäytyi antamasta suojaa ja rahaa siirtolaiselle. Pohjoinen liitto –puolueen (Lega Nord) johtaja Umberto Bossi on sanonut, että ”Kansalaisille rikollisuus ja laittomien siirtolaisten valvonta ei ole vain turvallisuusjouk-

¹²³ Mura 1995, 208

¹²⁴ Melotti 1997, 91

¹²⁵ *Migration News* 1999, no. 1

¹²⁶ Mura 1995, 212

¹²⁷ Shahid – van Koningsveld 1995, 2

¹²⁸ *Migrant News* 1999, no. 2

kojen ongelma. Todellisuudessa kansalaiset eivät halua monirotuista yhteiskuntaa.”¹²⁹ Tämän puolueen vaatimukseen kuuluu myös ’rikkaan’ pohjois-Italian erottaminen ’tehottomasta ja korruptoituneesta’ etelästä.

Oikeistopuolueiden liitto sai vaalivoiton vuonna 1994 lähinnä mediajätti Silvio Berlusconi ja Vahva Italia –puolueen (Forza Italia) massiivisen tiedotuskampanjan ansiosta. Berlusconi nimittäin kontrolloi tuohon aikaan puolta TV-yleisöstä, kolmasosaa aikakauslehdistä, neljäsosaa julkaistuista kirjoista. Vuoden 1996 vaaleissa voiton vei keskustavasemmistolainen Oliivipuu -vaaliliitto (Ulivo), jonka suurin puolue oli entinen kommunistipuolue. Uusin, vuonna 1998 muodostettu hallitus koostuu pääosin sosialistiministreistä. Pääministeri Massimo D’Alema on *Migration News*-lehden mukaan arvioitu suosivan maahanmuuttoa, jotta saataisiin tulevaisuudessakin maksumiehiä alirahoitetulle eläkejärjestelmälle. Hallituksen tilastojen mukaan enemmistöllä laillisista maahanmuuttajista nimittäin on lapsia – usein italialaisen puolison kanssa, enemmistö on vakituisessa työssä ja maksaa veroja. Osana uutta integraatio-ohjelmaa sosiaali- ja perheasioiden ministeriö suunnittelee informaatiokampanjaa poistaakseen italialaisten yleisen käsityksen maahanmuuttajista yhteiskunnan kaatajina. Sillä mielipidekyselyjen mukaan maahanmuuttajat nähdään enenevässä määrin uhkana ”sisäiselle vakaudelle”. Ulkomaalaisia syytetään työttömyydestä, joka on kansallisella tasolla 12 prosentin luokkaa, mutta nousee osassa etelä-Italiaa yli 20 prosentin¹³⁰.

3.3 Taustatietoa tutkimusmateriaalista

Tutkimusaineistona on kahden eurooppalaisen aikakauslehden vuoden 1997 vuosikerta, yksi erikoisnumero ja muutama vuoden 1998 artikkeli: analysoin kuvaa, joka islamista muodostuu näiden lehtien kautta. Vaikka nykyinen tiedonkulku on yhä enemmän sähköistä ja televisio ja internet saavuttavat suuria joukkoja, haluan itse keskittyä painettuun sanaan. Mielestäni painetulla tekstillä, kirjoilla ja lehdillä, on perinteisestikin usein objektiivisuuden leima, jonka taakse on mielenkiintoista kurkistaa. Haluan selvittää uutisaikakauslehtien tekstien argumentoinnin itsestäänselvyyksiä ja sitä miten ne peilautuvat ympäröivästä yhteiskunnasta ja yhdistyvästä Euroopasta.

¹²⁹ *Migrant News* 1999, no. 2

¹³⁰ *Migrant News* 1999, no.1

Der Spiegel – ”tutkivaa journalismia”

Ensimmäinen Spiegel ilmestyi 4. tammikuuta 1947 *Diese Woche* –nimisen aikakauslehden seuraajana. *Diese Woche* oli brittien sotilashallinnon amerikkalaisen ja brittiläisen mallin mukaan muovaama uutisaikakauslehti, jonka tarkoitus oli tuoda saksalaisille viimein ”objektiivista informaatiota”. Nuoret saksalaistoimittajat Rudolf Augstein johdossaan ottivat kriittisen journalismin haasteen vastaan¹³¹.

Lehdistön vapautta vei 1960-luvulla harppauksen eteenpäin ns. ”Spiegel-tapaus”(1962): lehteä syytettiin julkaisseen maanpuolustukseen liittyviä salaisuuksia. Tutkimuksen jälkeen tapaus päättyi lehdistönvapauden selkeään voittoon, lehden tuottaja ja toimittaja vapautettiin vankeudesta ja jutun alullepanija puolustusministeri F.J. Strauss joutui eroamaan. Niinpä nykyään lehdistön suurin maan sisäinen uhkatekijä on korkea keskittyminen. Vaikka saksalainen lehdistö näyttääkin ensisilmäyksellä eriytyneeltä lukuisine paikallisine ja alueellisine lehtineen, 1950-luvulta lähtien keskittyminen ja ristiinomistukset ovat tilastojen mukaan selkeästi lisääntyneet. Vuoden 1994 lehtikustantajien kokonaistuloista enemmän kuin kolmasosa jakautuu kymmenen yrityksen kesken¹³². Perustuslaissa on määriteltä lehdistöä koskevien säännösten puitteet, mutta kukin osavaltio määrittelee lehdistölaissaan tarkemmin velvoitteiden ja etuoikeuksien periaatteet.

Uutisaikakauslehti *Der Spiegelillä*, joka muistuttaa tyyliltään *Time*-lehteä, maanlaajuinen levikki on noin miljoona kappaletta. Lehti kuvaa itseään puoluepoliittisesti ja taloudellisesti riippumattomaksi julkaisuksi¹³³. Tutkivalla journalismillaan se on tehnyt useita skandaaleja julkisiksi ja se lasketaan erääksi Saksan vaikuttavimmista poliittisista julkaisuista¹³⁴. *Der Spiegelin* valta-asemaa on huojuttanut vuonna 1993 aloittanut *Focus*, joka keskittyy lyhyempiin artikkeleihin ja nopeaan informaatioon. Toinen pääkilpailijoista on *Stern*. *Der Spiegelin* pysyminen linjallaan taustoja tutkivana pitempien artikkeleiden viikkolehtenä ei ole juurikaan vaikuttanut lukijoiden määrän vähentymiseen. Sen sijaan mainostulot ovat siirtyneet *Focus*-lehden kassaan¹³⁵.

¹³¹ internet/spiegel

¹³² Aktuell '96, 1995, 331

¹³³ internet/spiegel

¹³⁴ The Euromedia Handbook 1992, 75-94. Euromedian tutkimusryhmä on länsi-Euroopan maista tulevien riippumattomien yhteiskuntatieteilijöiden verkosto, joka on vuodesta 1982 tuottanut katsauksia ja analyyskejä medialinjoista ja rakenteista.

¹³⁵ Aktuell '96, 1995, 287

Vuoden 1998 levikin keskiarvo oli 1.049.757 kappaletta. Lehden painoksesta 90 prosenttia jää kotimaahan, noin 10 % menee ulkomaille, pääasiassa Itävaltaan ja Sveitsiin. *Spiegelin* internet-sivuilla lehteä kerrotaan siteerattavan 165 maassa, joka tekee sen tunnetuimmaksi saksalaiseksi aikakauslehteksi maailmalla. Lehden lukijakunnan Saksassa kerrotaan olevan erittäin uskollista: lehden parissa pysytään keskimäärin 9,2 vuotta ja yksittäinen lukukerta venähtää keskimäärin kahteen tuntiin 22 minuuttiin (SPIEGEL-Copytests 1997). Tieteellisessä vertailussa *Focus*- ja *Spiegel*-lehtien lukijoiden välillä saatiin selville, että ”Spiegelin lukijat suhtautuvat intensiivisemmin informaatioon. He ovat harkitsevampia, rationaalisempia ja asettavat asioita useammin kyseenalaisiksi.”¹³⁶

L’Espresso – ”progressiivinen miestenlehti”

1940-luvun lopusta lähtien Italian hallituksia on useimmiten vetänyt Kristillisdemokraattinen puolue, suurin maltillista keskustaa edustava puolue. Samojen puolueiden pitkään jatkunut määräävä asema on vaikuttanut jokapäiväisen elämän kaikkiin osa-alueisiin, erityisesti taloudelliseen kenttään ja informaationtuotantoon (sanomalehdet, radio ja TV, kulttuuri). Vuodet 1954-1970 olivat Italian historiassa laajan maansisäisen muuton aikaa, taloudellinen nopea kehitys johdatti kohti hyvinvointiyhteiskuntaa. Omistuskuvioiden ja levikkilukujen suhteen lehdistö oli kuitenkin pysähdyksissä. Tähän oli kuitenkin kaksi erittäin huomattavaa poikkeusta: progressiivisen (ja aggressiivisen) *L’Espresson* ja sanomalehti *Il Giorno*n julkaisu. Molemmat avasivat uusia alueita uutistuotannossa.

Vuonna 1981 asetetussa julkaisutoimintalaissa määritellään mm. valtion tukitoimet, joiden tarkoitus oli tuoda Italian lehdistö ulos rahoituksellisesta ja rakenteellisesta kriisistä (keskittyminen). Laissa esitettiin käyttöön myös keinoja kehittää mediasektoria, esimerkiksi määrättiin julkaisuyhtiöiden omistussuhteet julkisiksi ja kiellettiin omistajia toimimasta muulla kuin julkaisualalla; muodostettiin erillinen julkaisutoiminnan auktoriteettielin, jolla on useita toteuttamis- ja valvomistehtäviä ohjauksen lisäksi; perustettiin kansallinen lehdistörekisteri, johon kaikkien sanomalehtien, aikakauslehtien, lehtimyyjien ja mainostojen tulee rekisteröityä voidakseen toimia. Laki ei kuitenkaan ole vaikuttanut käytäntöön täysin toivotulla tavalla.

Vuonna 1989 Italiassa oli 91 päivittäistä sanomalehteä, joista suurimman osan omisti tai niitä kontrolloi joku viidestä suurimmasta julkaisutoimintasäätiöstä. Liikevaihdoltaan suu-

¹³⁶ Dirk-Mario Boltz, Horst Nowak, Thomas Perry: Nachrichten-Magazine erleben; "Lesewelten": Magazinqualität - Leserqualität; Mainz und Hamburg 1998; S. 57 siteeraus internet/spiegelistä

rin näistä, Mondadori-L'Espresso, oli otsikoissa 1990-91, kun vallasta säätiössä kilpailivat rahoittaja Carlo De Benedetti ja televisiopohatta Silvio Berlusconi. Mondadori-L'Espresso omistaa 23% aikakauslehtimarkkinoista, julkaisee päivälehti *La Repubblica* (Italian tärkeimpiä lehtiä) ja 9 maakunnallista sanomalehteä, halliten näin 13.5 % Italian kokonaislevikistä¹³⁷.

L'Espresson julkaisu alkoi vuonna 1955 päivälehtenä vuoteen 1974 ja sen jälkeen viikkolehtenä. Ajankohtaisista asioista, taloudesta ja politiikasta uutisoivalla viikkolehti *L'Espressolla* on Audipressin tilaston (97/2) mukaan yhteensä noin kolme miljoonaa lukijaa, joista miehiä (>14 v.) kaksi kolmasosaa. Kevään 1999 tilasto kertoo kokonaislukijamääräksi 2,1 miljoonaa, miesten lukumääräksi edelleen kaksi kolmasosaa ja varsinaisten tilaajien määräksi 603.000. Audipress on painetun median tilastoija Italiassa, jonka vastuualueeseen kuuluu mm. 50 päivälehteä, 34 viikkolehteä ja 79 kuukausittain ilmestyvää aikakauslehteä. Tilastotietoja kerätään säännöllisesti haastatteluin noin 23.600 henkilöltä, jotka edustavat yli 14-vuotiaita italialaisia¹³⁸. Uusi palsta *L'Espresson* sähköisessä versiossa on vuonna 1999 aloitettu *Mondo Islamico*, johon kirjoittaa Dina Nascetti.

4. Islam-uutisoinnin analyysi

4.1 Aineiston valinnasta

Kirjassa *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta* Risto Heiskala aloittaa artikkelinsa ”Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi” todeten, että ”merkitysten tulkinta on aina loputtoman syvää”¹³⁹. Heiskalan mielestä todellisissa tulkintatilanteissa konteksti asettaa ehdot, jotka määrittävät sitä, millaiset tulkinnat ovat relevantteja ja millaiset eivät ole. Myös empiirinen kulttuuritutkimus saa relevanssiehtonsa kontekstista; ehdot voidaan jakaa muodollisiin ja sisällöllisiin. Muodolliset relevanssiehdot liittyvät siihen, että kysymys on tietoa tuottavasta diskurssista. Sisällölliset relevanssiehdot määrittävät mistä kohteista ja millaisin asetelmin tuotettu tieto on mielekästä ja kiinnostavaa.

¹³⁷ The Euromedia Handbook 1992, 123-142

¹³⁸ internet/audipress

¹³⁹ Heiskala 1990, 242

Kun on päässyt aineiston relevanttiuden kanssa sinuiksi, voi päästää tutkimusprosessin liikkeelle. Heiskala korostaa aineistotyön systemaattisuutta¹⁴⁰: ensimmäinen tehtävä aineiston keruun jälkeen on saada käsitys sen yleisilmeestä ja siis tuottaa siitä alustava tulkinta. Aineistosta olisi pyrittävä laskemaan asioita, joita voi mielekkäästi laskea. Tämä pakottaa tutkijan täsmentämään itselleen mikä on hänen analyysinsä yksikkö. Laskemisen lisäksi aineiston pienuus ja tulkintasääntöjen eksplikoiminen auttavat aineistoa väittämään tutkijan omia ennakkoluuloja vastaan.

Olen jo argumentoinutkin aineistoni relevanttiudesta: lehdillä on laaja kriittinen lukijakunta ja niihin yhdistetään tutkivan journalismin objektiivisuuden mielikuva. Kielitaitoni asetti tietenkin reunaehdot aineiston valinnalle. Kielitaito asetti myös joitain rajoituksia: koin välttämättömäksi kääntää suomeksi tutkimani tekstit, vaikka olin kuvitellut pystyväni analysoimaan niitä kieltä vaihtamatta. Aineistoon syventyminen alkoi artikkelioitsikoiden ja välioitsikoiden luetteloinnilla ja argumentaatiotavan analysoinnilla. Tarkoitukseni oli keskittyä artikkeleihin, joissa kuvattaisiin arkipäivän islamia.

Huomatessani, ettei *L'Espresso*ssa ollut Italian arkitilanteisiin liittyviä islam-aiheisia artikkeleita, päätin keskittyä tarkemmassa analyysissäni *Der Spiegel*iin. Otsikoiden argumentoinnin analysointi ei ole vielä kovinkaan kauaksi kantavaa: esisopimukset olisivat löydettävissä artikkelien tarkemman analyysin avulla. Valitsin *Der Spiegel*in nro 16/97 kansiaiheeseen tutkimuskohteekseni, koska sen artikkelit keskittyivät Saksan tilanteeseen - varsinkin 'Vaarallisen vieras' otsikointi ja vaikuttava kansikuva herättivät mielenkiintoni. Selostan ensin käytettyjä argumentointitapoja lyhyesti vuosikertojen otsikkojen analyysin avulla ja sitten siirryn tapausanalyysihin.

4.2 Vuoden 1997 otsikoiden kertomaa

Otsikot, jotka käsittelivät islamia edes hipaisten, pääsivät aineistooni. Mukaanpääsyn kriteerinä saattoi olla pelkästään kuvakin, sillä tarkoitukseni oli valita artikkelit, jotka keski-vertolukija havaitsisi lehteä selatessaan. Toivoin löytäväni Eurooppaan sijoittuvia ja arkielämän tilanteita käsitteleviä aihepiirejä, mutta suurin osa artikkeleista liittyi rikoksiin, sisällissotiin ja terrorismiin – ja Euroopan ulkopuolelle. *Der Spiegel*issä islamiin liittyvät artikkelit olivat helposti löydettävissä otsikkojen ja artikkeleihin liittyvien kuvien avulla, kuitenkin jotkut artikkeleista ja esimerkiksi lukijakirjeet numeroon 16/97 pääsivät aineis-

¹⁴⁰ Heiskala 1990, 246

toon mukaan vasta tarkistuskierroksella, kun kävin koko vuosikerran läpi uudelleen. *L'Espresso*ssa islam-artikkeleita ei ollut paljon ja aineistoon mukaan pääsyn raja oli alhaisempi: otin mukaan myös laajemmin eurooppalaista nykykulttuuria käsitteleviä artikkeleita.

Der Spiegel: ”Islam über alles”

*Der Spiegel*in islam-artikkeleita oli yhteensä 37 ja niiden aiheet liittyivät 11 tapauksessa Saksaan ja 28 tapauksessa muihin maihin, joissakin artikkeleissa kirjoitettiin sekä Saksasta että jostain toisesta maasta. Kvasiloogisista argumenteista olivat käytetyimpiä ristiriidan esittäminen (8kpl) ja määritelmät, samuus (12kpl). Todellisuuden rakenteeseen nojaavat tai sitä luovat argumentit korostivat peräkkäisyyttä (9kpl) ja rinnakkaisuutta (8kpl). Auktoriteettia lainattiin (5kpl) ja symbolinen side tuotiin tehokeinoksi (7kpl). Käsite-erottelua käytettiin vain kahdessa artikkelissa. Yhteenvedon olen esittänyt taulukossa nro 1, joka on työn lopussa liitteenä.

Kuten taulukossa erittelen, pää- ja alaotsikoissa toistuivat käsitteet islamismi, fundamentalismi, ekstremismi ja terrorismi, yhteensä 27 kertaa. Maat, joihin ne liitettiin olivat Afganistan, Algeria, Egypti, Iran, Saksa ja Turkki. Saksaan yhdistettiin islamismi, fundamentalismi ja ekstremismi seitsemässä artikkelissa. Usein julkisessa keskustelussa mielenkiinnon kohteena ollut ’nainen ja islam’ oli vain kahden *Spiegel*in artikkelin aiheena. Maat, joihin nämä artikkelit liittyivät, olivat Afganistan ja Egypti.

Argumentoinnissa oli mielenkiintoisia rinnastuksia ja määritelmiä islamille ja islamismille, joita käsitellään toisiinsa vaihdettavina:

- ’kuuliaisuus Allahille ~ terrorismi’ (nro34¹⁴¹);
- ’keskiaikainen hallinto ~ islam ja terrori’ (nro36);
- ’islamistien koulutus ~ aivopesu’ (nro35); ja havainnollisemmin
- ’muslimien rukouskutsu ~ kailotus kovaaäänisestä’ (nro29).

’Vaarallisen vieras’ -kansiaiheessa samaistetaan ’vieras ~ vaarallinen’, ’vieras ~ turkkilainen’, ’turkkilainen ~ islam ~ uhka valloituksesta’(nro9). Islam liitettiin argumentoinnissa mielisairauteen, hulluuteen ja tyhmyyteen (nrot 9, 10, 22), ja yleisemmin pelkoon, uhkaan ja kuolemaan¹⁴². Vaikka ”Islam tarkoittaa ihmisyyttä” (nro1) ja islamilla on ”hyvyyden kasvot”, ’hyvyys ja suopeus’ erotettiin Iranin ’mullahien valtataistelusta’ (nro37). Maista Saksan jälkeen toiseksi eniten oli Iraniin liittyviä artikkeleita. Argumentointi alaotsikoissa

¹⁴¹ numero lainauksen perässä viittaa taulukkoon nro 2 artikkeleiden otsikoista (liitteenä työn lopussa)

oli syihin ja tunnettuihin seurauksiin liittyvää, mutta pääotsikoissa kirjoitettiin Iranista myös vertauskuvin: syöksystä 'mielettömyyteen' (nro10), 'käärmeiden pesään' (nro15) tai 'varjoihin' (nro17).

”Ali, lopeta kailotus”

Saksaan liittyvissä aiheissa kerrottiin arjen ongelmista havainnollistuksen ja esimerkin avulla 'muslimit haluavat nokikolarin ottavan kengät jalasta asunnossaan' (nro4) tai 'saako muezzinin rukouskutsu kuulua koväänisistä' (nro29). ”Lahjuksia Teheraniin” –otsikon (nro13) alla argumentoidaan vastavuoroisuuden avulla: sekä Saksan että Iranin viranomaiset vaikeuttavat iranilaisen Saksan kansalaisuuden hakemista, jolloin valitettavana seurauksena voi olla korruptio. ”Kalifin kuolema” –otsikointi (nro16) vahvistaa symbolisen sitteen entisajan muslimivalloittajiin, nyky-Saksassa 'kalifius' yhdistetään turkkilaisuuteen ja ekstremismiin. Edellä mainituissa aiheissa käytettiin vierasperäisiä sanoja ”*Puschen*”¹⁴³, ”*Bakschisch*”¹⁴⁴, ”*Muezzin*”¹⁴⁵ ja ”*Kalif*”¹⁴⁶, joilla mielestäni korostetaan ilmiön kulttuurisidonnaisuutta ja samalla vierautta saksalaiseen käytäntöön.

Auktoriteettia käytettiin hyväksi argumentoidessa ekstremistien vaarallisuudesta: suojelupoliisin päällikkö Peter Frisch sanoma oli perusteltu kausaalisuhteella, jossa 'liiallinen suvaitsevaisuus johtaa murhiin' (nro20) ja 'islamismi vaarantaa saksalaisten tulevaisuuden' (nro23). Saksan tapahtumiin liittyi myös määritelmämuotoinen argumentointi, kun 'moskeijayhdistyksen valepuvun alta paljastui islamisti-salaliitto', ”Taistelijat Berliinissä” (nro24).

L'Espresso: ”Allahin kadotetut lapset”

L'Espressossa artikkeleita oli 21. Ne sijoittuivat aiheiltaan pääasiassa Italian ulkopuolelle (20kpl). Vain yksi kirjoitus liittyi Italiaan, sen lisäksi yksi aihe liittyi Vatikaaniin. Sen sijaan 'Eurooppa' aihealueena oli peräti neljässä artikkelissa, kun *Spiegel* ei sijoittanut aiheitaan kertaakaan 'Eurooppaan'. *L'Espressossa* kvasiloogisista argumenteista olivat käytetyimpiä samassa suhteessa kuin *Spiegelissä* ristiriita (4kpl) ja samuus (6kpl). Symbolista

¹⁴² (nrot 3, 6, 16, 20, 21, 23, 25, 31, 32)

¹⁴³ <Babusche (<pers.) bequemer Hausschuch aus Stoff, Duden 1996, Deutsches Universalwörterbuch (=mukavampi kankainen kotikenkä)

¹⁴⁴ *Bestechungsgeld* (<pers.), Wahrig 1997, Deutsches Wörterbuch (= lahjus)

¹⁴⁵ *mohammedan. Gebetsrufer* (<arab.), Wahrig 1997, Deutsches Wörterbuch (= muhamettilainen rukoukseen kutsuja)

¹⁴⁶ *türk. Sultan* (<arab.), Wahrig 1997, Deutsches Wörterbuch (= turkkilainen sulttaani)

sidettä ei käytetty *L'Espresso*ssa, mutta auktoriteetti oli mukana kahdessa aiheessa. Suosituimmat todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit olivat peräkkäisyys (3kpl) ja rinnakkaisuus (4kpl). Käsité-erottelu löytyi kahdesta artikkelista.

Otsikoissa toistuvista käsitteistä islamismi, terrorismi ja integralismi¹⁴⁷ mainittiin yhteensä 13 kertaa. Maat, joihin ne liitettiin, olivat Afganistan, Algeria, Egypti, Iran, Sudan ja Turkki. Nainen ja islam liittyi peräti viiteen *L'Espresso*n artikkeliin, maat olivat Afganistan, Algeria ja Iran. Islamismi, terrorismi ja integralismi rinnastetaan 'mestaamiseen' ja 'tapamiseen' (nro2,16)¹⁴⁸, 'helvettiin' (nro11), naisten huonoon kohteluun Kabulissa (nro14) ja 'hulluuteen ja rahanhimoon' (nro17). Islam rinnastetaan 'eroavaisuuteen, joka aiheuttaa konflikteja' (nro1), 'väliaikaisten avioliittojen, prostituution lisääntymiseen' (nro5) ja 'uskoturismiin' (nro6).

*L'Espresso*n artikkeleissa selvitetään useaan otteeseen Algerian tilannetta 'islamisti-integralistien terrorismin kourissa'. Argumentoinnissa käytetään esimerkkinä '22-vuotias tyttö mestattiin yliopistoon kirjoittautumisen takia' (nro2). Algerian tilanne on määritelty 'islamistiseksi helvetiksi' ja sitä esitellään kahden vaalien naisehdokkaan avulla tavalla, joka antaa selkeämmän vihjeen siitä, miten ehdokkaista tulisi ajatella.

Reportteri Dina Nascetti on nimittäin määritellyt 'algerialaisten ehdokkaan' termein 'lääkäri, eronnut, maallinen, pääkaupungin varapormestari' ja 'Hamaksen ehdokkaan' lyhyesti "Hunnutettu ja eristetty Hassiba" (nro11). Kuitenkin, terrorismi myös erotetaan uskonnosta asettamalla 'islamistit' ja 'Allahin seuraaminen' ristiriitaan keskenään: "fanaatikkoja, jotka sanovat Jumalan hylänneen heidät"(nro16).

Kvasiloogiset määritelmät on asetettu auktoriteettien suuhun: professori Samuel Huntington määrittelee tulevaisuuden konfliktien aiheuttajaksi kulttuurierot (nro1) ja historioitsija ja konservatismin teorioitsija Ernst Nolte määrittelee assimilaation ongelmaksi (nro8). Mielenkiintoista kyllä, molempiin artikkeleihin sisältyy vastapuheenvuoro, joka kyseenalaistaa auktoriteettien argumentit: Huntingtonin teorian arviointi puolesta ja vastaan on käännetty *The Economist* -lehestä. Noltan sanomisia arvioi kansainvälisen politiikan tutkija Gian Enrico Rusconi.

¹⁴⁷ *integralismo* = *Pittanon dizionario italiano* (1981) kertoo merkitykseksi "pyrkimys ottaa käyttöön tietyn ideologian yksityiskohtaiset periaatteet poliittisessa, taloudellisessa, sosiaalisessa ym. taistelussa, esim. katoninen integralismi; *Enciclopedia Zanichelli* (1998) on lisännyt merkitykseen globaalin käyttöönoton ja esi-merkkiin islamilaisen integralismin.

”Repikäämme alas Euroopan Muuri”

Eurooppaan liittyviä artikkeleita on edellä mainittujen Huntingtonin ja Nolten haastattelujen lisäksi kirjailija Günter Grassin, vuoden 1999 Nobel-palkinnon saajan, haastattelu, jonka otsikko perustuu vastakkainasetteluun konkreettisen Berliinin muurin sortumisen ja abstraktin ’Euroopan muurin’ kohoamisen välillä (nro10). Ristiriitaista on myös pyhiinvaelluksen esittäminen vahingollisena ’vuoden 2000 painajaisena Roomalle’, toisaalta samassa artikkelissa rinnastetaan kristinuskon pyhiinvaeltajat Mekassa käyviin muslimeihin ja esitetään pyhiinvaeltajiin yleensä viittaava analogia ”uskoturistit” (nro6). Otsikosta, jonka mukaan ’islam - eikä katolisuus - ohjaa paavin liikkumisia’ (nro7) löytyy myös ristiriita.

L’Espresson ristiriitaan perustuva argumentointi ja vastapuheenvuorojen käyttö artikkelin sisällä antaa mielestäni *Der Spiegelin* samuuteen ja auktoriteettien määritelmiin perustuvia argumentointeja enemmän lukijalle tilaa miettiä mitä asioita yhdistää ja mitä erottaa. *L’Espressossa* islam enemmänkin erotetaan terrorismista ja islamismista, kun *Der Spiegelin* otsikoinnissa taas islam yhdistetään uhkaan. *L’Espressossa* sen sijaan korostuu islamin vaikutus naisen asemaa huonontavana tekijänä (prostituutio, eristäminen, opiskelun ja työnteon kieltäminen).

Molemmat lehdet ovat viikoittain ilmestyviä uutisaikakauslehtiä, joiden artikkelit keskittyvät kotimaan uutisiin ja niiden taustoihin. *Der Spiegel* on islamiinkin liittyvissä artikkeleissa *L’Espresso*a enemmän suuntautunut kotimaan tapahtumiin. *Der Spiegelin* vuoden 1997 otsikoissa on ulkomaanuutisten lisäksi useita rikoskuvauksia Saksasta. Erästä oikeusjuttua, joka liitettiin Saksan ja Iranin valtioiden välisiin suhteisiin ja terrorismiin, selvitetään useassa numerossa. *L’Espresson* rikosjutut kotimaasta liittyvät lähinnä politiikkaan ja talouteen, eivätkä ne liittyneet islamiin. Molemmat lehdet tuovat esiin laajaa tiedonvälityskenttää puhuttaneet levottomuudet Algeriassa, Afganistanissa ja terrori-iskun Kairossa.

Arkipäivään liittyvät otsikot ja artikkelit heijastavat maiden historiallista tilannetta. Saksassa on huomattu maahanmuuttajien määrä ja pysyvyys, niinpä juttujen aiheet kertovat esiin tulleista käytännön ongelmista muslimien kanssa: käyttäytyäänkö maassa maan tavalla vai ihmisten kotona heidän (saksalaisista tavoista eroavien) tapojensa mukaan, tai että voiko muslimien rukouskutsua verrata kirkonkellojen kutsuun. Italiassa mietitään millaisia malleja Eurooppa voisi heille tarjota suhteessa maahanmuuttajiin, joita vielä ei ole ’liikaa’.

¹⁴⁸ numero lainauksen perässä viittaa taulukkoon nro 2 artikkeleiden otsikoista (liitteenä työn lopussa)

4.3 Kansiaiheena ”Vaarallisen vieras”

Otsikoiden argumentoinnin analyysin jälkeen siirryn tapausanalyysiin. Käyn ’Vaarallisen vieraan’ artikkelit esittämisyjärjestyksen merkityksellisyyden ja esittämismuotojensa eroavaisuuden takia suhteellisen yksityiskohtaisesti referoiden läpi samalla niiden argumentointia analysoiden. Muut tapausanalyysit esittelen lyhyemmin.

’Vaarallisen vieras’ –kansiaihe sisälsi viisi erityylistä artikkelia: ’Aikapommit esikaupungeissa’ (*Zeitbomben in den Vorstädten*), ’Kunnioitusta integraation sijaan’ (*Respekt statt Integration*), ”Olen ollut tyhmä” (*”Ich muss blöd gewesen sein”*), ’Islamin salainen hyökäys’ (*Fünfte Kolonne des Islam*) ja ”Vieraampia kuin turkkilaiset” (*”Fremder als die Türken”*). Käsittelen niiden jälkeen samaan aiheeseen lähetetyt lukijakirjeet.

”Aikapommit esikaupungeissa” - tilastot ulkomaalaisväkivallasta

Tämä koko pääaiheen aloittava ja sen runkona oleva kahdeksansivuinen artikkeli (muut jutut sijoitettu tämän artikkelin ”sisään”) perustuu runsaaseen todellisuuden rakenteeseen nojaavaan argumentointiin. Teksti on täynnä auktoriteetteja ja tilastotietoja, joihin viitataan. Alkuosassa pohjustetaan ulkomaalaisten osuuden kasvua tehdyistä rikoksista kuvaamalla havainnollisilla käyrillä ongelmaa, jonka pohtimiseen artikkelissa keskitytään: ”Yhä useammat kansalaiset tuntevat itsensä omassa maassaan uhatuksi, hyväksikäytetyksi ja pakotetuksi puolustukseen.” Tekstissä viitataan tuoreeseen kyselyyn, jonka mukaan yli 40 % erään suurkaupungin asukkaista on sitä mieltä, että ”saksalaisten täytyy puolustautua ulkomaalaisilta omassa maassaan”, vuonna 1995 samaan vastaukseen päätyi neljäsosa kysytyistä.

Peräkkäisyyteen perustuvassa argumentoinnissa voidaan syventyä syiden tutkimiseen, seurausten toteamiseen tai tosiseikan arvottamiseen. Alkuosan nimeltä mainitut auktoriteetit, poliisi, poliisin nuorisoneuvoja, opettaja ja kaksi naisasukasta paluumuuttajien asuinalueelta, allekirjoittavat eri tarinoin käsityksen ulkomaalaisten väkivaltaisuudesta. Päivittäisten uutisotsikoiden kerrotaan vahvistavan saksalaisten käsitystä ulkomaalaisten osuudesta rikoksissa, ja kun seuraavaksi toistetaan esimerkinomaisesti näitä uutisraportteja, ne vahvistanevat samaa käsitystä myös tässä artikkelissa.

Konflikti- ja väkivaltatutkimuksen laitoksen tutkimus

Sisäministeri Manfred Kantherin (CDU) mielestä ratkaisu ongelmaan on yksinkertainen: laittomat maahantulijat ovat syypäitä rikoksiin ja heitä vastaan tulee taistella. Hän arvioi, että ”ulkomaalaiset, jotka ovat jo kauan asuneet ja työskennelleet täällä eivät liene sen rikkollisempia kuin saksalaiset”. Spiegelin artikkelin kirjoittajan mielestä Kantherin teesi kuitenkin pettää, sillä ”sosiaalitutkija Wilhelm Heitmeyer havaitsee erittäin räjähdysherkkiä tendenssejä kaupunginosissa, joissa asuu paljon ulkomaalaisia, paluumuuttajia ja maahanmuuttajia”.

Argumentoinnissa käytetään kvasiloogista argumentointia, ristiriitaa, jossa tilannearviot asetetaan vastakkain. Heitmeyerin arviota vahvistaa artikkelin tarjoama auktoriteettien nimetön joukko ”Tutkijat, poliisit ja sosiaalityöntekijät” jotka ”arvioivat ensisijassa kahden suurimman ryhmän muodostavan aikapommin esikaupunkeihin: 600.000 toisen tai kolmannen vierastyöläissukupolven nuoren turkkilaisen ja puolen miljoonan nuoren paluumuuttajan, jotka vuodesta 1990 ovat tulleet hajonneesta Neuvostoliitosta Saksaan.” Aikapommi on analoginen rinnastus uhkan suuruuteen ja siihen, että vaikka räjähdysksen aika-aulua ei tiedetä tarkkaan, sen ajankohta lähenee hetki hetkeltä. Toisaalta rinnastus kohdistuu ongelman aiheuttajien ikään.

Artikkelin mukaan ”Yhteistä näille 1,1 miljoonalle vieraalle (*Fremd*), jotka ovat 21 vuotta ja nuorempia, on vain yksi asia: he eivät ole enää tervetulleita työvoimana, heitä ei tulla enää tarvitsemaan.” Ja tämä seikka on syynä ”rauhanomaisen monikulttuurisuuden visioiden rikkoutumiselle”. Argumentoidaan syillä ja seurauksilla: työttömyys estää monikulttuurisen yhteiselon. Vai ovatko ulkomaalaiset aiheuttaneet työttömyyden, sillä pari kappaletta myöhemmin kerrotaan, että ”Kolmasosalle kaikista saksalaisista syy korkeaan työttömyyteen on ’ne lukuisat ulkomaalaiset, jotka täällä työskentelevät,’”, kertoo Berlin-Brandenburgin yhteiskuntatieteellisen tutkimusinstituutin selvitys.”

”Kansalaissodan näkymät”

Seuraava osio keskittyy nuorten omiin kertomuksiin arkipäivästään. Tähän osaan on sijoitettu myös erillinen artikkeli ”Olen ollut tyhmä”. Neco Çelik, 25, Berlin-Kreuzbergin nuorisokeskuksen ohjaaja, entinen turkkilaisjengiläinen, ”tuntee nuorten kasvavan valmiuden väkivaltaan”. Artikkelissa käytetään sisällissodan analogiaa turkkilais- ja paluumuuttajanuorten ”etno-tappeluista” (*Ethno-Fights*). Artikkelin arvion mukaan sekä turkkilaisjenginuoret että paluumuuttajat korvaavat puuttuvaa sosiaalista menestystä rikollisuudella.

Ramazan, turkkilaisjengin jäsen, sai ”20:teen sähkömekaanikon oppisopimuspaikkahakemukseen 20 kieltävää vastausta. Häntä tukee ainoastaan jengi, jonka jäsenet ovat totuneempia poliisikuulusteluihin kuin työhönottohaastatteluihin.” ”Tehän sanotte meille paskan turkkilaiset, niinpä teemme nyt paskamaisia tekoja” sanoo Hayrettin, frankfurtilaisen turkkilaisjengin ex-jäsen. Väliin raportoidaan lisää esimerkkejä rikosotsikoista, joissa väkivallanteon syyt ovat sattumanvaraisia.

17-vuotiaat saksalaispojat Tim ja Florian ”tietävät, että heidän vaatevalikoimansa – yhteisarvo 1.000 DEM paikkeilla - on haluttava.” Heidän ystävältään on nimittäin varastettu vaatteet päältä. Arvidia, 19 v., taas kiukuttaa eniten, kun turkkilaiset diskossa iskevät hänen ystävättärensä... Kaikki kolme poikaa ovat sitä mieltä, että ongelmana ei niinkään ole ulkomaalaisuus, vaan rikkaiden ja köyhien välinen ero. Artikkelissa ei kuitenkaan puututa tähän, vaan syyt ja seuraukset tulkitaan seuraavasti: ”Sattumanvaraisilta näyttävien vastakainasetteluiden taustalla on jännitekenttä, josta voi muodostua yhteiskunnallisia räjähdysvoimia. Niinpä työttömien ulkomaalaisten lukumäärä Saksassa on vuodesta 1991 enemmän kuin kaksinkertaistunut.” Esimerkkien turkkilaisnuoret ovat pettyneitä kohteluunsa, tilanteen analogioina jännite ja räjähdysvoima – vastakohtana haastatellut saksalaispojat, jotka eivät vaikuta toisaalta huolestuneilta eivätkä erityisen väkivaltaisilta.

Islamilainen fundamentalismi tulevaisuuskuvana

Sitten artikkelissa siirrytään tutkimaan tarkemmin turkkilaisnuorten tilannetta Samuel Huntingtonin vision ”kulttuurien taistelun” pohjalta. Auktoriteetti, politiikantutkija ja Harvard-professori esittää, että ”turkkilaisnuorten ’itseghettoutuminen’ saattaa kasvattaa vaaraa, että Saksasta tulee ’jakautunut yhteiskunta’ kuten USA” ja artikkelin kirjoittaja on samaa mieltä, sillä toisen auktoriteetin ”Heitmeyer-tutkimuksen islamilaisesta fundamentalismista Saksassa valossa eivät Huntingtonin kauhukuvat vaikuta lainkaan irrealistisilta.” Tutkimuksen mukaan ”57 % kysytyistä 15-21 –vuotiaista hyväksyy saksalaisiin korviin oudolta kuulostavan teesin ’Turkkilaisuus on ruumiimme, sielumme on islam. Sieluton ruumis on kuollut ruumis.’” Solingenin ulkomaalaisten murhapolton jälkeisissä mielenosoituksissa ja mellakoissa ”Väkivallan näyttämön yllä liehui meri punaisia lippuja, joissa oli turkkilainen puolikuu.”

Ja vaikka ei kuuluisikaan turkkilaisiin järjestöihin tai tuntisi vetoa sen paremmin Saksaan kuin Turkkiin, saattaa kohtalona olla rikollisuus, kuten Orhanilla, 21, joka on syntynyt Berliinissä ja jolla on turkkilainen kansallisuus. Halu ”nopeaan rahaan” on saanut hänet

välittämään varastettua tavaraa, joka on ”tuottoisa toimi: Orhan muutti jokunen viikko siten mukavaan asuntoon Berliinin keskustaan.” Entisiä jengiystäviään ”hän haukkuu ’tyhmiksi *kanakeiksi*’ melkein yhtä taitavasti kuin saksalainen vierasvihaaja”. Ongelmatilanteen syitä etsitään jälleen Saksaa ja varsinkin ulkomaalaisia kohdanneesta työttömyydestä, joka aiheuttaa ”itseghettoutumista”, määritelmä, joka liittyy Huntingonin ”jakautuneeseen yhteiskuntaan”.

Tässä yhteydessä esiin tuodulla islamilaisella fundamentalismilla argumentoidaan rinnakkaisuutta turkkilaisten ghettoutumisen, islamin ja fundamentalismin välillä. Runolliseen tyyliin havainnollistettu kuva ”väkivallan näyttämöstä” toistaa sanoin lehden kansikuvan ja yhdistää symbolisella siteellä (lippu) turkkilaisuuden väkivaltaan. Tunnelmista palataan takaisin arkeen kuvaamalla nuorta miestä, jota ajaa laittomuuksiin vain oman edun tavoittelu.

”Haluan-nautintoa-heti –yhteiskunta”

Paluumuuttajanuorten kohtalo on samantapainen kuin turkkilaisghetoissa: ”’Köyhyydestä vaikeuksiin’, uskoo Christian Pfeiffer, Ala-Saksin kriminologisen tutkimusinstituutin johtaja.” Asia vahvistetaan esimerkkitapauksella, jossa 14-vuotiaat koululaiset ”puolen vuoden ajan kiristivät, pakottivat ja pieksivät koulutovereitaan... Aluksi venäjänsaksalaiset tyytyivät kyniin, kumeihin ja merkkauksuksiin, sitten he vaativat rahaa.” Vaikeudet eivät kuitenkaan ole näin pienimuotoisia, vaan ”Kuten nuorille turkkilaisille ja kurdeille, on huumausainekauppa myös samanikäisille paluumuuttajille nopein tie ’haluan-nautintoa-heti –yhteiskuntaan’.” Väliin annetaan määritelmä siitä, millainen venäjänsaksalainen oli ennen: ”..hiljaisena ja nöyrin katsein kuin sopeutunut mallipoika työskenteli lukemattomia ylityötunteja saavuttaakseen paikkansa saksalaisessa suoritus- ja saavutusyhteiskunnassa” ja tätä seuraavat kuvaukset nykypäivästä: esimerkit ovat paluumuuttajien huumausainerikoksista.

Tilanne on vaikeutunut vuodesta 1993, sillä enää ”Heitä [venäjänsaksalaisia] ei ajanut muuttoon halu elää isoisoisien maassa vaan pelko lisääntyvästä diskriminoinnista joko saksalaisina tai venäläisinä, Kazachstanin, Kirgisian tai muiden keskiaasialaisten tasavaltojen islamisoituissa yhteiskunnissa.” ja siteet saksan kieleen ja kulttuuriin ovat näillä myöhemmillä muuttajilla jo ajat sitten katkenneet. ”Siitä huolimatta on liittohallitus koko ajan kiristänyt näiden myöhäismuuttajien koulutuksen ennestään tiukkaa rahoitusta. Kielen alkeiskoulutus, esikoulut ja sisäoppilaitokset joudutaan lopettamaan.” Seikka, jolle artikke-

lissa ei ole etsitty syitä tai selityksiä. Havainnollistuksena paluumuuttajien odotuksista kerrotaan heroiinin yliannostukseen kuolleen Kazachstanista muuttaneen Josefin kaverien muistelevan, että ”Kotona meille aina sanottiin, että Saksassa pestään kadutkin samppanjalla.” Artikkelin mukaan Josefin isä toivoo poikansa kohtalon varoittavan toisia, mutta kirjoittaja ei usko näin käyvän sillä ”vanhemman sukupolven varoituksilla ei ole suurtaakaan arvoa häviäjien joukossa, joiden elämään ovat kohtalokkaasti solmiutuneet kieli- ja koulutusaukko, vaatimukset ja karu todellisuus, ulosrajautuminen ja itse-eristäytyminen.”

Argumentointi perustuu ristiriitojen esiintuomiseen: ennen tultiin halukkaasti tekemään töitä ja sopeutumaan – nyt vastentahtoisesti etsimään välitöntä nautintoa opiskelematta edes kieltä. Kun kieliopetusta vähennetään ja työttömyyskään ei alene, seuraukset voi vain kuvitella. Tarjoaako kirjoittaja ratkaisuksi monen venäjänsaksalaisnuoren sanomaksi kirjattua ”millaistahan olisi palata takaisin kotiin”?

”Koulutuksella ei ole turkkilaisessa traditiossa keskeistä osaa”

Takaisin turkkilaisnuoriin, sillä berliiniläinen perheterapeutti ja huumevalistaja, Mihri Kaya, on havainnut, että ”viime vuosina kovien huumeiden käyttö on ’kasvanut melkoisesti’ turkkilaisnuorten näyttämöllä”. Hänen mukaansa huumeiden käyttöä pidettiin ennen merkinä heikkoudesta. Nyt nuorisojengeissä huumeilla on ’yhtenäistävä rooli’ ja hoitoon hakeutuminen on harvinaista, koska Kayan mielestä ”traditionaalinen pelko kasvojen menetyksestä, joka on syvään ankkuroitunut turkkilaiseen kulttuuriin, estää myöntämistä antautuneensa aineille.” Turkkilaisnuoria kerrotaan olevan yli 23.000 lukioissa ja 14.700 korkeakouluissa. ”Kuitenkin nämä tulevat abiturientit ja korkeakoulun suorittaneet ovat pieni vähemmistö 600.000:sta alle 21-vuotiaasta turkkilaisnuoresta Saksassa.” kertoo kirjoittaja. Mutta objektiivisemmän kuvan tilanteesta olisi ehkä antanut vertaus lukio- ja korkeakouluikäisiin turkkilaisten, ei 0 – 21 –vuotiaiden, määrään.

Kvasilooginen argumentointi mittausmenetelmällä jatkuu, sillä ”lukemattomissa tapauksissa turkkilaislapset ovat traditionaalisten perherakenteiden uhreja”, koska kirjoittaja tietää, että vielä nykyäänkin turkkilaisperheiden isät hankkivat kotimaassaan lukutaidottomia turkkilaisnuoria puolisoiksi lapsilleen Turkista. ”Taitavasti patriarkat käyttävät liberaaleja perheenyhdistämissäännöksiä hyväkseen ja saavat aikaan uusia perheitä, joiden lapset kasvavat kaksikielisesti luku- ja kirjoitustaidottomina.” Tämän tiedon vahvistamiseksi tuodaan auktoriteetti, Barbara John, Berliinin ulkomaalaisvaltuutettu, kertomaan että ”Koulua aloittavien puuttuva saksankielentaito on dramaattinen”. Berliinissä 30-40 % koulunsa

aloittavista ei puhu saksaa, seurauksena ”varhainen koulutusfiasko”: kolmasosa Berliinin turkkilaisnuorista ei saa peruskoulun päästötodistusta. Vanhempainyhdistyksen puheenjohtaja Kazim Aydin sanoo, että väärä ylpeys estää osallistumasta tukiopetukseen, eivätkä turkkilaiset osallistu edes vanhempainiltoihin. Selityksenä artikkelin kirjoittaja antaa sen, että ”Turkkilaisessa traditiossa koulu ei näyttele mitään keskeistä osaa, toisin kuin Keski-Euroopassa.” Tosin koraanikoulut ovat kasvattaneet suosiota, niitä ”ylläpitävät ryhmät kuten Milli Görus useissa kaupungeissa”. Samalla kirjoittaja viittaa pääaiheen toiseen artikkeliin ’Islamin salainen hyökkäys’, jossa kerrotaan Milli Görus -ryhmästä. Koraanikouluissa opitaan kuitenkin, kirjoittajan mielestä, ”niukasti elämää varten, kylläkin pyhiä kirjoituksia ja Profeetan sanojen fundamentalistista merkitystä.” Media-aika tuo lisänsä eristäytymiseen: Turkki-tutkimuksen keskuksen selvityksen mukaan ”Saksassa asuvat 14-19 –vuotiaat turkkilaisnuoret katsovat kaapeli- tai satelliittikanavilta melkein ainoastaan turkkilaisia ohjelmia”, joissa tarjotaan mm. ”tunteikkaan musiikin ja islamin sankarien taisteluista uskottomia eurooppalaisia vastaan kertovien tv-elokuvien välillä Necmettin Erbakanin maailmankatsomuksellisesti ohjaavia haastatteluja”.

Tässä osassa käytetyt auktoriteetit ja heidän sanomisensa, myös tilastot ja tutkimustulokset, saavat kvasiloogisen luonteen vertailujen ja määrien epämääräisyyden takia (mutta katsovatko turkkilaisnuoret paljon televisiota, kuinka paljon em. satelliittikanavia?). Tekstistä ei myöskään selkeästi erota, kuka sanoi mitä ja mikä on kirjoittajan omaa tulkintaa. Kirjoittajan omiksi tulkinnoiksi ymmärtämäni lausahdukset tuntuvat taas irrallisilta, niitä ei perustella mitenkään, niiden tehtävänä tuntuu olevan vain vahvistaa muuta argumentointia. Teksti huipentuu symboliseen islamin sankareiden ja eurooppalaisten elokuvataisteluun. Miksi ei kysytä mitä kouluissa tulisi tehdä esim. kieliopetuksen vahvistamiseksi, siitäkin varmaan olisi erilaisia mielipiteitä. Ovatko tulokset yhtä kehoja muissa Saksan kaupungeissa? Onko tilanteen syynä opetusmenetelmien heikkous vai oppilaiden haluttomuus, ja mikä siihen on syynä? Kirjoittaja etsii syitä aikapommin synnylle, mutta ei pysähdy miettimään olisivatko useaan kertaan luetellut seuraukset, väkivalta, rikokset ja pelättyjen terroristijärjestöjen kannatus, jotenkin vältettävissä.

Integroituminen vain harvojen tavoitteena

Kirjoittajan mielestä tilanteeseen ei tuo ratkaisua ”monien asiantuntijoidenkin suosittelema” saksalaisen kansalaisuuden vahvistaminen, koska ”Rajoitusten ja eristämisen vaarallinen sekoitus, joka koskee suurinta osaa turkkilaisia, on paaduttanut tunteet” sillä kirjoittaja tietää nuorten turkkilaisten karjuvan toistuvasti ”paskat minä saksalaisesta pas-

sistasi” berliiniläisessä nuorisotalossa. Sama nuorisotalo on auttanut Burakin, 18, eroon katuvarasjengistä ja hän valmistautuu nyt ylioppilaskirjoituksiin. Seuraavaksi hän aikoo hakea Saksan kansalaisuutta. Esimerkitapaus on kuitenkin poikkeus säännöstä, sillä Heitmeyer analysoi näiden ”harvojen integroitumishalukkaiden turkkilaisten kohtaavan yhteiskunnan, joka tuskin signalisoi, että heille annettaisiin arvoa.” Kirjoittaja esittää teesin: ”Toisin kuin vierastyöläisinä maahan tulleet italialaiset, espanjalaiset, jugoslaviaiset tai portugalilaiset, ovat turkkilaiset jääneet saksalaisille vieraisiksi, eikä pelkästään uskontonsa ja kulttuuritraditionsa takia.”, johon liittää auktoriteetin ”Itse historian maisteri Helmut Kohl puhuessaan Turkin liittymisestä EU:hun nojautui perusteluun: ’En ole maantiedon tunnilla oppinut, että Anatolia olisi osa Eurooppaa.’” Artikkelissa kerrotaan toisen CDU-poliitikon, Heiner Geisslerin, poikkeuksellinen kanta tunnustaa Saksan status maahanmuuttomaana. Geisslerin mielestä yhdessäolon kolme peruslähtökohtaa ovat: integraatio, tunnustaminen ja suvaitsevaisuus: Saksassa pitkään asuvien tulisi tunnustaa valtiosääntöperiaatteet ja hallita saksan kieli, jolloin kansalaisuuden saamiselle ei olisi eslettä ja henkilö voisi elää Saksassa säilyttäen oman kulttuuriperimänsä.

Kirjoittaja kuitenkin toistaa Heitmeyerin sanoja, että on ”illuusio, että siten [kansalaisuuden saamisella] voitaisiin välttää etnis-kulttuuriset konfliktit”. Ja aika on vähissä, rikollisuus kasvaa. ”Ryhmä Hampurin sosiaalityöntekijöitä näkee nuorissa paluumuuttajissa ’valtaisan rekrytointipotentiaalin rikollisille yhdistyksille, jotka rajoittautuvat etnisiin näkökohtiin’.” Turkkilaisnuoret ”kuten niin usein” ovat jo asiassa edellä: ”suurrikolliset käyttävät nuorisojengejä viemään läpi aluevaltauksiaan”. Artikkelin päättävässä esimerkkitapauksessa kahden turkkilaisjengin välisen ampumavälikohtauksen seurauksena useita nuoria joutui sairaalaan. Poliisin tutkija kertoo: ”Ne taistelivat Kölnin yöelämän markkinaosuuksista taustamiesten puolesta.”

Kvasiloogisesti käytetty turkkilaisnuorten rikollisten tekojen ”useus” päättää dramaattisesti artikkelin. Törkeä väkivalta lisääntyy, mukana ovat jo turkkilaisnuoret, pian myös paluumuuttajanuoret. Syitä löytyi työttömyyden kasvusta, nuorten kuvitelmista helposta elämästä ja törmäämisestä todellisuuteen ja sopeutumisen vaikeuteen. Ainoa ratkaisumalli, jota artikkelissa tarjotaan, on kansalaisuuden saamisen helpottaminen. Kirjoittajan argumentointi on kuitenkin sitä vastaan.

Viimeisessä osiossa on aiempien tapaan argumentoinnissa käytetty ristiriitoja: eristäytyminen ja rajoitukset ovat vaarallisia, mutta tilanne on kerta kaikkiaan kirjoittajan (ja Heit-

meyerin?) mielestä niin vaikea, että kansalaisuuden saaminen ei auta. Nimettömät asiantuntijat suosittelevat kansalaisuuden myöntämistä, mutta kirjoittajan mielestä moni nuori ei sitä enää edes halua, (vaikka esimerkkitapausten turkkilaisnuorista usea haluaisikin). Ja ovathan turkkilaisnuoret jo, kvasiloogisesti mitattuna ”kuten niin usein”, pitkällä väkivallan polulla. Artikkelin ei keskitykään ratkaisuihin vaan ongelmiin ja saksalaisten yleistyvään käsitykseen: ”Yhä useammat kansalaiset tuntevat itsensä omassa maassaan uhatuksi, hyväksikäytetyksi ja pakotetuksi puolustukseen.” Turkkilaiset ovat vaarallisen vieraita, se on uskottava, sanoohan Kohlkin Turkin aina pysyvän maantieteellisesti - symbolisesti Euroopan ulkopuolella.

”Kunnioitusta integraation sijaan” - inhimillisyyden vaatimus

Kolme esimerkkiä

Tekniikoista ensimmäisenä Renan Demirkan, näyttelijä ja kirjailija, käyttää ristiriitaa: lain säännökset - inhimillisyyden vaatimus. Ne eivät kirjoittajan mielestä kohtaa harjoitetuissa integraatiotoimissa. Kirjoittaja lähestyy tilannetta nyky-Saksassa kertomalla kolme esimerkkiä omasta elämästään. Ensimmäisessä esimerkissä Demirkan kertoo olleensa toimittajan haastattelussa. Haastattelijan määritelmä ”PUOLIVieras, siis turkkilaisena” Demirkanista on rinnastus, jota Demirkan ei hyväksy ja hän asettikin samaistamisen oikeudenmukaisuuden kyseenalaiseksi vastakysymyksellään: ”Olen asunut kauemmin Euroopassa kuin Te, mikä tekee minusta vieraamman kuin Teistä?”

Seuraavassa esimerkissä au-pair-tytön saamisesta talouteensa Demirkan käyttää tekniikkana seuraussuhdetta: nimen jälkeen kysytään virastossa kansallisuutta ja sitten pyyntö hylätään. Virkailijan argumentoinnissa tulee esiin muodollisen rakenteen jakaminen: vaikka puhuisikin saksaa kuin saksalainen, ei välttämättä ole saksalainen - mutta heti seuraavassa: kun todistetusti olet saksaksi kirjoittava kirjailija, sinut voidaan samaistaa niihin saksalaisiin, jotka voivat saada au-pair-tytön luokseen.

Poliitikko-esimerkin Demirkan aloittaa vertailulla: hänen surunsa ovat pieniä muiden emigranttien surujen rinnalla. Mutta sitten taas korostaa ainutlaatuisuutta politiikan kanssa käymässään keskustelussa sanoessaan omaavansa ”vain yhden ainoan toiveen”. Saksan kansalaisuus on kirjoittajan argumentin mukaan symbolinen merkki arvonnasta, lahja, halaus. Tässä tulee myös ristiriitaisuuden argumentti mukaan: kirjoittajan vähäinen lahjatoivomus - ja toisaalta kansalaisuuden epäminen nimenomaan sen takia, että sitä on pyydetty ”lahjaksi”.

'Integraatiomuotti'

Integraation tiivistetty määritelmä¹⁴⁹ on vahva argumentti, jossa kirjoittajan mielestä olennaiset seikat tulevat esiin: alistuminen - luopuminen. Hän korostaa turkkilaisten, muiden maahanmuuttajien ja saksalaisten samuutta luettelonomaisesti itsestään selvin tautologioin: ”he puhuvat yleensä useampia kieliä..., käyvät töissä tai seisovat työnvälitystoimiston jonoissa, huolehtivat lapsistaan, elävät, rakastavat, nauravat, rukoilevat ja surevat, surevat kuolleitaan.”. Kappaleen lopussa asetetaan mietittäväksi ainoa eroavaisuus: turkkilaisten arvoa kulttuurisina olentoina on väheksytty yli 30 vuotta. Metaforinen ilmaisu ”integraatiosiivilän läpi tuntemattomaan” kertoo luopumisen lisäksi tulevaisuudenpelon argumentin. Ja kuten muutkin ulkomaalaiset samassa tilanteessa, turkkilaisetkin etsivät tukea perinteisestä identiteetistään ennen suostumistaan ’integraatiosiivilään’.

”Ulkomaalainen kansalainen”

Vierastyöläisen status ei kirjoittajan argumentin mukaan muutu teollisuusorjasta juuri sen kummemmaksi uudessa ”keskiluokkaisessa” määritelmässä ”ulkomaalainen kansalainen”¹⁵⁰. ”Vierastyöläinen” ja ”integraatio” ovat kuitenkin vertailtuna Atatürkin tekoihin ja sen jälkeiseen kehitykseen olleet tehokkaita turkkilaisten muovaajia. Ristiriita ilmenee siinä, että kirjoittajan mielestä Atatürk ei kuitenkaan olisi nykyiseen tilanteeseen tyytyväinen.

Kirjoittajan todellisuuden rakenteeseen nojaava argumentti seuraussuhteesta, jossa aina talouskriisit saavat aikaan uusia integrointisuunnitelmia huipentuu siihen, että ”liittoutumattomista, traditionaalisista turkkilaisista” on tullut ”kansallisia, uskonnollisia turkkilaisia”. Todellisuus on muuttunut. Ristiriita: juuri se, että saksalaiset eivät halunneet kuulla turkin kieltä tai olleet kiinnostuneet heidän uskonnostaan, on johtanut siihen, että turkkilaiset ovat korostaneet kyseisiä ominaispiirteitään.

Demirkan argumentoi, että islamin tuomisesta mukaan kouluopetukseen olisi seurannut, että ”kristityt ja muslimilapset olisivat tottuneet toisiinsa ja pelot olisivat vähentyneet”. Samalla hän argumentoi islamin anonymiteetin ja pelon analogisuudella. Minkä seurausta on sitten se, että uskonto on sama kuin uhka? Kirjoittajan mielestä uusi talouskriisi ja metaforiset ”metafyysiset, emotionaaliset tai eettiset sotanuijat” ovat saaneet sen aikaan. Tässä taloudellisen laman demonisessa ilmapiirissä on otettu käyttöön kristillinen symbolismi:

¹⁴⁹ *”sich unterordnen unter das Ganze bei Aufgabe des Eigenen”* ~ alistua kokonaisuuteen omasta luopumalla

¹⁵⁰ *”ausländische Mitbürger”*

”syntipukin teurastamalla saat ehkä omat syntisi anteeksi”. Sen lisäksi, että integraatio on saanut turkkilaisten käyttäytymisen muuttumaan, turkkilaiset on määriteltä ”islamilaiseksi uhaksi”.

Kirjoittaja argumentoi islamilaisen uhan myös kuvaavan ilmapiiriä siten, että uusille tiukemmille ulkomaalaismääräyksille ja takaisinpalautuksille ”sopivia perusteluita kuin satumatulta tulvii markkinoille: prof. Heitmeyerin tutkimus, perustuslakisuojasitys, työvoimaministeriön uudet luvut, otsikot etno-sodista turkkilaisten, kurdien ja paluumuuttajarikollisten välillä...” Etno-sodasta puhuttaessa kirjoittaja kritisoi sekä määritelmää, joksi sopisi hänen mielestään paremmin ”Kylmän sodan ase”, että ristiriitaisuuksia tulkinnoissa tilanteeseen johtaneista syistä, joiksi väitetään toisaalta uskonnollista / poliittista fanaattisuutta, toisaalta kulttuurishokkia. Pelkkä analyysi ei auta, jos ”potilas jätetään kuolemaan leikkauspöydälle”. Kapitalistiyhteiskunnan symboli on Demirkanin mielestä Janus-pää, jonka lohikäärmeet, taloussuhdanteet ja rikollisuus, lupaavat ”onnea, rakkautta ja kuningaskunnan”. Rikollisuus on siis määriteltävä voittoon pyrkivän yhteiskunnan olennaiseksi osaksi.

Sivistys ja ihmisoikeuksien kunnioitus yhteistä omaisuutta

Kirjoittaja on vakuuttunut turkkilaisten samanlaisuudesta muiden ihmisten kanssa kysymyksessä ihmisoikeuksien kunnioituksesta ja totalitäärisen järjestelmän halveksunnasta, ”olipa järjestelmä poliittinen ja / tai uskonnollinen”. Hän argumentoi seuraussuhteella: kun julistetaan kulttuurista vierautta ylittämättömänä kuiluna ihmisten välillä, hylätään ihmisoikeuksien moraalinen konsensus ja lopulta päädytään barbariaan.

Seuraavassa kappaleessa kirjoittaja viitanee edellä mainittuun barbariaan: uusfasistien murhapolttoihin. Demirkan rinnastaa auktoriteetin, kristillisdemokraatti Helmut Kohlin kristillisyyteen ja demokraattisuuteen, aiemmin tekstissä puolueiden nimet oli mainittu pelkkinä lyhenteinä. Yliopistollisen koulutuksen (”tri”) ja korkean valtion viran (”liittokansleri”) omaavalta Kohlilta on kirjoittajan argumentin mukaan ristiriitaisesti ”varmasti vain päässyt lipsahtamaan” sana, ”myötätuntoturismi”, tilanteessa, jossa myötätunto ei tunnu riittävältä reaktiolta ihmisten polttamiseen. Demirkanin mielestä tämä osoittaa kunnioituksen puutetta.

Kirjoittaja käyttää suurimmaksi osaksi kvasiloogisia argumentteja, jonka syyksi voisi ajatella sen, että puhutaan yleisistä käsityksistä. Syy-seuraus -suhteiden ruotimisella ja risti-

riitaisuuksien esiintuomisella hän pyrkii asettamaan nämä yleiset käsitykset harkittavaksi uudelleen. Demirkan kritisoi integraatio-, vierastyöläinen- ja myötätuntoturismi-käsitteiden määritelmiä ja niiden käyttöä. Sen lisäksi hän väittää juuri Saksassa käytettyjen integraatiotoimenpiteiden aiheuttaneen turkkilaisten mystifioitumisen uhkaaviksi muslimeiksi. Ratkaisuna hän on sanojensa mukaan jo pitempään puhunut kaksoiskansalaisuuden tarjoamisen ja islamin uskontoon tutustuttamisen puolesta.

Artikkelista käy ilmi talouskriisien eli rahan puutteen ja työttömyyden vaikutus erilaisuuden suvaitsemiseen: herkässä tilanteessa syntipukki etsitään mielellään oman ryhmän ulkopuolelta. Demirkan viittaa jopa kristilliseen perinteeseen tässä yhteydessä: demonit on karkotettava. Kirjoittaja toteaa väkivallan kuin oleellisena ja väistämättömänä osana Saksankin yhteiskuntaa, ja sillä ikään kuin vapauttaa etno-sotijat vastuusta. Mutta päädytäänkö siten barbariaan? Artikkelissa tuodaan vahvasti esiin käsite-erottelun ilmiö / todellisuus-parin kautta dilemma turkkilaiset islamilaisena uhkana / turkkilaiset integraation uhkamina.

”Olen ollut tyhmä” - mihin vankila opettaa?

Lyhyessä artikkelissa rap-laulaja Hakan Durmus vastaa haastattelijan kysymyksiin ”Miksi Teidät on pidätetty?”, ”Miten Teistä tuli rikollinen?”, ”Mitä vanhempanne sanoivat?” ja niin edelleen. Durmus kertoo taistelleensa sopeutuakseen yhteiskuntaan vankilan jälkeen, mutta että Saksassa tuomio ja tummat hiukset aiheuttavat sen, ettei se ole helppoa. Rikolliseksi joutumisen syynä hän esimerkin avulla selvittää sääntöä ”jos yksi teki pahuuksia, olimme kaikki mukana” - seura teki kaltaisekseen.

Rinnakkaisuusuhde ”jos olisin kasvanut Turkissa, olisin erilainen” on vahva argumentti, jota haastateltava perustelee Saksassa vallitsevan kahden kulttuurin ristiriitatilanteen aiheuttamalla jännitteellä, ’kotimaattomuudella’: ”Turkissa olen saksanturkkilainen, täällä turkkilainen”. Identiteetti rinnastuu syntymäseutuun (Berliinin Kreuzberg). Samuus jengikavereiden välillä on oleellista: ”Olen asunut Kreuzbergissä 24 vuotta, olen siis kreuzbergiläinen... Mutta jos nyt lähtisin Turkkiin, tarvitsisin taas 24 vuotta löytääkseni ystäviä.”

Symbolina vallasta hän pitää entistä lempinimeään, ”Killer-Hakan”. Seuraavassa lauseessa Durmus kertoo lempinimen olevan täydellisessä ristiriidassa nykyajatustensa kanssa. Hän on ehkä uhrannut nykynuorten hyväksynnän, mutta asiaa vertailtaessa hän sanoo: ”olen onnellinen, etten enää ole niin aggressiivinen kuin aiemmin”. Hän väittää olevansa nyt vii-

saampi. Durmus rinnastaa vielä entisen väkivaltaisen, ”barbaarisen”, elämänsä elokuvaan tai tietokonepeliin, missä käytettävissä on enemmän kuin yksi elämä. Haastattelijan viimeiseen kysymykseen ”-Pelkäsittekö?” Durmus vastaa: ”Pelkäsin vain isääni. En mitään muuta.” Lause jää haastattelun viimeiseksi ja herättää kysymyksen onko väkivallantekojen syynä koettu väkivalta. Käsite-erottelun ilmiö / todellisuus -parina voi pitää sivilisaatio / barbaria -tilannetta, johon Durmus on yrittämässä saada muutosta, muutosta todellisuuteen.

Kotimaa?

Tämän artikkelin argumentit ovat lähinnä todellisuuden rakenteeseen nojaavia, johtuen ehkä siitä, että Durmus kertoo tositahtumia todellisesta elämästään. Hakan Durmus, 24 v., on aiemmin käyttäytynyt käsittämättömän tyhmästi, mutta sovitettuaan tekonsa on viisas-tunut. Hän ei ollut itse vastuussa teoistaan, eivät myöskään hänen vanhempansa - kaikki johtui asuinympäristöstä, kulttuurijännitteestä. Hän myöntää kuitenkin tehneensä virheitä. Tekstistä välittyy huoli hyväksymättä jäämisestä: yhteiskunta ei päästä häntä sopeutumaan ja nykynuoriso ei ehkä kunnioita häntä muuttuneen imagon takia. Kuka hänen tulevaa rap-levyään sitten kuuntelee? ”Kotimaa on tietysti Turkki”, eli ristiriitatilanne jatkuu yhä, nyt vain vähemmän väkivaltaisena.

Vastauksissaan Durmus viestii voimakkaasti muuttumisestaan vertaillen aiempaa tyhmää käyttäytymistään nykyiseen taisteluunsa sopeutumisen saavuttamiseksi. Artikkelin ei kuitenkaan anna vahvistusta sille, että hän olisi tehnyt oikean valinnan tai että hänen tulevaisuutensa näyttäisi paremmalta.

”Islamin salainen hyökkäys” - pieni mutta pelottava Milli Görüs

Lyhyessä puolen sivun artikkelissa kerrotaan organisaation alkuperä ja yhteys Turkkiin, liikkeen laajuudesta ja erityisesti sen toimintamodoista Saksassa. Aluksi kahden auktoriteetin, sisäministeri Kantherin ja perustuslain antaman luokittelun mukaan määritellään Milli Görüs ryhmään ”yksiselitteisen ekstremistinen”. Milli Görüs on ”liittovaltion vahvin islamistinen organisaatio”, 26.500 kannattajaa, jotka ylläpitävät 500:a haaraliikettä, omistaa 100 kiinteistöä, ”lukemattomia kauppiaita, urheiluyhdistyksiä, nuorisokeskuksia ja moskeijoita”. Organisaation koon ja vahvuuden mittaaminen on kvasiloogisesti argumentoitu, koska lukuja ei ole verrattu mihinkään muuhun esimerkiksi uskonnolliseen yhdistykseen. Artikkelin mukaan organisaatio ”muodostaa Saksan turkkilaisille islamisteille eräänlaisen rinnakkaisyhteiskunnan”, joka määritellään esimerkin avulla tilanteeksi, jossa ”voi elää turkkilaisena osaamatta sanaakaan saksaa”.

Tämä ei kuitenkaan ole pahinta, sillä Milli Görüs haluaa vielä laajentaa vaikutuspiiriään ”kaksoistaktiikan” avulla. ”Taistelijoiden tulee rakentaa islamistista verkostoa ja samalla nopeasti hankkia Saksan kansalaisuus” ja siten soluttautua yhteiskuntaan sisältäpäin. Tähän taktiikkaan viittaa otsikon analoginen sotailmaus *’fünfte Kolonne’*, joka tarkoittaa vihollisen salassa järjestämää hyökkäystä maan rajojen sisältä. Artikkelin päättyy esimerkiksi annettavan CDU-poliitikon tapaukseen: ”Ainoa turkkilainen kansanedustaja, Erdam Taskiran, erosi puolueesta, kun hänen yhteytensä Milli Görüsiin tuli julki.”

Artikkelissa argumentoidaan kvasiloogisin (mittaaminen ja määrittelyt) ja todellisuuden rakenteeseen nojaavin (auktoriteetit, seuraussuhteet, esimerkit ja analogiat) keinoin Milli Görüs -liikkeen toiminnan ekstremistisistä ja siten saksalaista yhteiskunnan järjestystä vaarantavasta luonteesta. Toisaalta väittäisin, että normaalin etujärjestön tehtäviin katsotaan yleensä kuuluvan juuri toimintamahdollisuuksien takaaminen jäsenilleen, ja vaikuttaminen poliittisten kanavien kautta on usein tehokas ja hyväksytty menetelmä. Mutta koska perustuslain mukainen luokittelu on selkeä, lukijan täytyy ratkaista tämä syntynyt ristiriita liikettä vastaan.

Tässä valinnassa lienee suurin syy siinä, että Milli Görüs ylläpitää ”rinnakkaisyhteiskuntaa”, joka tarkoittanee ettei integroitumista saksalaiseen yhteiskuntaan tapahdu. Kuitenkin käytännön elämän havainnollistus, se että ”lukemattomissa” kaupoissa, urheiluyhdistyksissä, nuorisokeskuksissa ja moskeijoissa voi tulla ymmärretyksi turkin kielellä, olisi muussa yhteydessä oudohko: jos turkkilaiset omistavat nämä yritykset (joiden toiminta on saksalaisen lainsäädännön alaisista), he käyttänevät tarpeen vaatiessa asiakaspalvelussa myös ensimmäistä äidinkieltään, turkin kieltä.

”Vieraampia kuin turkkilaiset” - moniongelmainen monikulttuurisuusprojekti Viimeisenä pääaiheen artikkelina käsitellään kahden sivun verran monikulttuurisen projektin kohtaloa Volkhoven-Weilerissa, 100 perheen asuinyhteisössä. Artikkelilla on nimetty kirjoittaja, Hajo Schumacher, mutta hänen taustastaan ei kerrota. Hän aloittaa jutunsa huumoripitoisella esimerkkitapauksella ”koehenkilö” hra Paffrathin puhekielellä kertomana määritelmän Saksassa asuvista puolalaisista: ”Ne puolalaiset on vähä koomisia, mutta ne muuttuvat vielä koomisemmiksi, kun saa omistusasunnon. Niin sulkeutuneita – no kummallisia jotenki.” Kirjoittaja määrittelee hra Paffrathin siis koehenkilöksi, koska: ”hänen suvaitsevaisuutensa asetetaan kokeeseen päivittäin. Sillä häntä ympäröi useampia

kulttuuripiirejä kuin hänestä olisi mukavaa: puolalaisia, venäjänsaksalaisia, turkkilaisia, brasilialaisia, ei-reiniläisiä saksalaisia, kamputsealaisia.” Hra Paffrath kertoo itse kokeen seurauksen: ”Sen multikultin voitte kyllä unohtaa.” Hän on auktoriteetti, ei siksi, että näkee itsensä ”eurooppalaisen kulttuuripiirin kansalaisena”, joka ”tuntee muita kansoja”, sillä ”hän oli pääsiäisenä Lontoossa ja menneenä syksynä Madeiran auringossa” vaan siksi, että hän vaikuttaa näiden havainnollistusten ansiosta keskivertokansalaiselta.

Suvaitsevaisuuden saksalaiset normit

Kirjoittaja asettaa rinnakkain projektin alullepanijat ja Saksan valtion: ”Pappi, kiinteistöyrittäjä ja tusina hyviä ihmisiä halusi, että täällä tultaisiin todistamaan pienen asuinkorttelin voivan onnistua siinä, mikä suuressa valtiossa on käsitetty epäonnistuneeksi.” – vertailulla lienee tarkoitus argumentoida yrityksen mahdottomuutta, koska seuraavaksi auktoriteetit, asukkaat, vahvistavat esimerkein asuinyhteisössä vallitsevan yksikulttuurisuuden ilmapiiirin. Kirjoittajan mielestä todellisuutta on, että ”asuinkortteli täyttää saksalaisen normin mukaisesti vaatimukset yhdessäolosta, suvaitsevaisuudesta, kärsivällisyydestä ja kunnioituksesta”, josta esimerkkinä lasten käytöksen oikaisemiset, pihojen suojaaminen aidoilla, vastaamattomuus kahville kutsumisiin ja yhteisjuhlien rajoittaminen melun takia. Ei toivoakaan erään asukkaan, rva Lämpfen, odotuksista että ”kesällä sisäpihalla monikulttuurinen elämä näyttäytyisi kaikessa moninaisuudessaan: eksoottisten ruokien tuoksua, sydämellisten ja ymmärtävien ihmisten naurua, ympäriinsä hoilottavia kaikenvärisiä lapsia”. Artikkelin alkuosassa kerrotaan havainnollisesti odotusten toteutumisesta, siis yhteiselon onnistumisen toteutumatta jäämisestä. Käsite-erottelulla ilmiö ja todellisuus, ”Multi-kulti” ja saksalainen yksikulttuurisuus asetetaan vastakkain. Argumentointi auktoriteettien, asukkaiden, esimerkein vahvistaa monikulttuurisen projektin epäonnistumisen.

Selitykseksi tilanteelle annetaan kiinteistöyrityksen epäselvä toiminta: asunnon ostajille näytettiin eri ostajalistoja sen mukaan oliko ostaja innostunut asumaan ulkomaalaisten kanssa vai ei ja osalle kerrottiin projektista vasta kun he olivat allekirjoittaneet ostosopimuksen. Edullinen hinta ei ollut tarpeeksi houkutteleva mm. turkkilaisille, jotka pelkäsivät ”oikeistoradikaaleja, joita etiketti ”monikulttuurinen” voisi houkutella”, eikä asiaa auttanut rakennuttajan vakuuttelu asuntojen rakenteiden kestävydestä, sillä ”islamilaisten kandidaatit pysyivät skeptisinä. Mitä mieltä pitäisi olla suunnitelmista, joissa vessanpytyt oli sijoitettu juuri Mekan suuntaan?”. Syitä oli monenlaisia ja seurauksena se, että ”toivotun kahden kolmasosan sijasta vain 38 yhteensä 104 asunnosta osti ulkomaalainen” mistä kiinteistönhoitaja Götzen on tyytyväinen ja varmistaa, että tilanne pysyy edelleenkin hallinnas-

sa. Hän on nimittäin järjestänyt ”tiukat saksalaiset järjestyssäännöt, sillä etelämaalainen, sehän pääsee vauhtiin vasta illalla”.

Projektin henkinen ja sosiaalinen tuki?

Seurakunnan katolinen pappikin ”on jo oppinut jotain. ’Puolalaiset’, tietää paavi Karol Wojtylan sanansaattaja, ’ne ovat meille vieraampia kuin turkkilaiset.” Tilanteelle löytyy lisää syitä: tarkoitus oli, että projektilla olisi oma sosiaalityöntekijä ja kahvila, jossa kaikki tapaisivat toisiaan. Todellisuudessa luvattua sosiaaliapua ei olla saatu eikä kiinnostuneita kahvilanpitäjiä ole ilmaantunut. Projekti on jätetty oman onnensa nojaan, sillä ”Vain kerran ovat projektin keksijät kunnolla osallistuneet asiaan. Viime vuoden kesällä [islamitutkija Werner] Wanzura ja katolinen koulutuslaitos järjestivät symposiumin.”, mutta tämä asiaan osallistuminen määritellään siten, että ”Kahden päivän ajan kilpailivat oppineet Wanzuran yhteisösalissa siitä kuka oli esittänyt idean ensimmäisenä.” Poliitikkojen ja professorien puheenvuorojen aiheita olivat. ”Monikulttuurinen yhteiskunta – uhka vai mahdollisuus?; Kehysvaatimuksen monikulttuuriseen konsensukseen demokraattisessa struktuurissamme ja kansainvälisen konfliktin kontekstissa.; Erilaisten kulttuuripiirien ihmisten interaktiiviset asumismuodot – arkkitehtuurillinen rakenne kulttuurien väreissä.” Hajo Schumacherin artikkelin päättää viimeinen havainnollistus asioiden todellisesta tilasta: ”Myös rva Läßle oli sekoittautunut yleisön joukkoon. Valitettavasti hän ’rehellisesti sanottuna, en ymmärtänyt mitään’. Vain sen verran: ’Meistä siellä ei ainakaan puhuttu.’”

Artikkelin loppuosassa kirjoittaja keskittyy esittelemään syy-seuraus –suhteita, jotka vahvistavat alkuosan arviota epäonnistumisesta, ilmiö ja todellisuus erotetaan havainnollistusten avulla, mukana musta huumori tyylikeinona. Yllättävää on, että itse Wanzuraa, yhtä projektin alullepanijaa, ei asiasta olla haastateltu tai kerrottu onko asioihin tulossa korjauksia. Ei kerrota myöskään sitä, onko muissa myöhemmissä projekteissa otettu oppia tämän projektin virheistä. Vaikutelmaksi jää, että on realistisempaa unohtaa tällaisten projektien lisäksi myös tulevaisuus monikulttuurisena yhteiskuntana.

Lukijakirjeitä: ”Maa tarvitsee uusia ideoita”

Lukijoiden kirjeitä *Der Spiegelin* pääaiheeseen ’Vaarallisen vieras’ on julkaistu yhteensä kaksikymmentäviisi, kaikissa mainitaan kirjoittajan asuinpaikkakunta ja nimi, joskus myös ammatti. Luokiteltuna sen mukaan hyväksytäänkö lukijakirjeissä lehden painotus (”monikulttuurisen yhteiskunnan epäonnistuminen”) vai kritisoivatko kirjoittajat lehden

kantaa, kirjeistä tulkintani mukaan yhdessätoista lehden kanta hyväksytään ja neljässätoista esitetään kritiikkiä.

Ilmiö: monikulttuurisuus / todellisuus: ulkomaalaisvihamielisyys

Monikulttuurisen yhteiskunnan näkemistä uhkana perustellaan mm. ilmiön ja todellisuuden erottamisella monikulttuurisuus (*Multikulti*) / ulkomaalaisvihamielisyys (*ausländerfeindlich*), jota havainnollistetaan esimerkiksi: ”...monikulttuurisuus loppuu useiden kansalaisten kohdalla viimeistään silloin kun heidän täytyisi lähettää lapsensa kouluun, jossa on paljon ulkomaalaisia.” Kirjoittaja argumentoi olevansa auktoriteetti, koska ”työskentelee sosiaalisten ääriyhmien kanssa”, myös esimerkin käyttö on todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointia. Eräs kirjoittaja esittää syy-seuraus –suhteen, jolle on nähtävissä esimerkki USA:sta: ”monikulttuurisuusvariantti ’sulatusuuni’ on epäonnistunut ... sillä täällä [Euroopassa] ei ole mitään yhteistä nimittäjää kuten patriotismi tai ’amerikkalaista unelmaa’ vastaavaa...” Molemmat edellä mainitut kirjoittajat esiintyvät yksityishenkilöinä.

Ammattinsa esiintuovista lukijoista lehden kannan hyväksyviä ovat mm. duisburgilainen kunnallisvirkaileja nuoriso-, koulutus. ja ulkomaalaisasioissa. Hän argumentoi lehden tavoin ”olosuhteiden ylivoimaa” kaupunkien toimintamahdollisuuksien vähyyteen nähden; ratkaisuna työtä nuorille ja poliittisia vaikutusmahdollisuuksia ei-saksalaisille nuorille. Olosuhteilla tarkoitettaneen siten työttömyyttä ja eristäytymistä, samoja asioita mitä *Spiegelin* artikkelissa toistettiin. Hampurilainen kristillisdemokraattien (CDU) kansanedustaja hyväksyy lehden kannan, mutta pyrkii analysoimaan eroja turkkilaisnuorten ja paluumuuttajien integroitumishalukkuudessa:

”Saksalaiskansoilla on – usein hiukan kadonnut – kielellinen saksalainen tausta. He ovat protestanteja ja katolisia ja ennen kaikkea he haluavat olla saksalaisia. ... Paluumuuttajilla on kiireellinen toive assimiloitua tänne, ja niin ollen ovat ideaalisia maahanmuuttajia. Ongelmat, joita meillä on osan turkkilaisen kolmannen sukupolven kanssa, meillä ei varmasti ole paluumuuttajien kolmannen polven kanssa.”

Kirjoittaja argumentoi vahvasti assimiloitumisen ja monokulttuurisuuden puolesta, kvasi-loogisesti hän vertailee ”kolmansia sukupolvia” ja esittää mahdollisia syitä ja seurauksia, jotka hän osaa ”varmasti” ennakoida.

Huomio väärissä asioissa?

Spiegelin artikkeleita kritisoidaan itse teesistä ”monikulttuurisen yhteiskunnan epäonnistuminen” sekä huomion kiinnittämisestä väärin asioihin. Baijerista ehdotetaan oikeammaksi otsikoksi ”BRD:n ylimielisen siirtolaispolitiikan epäonnistuminen” ja argumentoi-

daan monikulttuurisuuden syväänjuurtumisen puolesta analyysillä: ”Lapset ja alle 18-vuotiaat nuoret ovat melkein kaikki syntyneet BRD:ssä. He ovat siis saksalaisia, joilta on evätty Saksan kansalaisuus. He käyvät saksalaisia kouluja, puhuvat saksaa, kuuntelevat saksalaista musiikkia, opiskelevat saksalaista kirjallisuutta, taidetta ja kertomuksia...” Saksan turkkilaisen seurakunnan edustaja esittää ristiriitaisena auktoriteettina kaikki sosiologiset analyysit Saksassa asuvista turkkilaisista: ne eivät kerro epäonnistumisesta. Hänen mielestään *Spiegelin* artikkelit ovat liioittelevia ja havainnollistaa asiaa arvioimalla juttujen aiheita seuraavasti: ”...sellaista materiaalia, joka katuliikenteeseen siirrettynä tarkoittaisi: koska on hurjastelijoita, rattijuoppoja ja onnettomuuksia, täytyy liikenne rajoittaa jalankulkuun.”

Arkitodellisuus ja ääri-ilmiöt

Eräässä kirjeessä esitetään mielenkiintoinen ristiriita käsitteiden välillä ”Ensimmäisestä halukkaasta vierastyöläisestä (*Gastarbeiter*) viimeiseen halpaan vierastyöläiseen (*Fremdarbeiter*)...” Erittely perustuu siihen, että kirjoittajan mielestä nykytilanteessa on kyse ”suurpääoman strategiasta”. Hän analysoi kyseessä olevan ”Hajoita ja hallitse” –menetelmän: ”...strategiaa saksalaisen palkkatason alentamiseksi ja työväenluokan jakamiseksi. Laskelmointi on onnistunut: konsernit kotiuttavat jättivoittoja ja salaavat vastuunsa, sillä aikaa kun ulkomaalaiset ja saksalaiset nuoret on saatu yhä väkivaltaisemmiksi toisiaan kohtaan.” Toinen kirjoittaja korostaa tilanteen yleisempää luonnetta: ”...näissä rikospauksissa on kyse yhdestä monista yhteiskuntamme disintegroitusilmiöistä...”, vakuuttaa olevansa auktoriteetti sanomaan, että kuvatut tilanteet ovat ääri-ilmiöitä, sillä hän on ”..antanut kieliovetusta ulkomaalaisille ja paluumuuttajille...” ja muistuttaa, että ”tämän ilmeisen epäonnistuneen asuinprojektin, jota (aika pinnallisesti) käsitelti, lisäksi on viime vuosikymmeninä ollut lukuisia onnistuneita integraatioprojekteja”. Todellisuus tuntuu olevan monimuotoisempaa kuin millaisen kuvan *Spiegel* ilmiöstä antoi.

Dortmundilainen tohtori esittää kiinnostavasti symbolisen siteen eurooppalaisen ja islamilaisen fundamentalismin välillä. Hän harmittelee, ettei ”...intiaaneilla 150 vuotta sitten ollut tällaista välinettä kuin *Der Spiegel*...vakuuttamaan lukijansa eurooppalaisten fundamentalistien voitonjanoisesta väkivaltaisuudesta.” Kirjoittaja kuvittelee, että intiaanit olisivat ehkä asettaneet ”vaarallisen vieras” –kansikuvaan ”eurooppalaisen pankkiirin, yhden kanuunan, kaksi tynnyriä paloviinaa ja 20 puhvelinruhoa”. Kirjoittaja kuitenkin epäilee onko rinnastus osuva, sillä ehkä intiaaneille ”tuollainen propaganda olisi ollut vaarallisen vierasta”

ja jatkaa vaarallisuuden tautologiaa: ”...yhtä vaarallista kuin häikäilemätön uusjaottelupolitiikka, josta haluatte siirtää huomion muualle.”

Demirkanin taikasana

Renan Demirkanin omakohtaista tarinaa on arvioitu myös sekä puolesta että vastaan. Margot Scholzille tarina jää ulkokohtaiseksi, vaikka hänkin on vailla kaksoiskansalaisuutta. Hänen mielestään ”ulkomaalaisten vaatimukset ovat...hyödyttömiä”, sillä ”Saksa on isäntämaamme (*Gastland*), johon olemme sopeutuneet, eikä toisin olisi muissakaan maissa. Mikään muu maa ei ole niin suuripiirteinen ulkomaalaisia kohtaan kuin Saksa.” Tässä kirjeessä korostuu ristiriitaisuus: kirjoittaja puhuu ulkomaalaisista kuin ei itse kuuluisi joukkoon ja kuitenkin Saksa on hänelle ”isäntämaa”, jossa hän vastavuoroisesti ajatellen on siis vieraana. Scholz argumentoi sopeutumisen puolesta kvasiloogisella vertailulla samanlaiseen kohtaloon muissakin maissa.

”[Kannen] otsikko manaa liekehtivän helvetin, keltaisin kirjaimin punaisella (ekstremisti-) pohjalla: ’Vaarallisen vieras.’” aloittaa tohtori Sabine Junck Adolf-Grimme –instituutista tulkinnallaan kansikuvan symboliikasta ja jatkaa lainaamalla esimerkinomaisesti *Spiegelin* lauseita, joilla pyritään ymmärtämään sekä turkkilaisia että saksalaisia ja etenee Demirkanin kuvaukseen ”mekanismista, jolla ’integroitumisessa’ ’turkkilaisista tehdään *niitä* turkkilaisia’. Demirkan on kirjoittanut...viisaan analyysin – mutta Spiegel-kirjoittaja ei ole osannut vetää oikeita johtopäätöksiä.” Junckin mielestä Demirkanin artikkeli on omakohtaisuuden sävyttämä, mielenkiintoinen analyysi integraatiosta. Pääaiheen muista artikkeleista hän ei löydä vastaavia pohdintoja. Alexander Mutschler Münchenistä löytää Demirkanin artikkelista paremman taikasanan kuin ”*Multikulti*”: ”Yhteiselämä ei ole yksinkertaista, mutta siitä ei – jumalan kiitos – päästä eroon. Demirkanilla, jonka juttu oli ainoa hyvä kirjoitus tähän pääaiheeseen, on siihen taikasana: kunnioitus.” ”Taikasana”, jota *Spiegelissä* käytettiin ja jota Mutschler lainaa, argumentoi tehtävän vaikeutta, tässä siten että muutos (taikatemppu) ei onnistu ilman uutta asennetta (taikurin työvälinettä).

Spiegelin kuva – omat kokemukset

Spiegel nro 16/97:n kansiaiheesta jäänyt yleisvaikutelma oli mielestäni kielteisyys monikulttuurisen tulevaisuuden onnistumisenmahdollisuuksia kohtaan ja lukijat Saksassa ovat käsittäneet asian samoin. Moni lukija hyväksyi *Spiegelin* tilannekuvauksen lukemiensa tilastojen ja auktoriteettien tukemana, varsinkin, jos omassa lähipiirissä oli vastaavia kokemuksia tai samansuuntaisia ennakkokäsityksiä. Esimerkiksi Markus Diekenach Adenausta:

”...yksinkertaiset kansalaiset [eivät] enää pitkään aikaan ole nähneet seitsemää miljoonaa ulkokansalaista kulttuurisena rikkautena vaan eksistentiaalisena uhkana.” Toisaalta, moni lukija oli tarttunut kynään juuri sen takia, että omat kokemukset todistivat jotain ihan muuta, kuten Heike Pörksen Berliinistä: ”Minun arkipäivässäni nuorena saksalaissyntyisenä naisena Berliinin Kreuzbergissä en tunnista paljoakaan kauhukuvasta, jolla kuvailitte tätä ja muita vastaavia alueita (islamisoituneiksi) helvetin esikaupungeiksi.”

Huhtikuussa 1997 *Der Spiegelin* ’Vaarallisen vieras’ –kansiaiheen lisäksi oli amerikkalaisessa *Newsweek* -viikkolehdessä kansiaiheena ’Saksa maahanmuuttomaana’. Näihin kansiaiheisiin reagoitiin *L’Espresso*ssa saksalaisen poliittisen teorioitsijan haastattelulla, jota tarkastelen seuraavaksi.

”Uuden oikeiston manifesti” – ”Ja sitä kutsutaan erilaisuudeksi”

*L’Espresso*ssa haastatellaan historioitsija Ernst Noltea Saksan maahanmuuttopolitiikasta ja uuden oikeiston poliittisista pyrkimyksistä. Haastattelun lisäksi artikkeliin sisältyy politiikan tutkimuksen professori Gian Enrico Rusconin vastapuheenvuoro.

[...]Näin ollen en näkisi ius soli-periaatetta sinä ainoana suurena eettisenä ideana, johon voidaan uskoa. Sellaiseksi hyväksyisin ius sanguinis-periaatteen.

Mutta eikö juuri ero näiden periaatteiden välillä ole se seikka, jonka ympärillä leikitellään Euroopan maahanmuuton tulevaisuudessa – assimilaation ja konfliktin välillä?

Edetkäämme rauhallisesti. Se, että ulkomaalaisten täytyy saada helpommin joitain kansallisuuteen liittyviä oikeuksia, on hyväksyttävä vaatimus. Mutta että kaikki oikeudet jaettaisiin automaattisesti kaikille Saksassa syntyneille, se on jo ihan eri asia. Ei hyväksyttävä eikä lainmukainen.

Onko tämä seikka perustana fasististen puolueiden, kuten Ranskassa Jean Marie Le Penin Front National, menestykselle?

Le Penin puolue ei minusta ole fasistinen. Se on pikemminkin radikaalin nationalismin ilmaus. Sen menestys perustuu ex-siirtomaista tulevaa maahanmuuttoa vastustaviin reaktioihin, jotka Ranskassa aina ovat olleet piilevinä, mutta jotka Le Pen on osannut ilmaista paremmin. Todellinen ongelma ei kuitenkaan ole, Ranskassa tai muualla, nationalistisesti leimautuneet reaktiot maahanmuuttoon.

Mikä on todellinen ongelma?

Todellinen ongelma on pystyä välttämään se, että useat reaktiot vauhdittavat vielä radikaalimpia liikkeitä. Ja tämän takia ulkomaalaisteema tulee ohjata, ilman ideologioita, pragmaattisempaan ja demokraattisempaan kiintiöratkaisuun. Vasemmisto kuitenkin vastustaa tätä politiikkaa, koska he näkevät maahanmuuttajat mahdollisina äänestäjinä. Ymmärtämättä, että kuten Saksassa suurin osa näistä – esimerkiksi turkkilaiset – on muslimeja uskonnoltaan. Se saattaa synnyttää, tulevaisuudessa, radikaalin islamistisen liikkeen [...]

suomennettu Nolten haastattelusta

Nolte ei pidä ongelmana radikaalia nationalismia à la Le Pen, vaan ”vielä radikaalimpia liikkeitä”, joista esimerkkinä hän myöhemmin mainitsee radikaalin islamistisen liikkeen. Artikkelissa Nolte samaistaa maahanmuuton, rikollisuuden, muslimit ja sosiaalisen sekasorron. Ratkaisuksi tilanteelle hän antaa maahanmuuttokiintiöt eli sen, että ”jokainen kansa saisi päättää, kuinka monen ulkomaalaisen kanssa haluaa asua”. Keskustelematta jää

mikä vaikutus kiintiöillä olisi laittomaan maahanmuuttoon, ihmisten salakuljetukseen ja hyväksikäyttöön.

Kysymme kolmea oikeiston perimmäistä arvoa...

Järjestys, erilaisuus ja hierarkia. Järjestys viittaa sosiaalisen sekasorron, säännöstelemättömään maahanmuuttoon yhdistettävän rikollisuuden, välttämiseen. Erilaisuuden periaate korostaa yksilöiden ja kansallisten ominaisuuspiirteiden tärkeyttä. Hierarkia tarvetta, että sosiaalisessa elämässä johtoa ei vähätellä tai anarkistisesti estetä toimimasta [...]

suomennettu Nolten haastattelusta

Kommentissaan Rusconi kiinnittää huomiota järjestykselle annetun merkityksen muuttamiseen: hänen mielestään oikeistopoliitikkojen aiemmin käyttämä kansallissosialistinen integroiva merkitys on muuttunut siten, että huomio on nyt täysin keskittynyt maahanmuutto-rikollisuus –parin ympärille. Tähän ilmiöpariin liittyy ongelmia, sitä ei voi kieltää, mutta kun Nolte sisällyttää sen järjestyksen klassiseen kysymykseen, se on Rusconin mielestä hälyttävä merkki oikeistofilosofian mukautuvaisuudesta päivän poliittiseen tilanteeseen.

Rusconin vastapuheenvuorossa nousee esille myös kysymys ”erilaisuuden” uudesta merkityksestä. Nolten käsite-erottelussa erilaisuus tarkoittaa ”yksilöiden ja kansallisten ominaispiirteiden tärkeyttä”, jonka Rusconi tulkitsee tarkoittavan samaa kuin ei-enää-niinsuosittut käsitteet ”rotu” tai ”kansa”. Myöskään määritelmä ’enemmän ja vähemmän vieraat ulkomaalaiset’ ei Nolten mielestä kerro rasismista, vaan suhteellisuudesta: eurooppalaiset ovat vähemmän vieraita toisille eurooppalaisille kuin ei-eurooppalaiset.

On mielenkiintoista, että *L’Espresso* ottaa tällä tavalla kantaa *Der Spiegelin* ja *Newsweekin* aiheisiin. Mielestäni se kuvaa tilannetta Italiassa: koska oma maahanmuuttajatilanne ei ole kärjistynyt, ollaan tarkkailuasemissa. *L’Espresson* tyyli käyttää vastapuheenvuoroa ja esitellä haastateltua, hänen historiaansa ja tuotantoaan artikkelin ”alaviitteessä”, antaa käsitellystä asiasta monipuolisemman kuvan ja hyvät edellytykset lukijan omaan päättelyyn. Samoin kuin ’Vaarallisen vieras’ –lehden lukijakirjeissä, myös tämän haastattelun kommentoija kiinnittää huomiota käsitteiden ja määritelmien muuttumiseen. Näiden artikkeleiden perusteella näyttää vieras ja erilainen samaistettavan sekä keskenään että vaaralliseen ja ei-eurooppalaiseen.

4.4 Esisopimukset islamista

Perelmanin argumentaatioteoriassa puhutaan argumenttien sidosmuotoisuudesta: kvasiloo-gisista tai todellisuuden rakenteeseen nojaavista perusteista; tai erottelumuodosta, silloin kun ongelmia ratkoessamme jaamme tekijöitä todellisiin ja näennäisiin. Saidin löytämistä keskeisistä argumenteista¹⁵¹ tulkitsemme kvasiloogisiksi argumenteiksi islam = fundamenta-lismi (samuus), islam = ideologia (analyysi) ja arabimuslimien erityisen vahva vieraspelko (vertailu). Todellisuuden rakenteeseen perustuvia tai sitä luovia argumentteja taas ovat auktoriteettiin tai auktoriteettien harkittuun valintaan perustuvat mutta perustelua vaille jäävät väitteet, vastapuolen auktoriteettien kuulematta jättäminen ja ”sopivien” auktori-teettien lainaaminen. Ikivanha kilpailuasetelma viittaa symboliseen siteeseen kristinuskon paremmuudesta nykyaikaan huonosti sopeutuvaan islamiin verrattuna. Argumenteissa, joissa puhutaan muslimeille ”luonnostaan” kuuluvista ominaisuuksista ja ”normaalin” ul-kopuolella olevasta islamista, on kyse käsite-erottelusta, jolla halutaan tuoda esiin todelli-suus ilmiöiden takana.

Esisopimukset *Der Spiegelin* ’Vaarallisen vieras’ –pääaiheen artikkeleissa tukevat Saidin käsitystä esisopimuksesta ’islamista’ uhkana. Kansikuvan kolmesta symbolista Turkin lip-pu on suurimpana nuoren iskulausetta toistavan tytön kantamana mielenosoituskulkuessa. Liehuvan lipun alta kurkistelevat aggressiivisenolaiset nuoret tummahiuksiset pojat veitsi-ään ja nyrkkirautojaan esitellen. Kolmas symboli on kuva koraanikoulusta, jossa pienet tytöt istuvat huivit päässään edessään olevaa kirjaa yhteen ääneen lukien. Kansikuvan uh-kaavuutta lisää kannen otsikko ’Vaarallisen vieras’. Eräs lukija totesikin, ettei haluaisi tulla nähdyksi kyseinen lehti kainalossaan. Jos oletetaan, että *Der Spiegel* on kuitenkin arvos-tettu asiapitoinen uutisviikkolehti, hän ei liene tarkoittanut, ettei olisi halunnut tulla muiden saksalaisten, vaan ulkomaalaisten näkemäksi tämä provosoiva kansikuva esillä lehdestä kainalossaan. Tämä lukija löysi lehden esittämiä uhkan elementtejä ympäristöstään. ’Ai-kaupommit esikaupungeissa’ –artikkeli pohjautuukin tutkimustulokseen, jonka mukaan ”Yhä useammat kansalaiset tuntevat itsensä omassa maassaan uhatuksi, hyväksikäytetyiksi ja pakotetuksi puolustukseen.”

Isäntä ja vaaralliset vieraat

Kansiaiheen aloittavan artikkelin esisopimus liittyy työttömyyden, ulkomaalaiset (= turk-kilaiset = muslimit), väkivaltaisuuden ja tulevaisuudenpelon yhteen. Samalla etsitään syytä

¹⁵¹ ks. ’Aiempi tutkimus’ s. 8

nuorten turkkilaisten ja muiden toisen / kolmannen polven maahanmuuttajien ”perspektiivittömyydestä”, jolla tarkoitettaneen myös juurettomuutta, saksalaisten arvojen tuntemisen puuttumista.

Metafora aikapommi kuvaa tilanteen vaarallisuutta ja räjähdysen väistämättömyyttä ajastimen käynnistyttyä. Työttömyystilanne esitetään moniulotteisena dilemmana: koska vierasmaalaisia on paljon, on työttömyyttäkin paljon – koska työttömyyttä on paljon, vierasmaalaisilla ei ole hyötyä koulutuksesta, töitä ei riitä heille ja huonosti koulutetut vierasmaalaiset ajautuvat rikollisuuteen. Määrän lokus vahvistaa lukuisin tilastoin ja auktoriteettien mielipitein esisopimusta, laadun lokus määrittelee Saksan tulevaisuutta uhkaavien nuorten ajattelevan normaalista poikkeavasti, rikollisesti. Olemuksen lokus korostaa työtöntä, rikollista ja väkivaltaista, ”itse-ghettoutuvaa” nuorta musliminuorten tyyppiedustajana.

Vierauden vaarallisuus

Artikkelin ’Kunnioitusta integraation sijaan’ kirjoittaja saksanturkkilainen nainen, pitää selvänä, että monikulttuurisen Saksan nyky menetelmä ’integrointi’ ulkomaalaisten kotouttamisessa ei toimi, eikä uusia toimivia menetelmiä tunnuta hänen mielestään edes etsittävän. Esisopimuksena on vierauden vaarallisuus ja se, että vierauden poistaminen edellyttää kunnioittavaa tutustumista, ei samanlaistumista. Saksan yhteiskunnallinen koneisto johtavista poliitikoista lähiviraston virkailijaan liittyy turkkilaisuuteen negatiivisen etumerkin, mutta etumerkki vahvistuu myös turkkilaisten oman identiteettikriisin takia: turkkilaiset korostavat uskonnollisuuttaan säilyttääkseen jotain omaa.

Artikkelissa integraatio nähdään analogiana luopumiselle. Turkkilaisten muslimi-identiteetistä löytyy dilemma: integraatio on saanut turkkilaisten käyttäytymisen muuttumaan siten, että he tukeutuvat uskontoonsa - ja uskontonsa takia turkkilaiset määrittelevän ”islamilaiseksi uhaksi”. Määrän lokus on toistoissa siitä, että turkkilaisia satutetaan ja loukataan monissa arkipäivän tilanteissa. Ja toisaalta siinä, että turkkilaiset ovat monin tavoin samanlaisia kuin muutkin ihmiset. Sivistys ja siihen liittyvä toisen ihmisen kunnioitus, jota kirjoittaja peräänkuuluttaa, on kvaliteetin lokus. Henkilön lokus on perustana pohdinnoille siitä, miten esimerkiksi virastoasiointinimi ja syntyperä ”häivyttää” yksilön muut ominaisuudet.

Seura tekee kaltaisekseen

Vankilasta vapautuneen turkkilaisnuoren, entiseltä lempinimeltään *Killer-Hakanin*, haastattelun esisopimuksena on turkkilaisnuorten sopeutumisvaikeudet saksalaisessa yhteiskunnassa. Hakan Durmus on artikkelissa 'Olen ollut tyhmä' esimerkkinä rikollisista ja väkivaltaisista turkkilaisnuorista Saksassa.

Vaikka haastateltu sanoo vankilan muuttaneen häntä parempaan suuntaan, tulevaisuutta kuvaa dilemma – työnsaanti on entistä vaikeampaa vankilatuomion jälkeen eikä tuomion aikana ole tapahtunut mitään olosuhteiden muutosta: turkkilaisnuoret tuntevat edelleen elävänsä kahden kulttuurin loukussa. Määrän lokus löytyy arkipäivän ristiriitatilanteista, laadun lokus ystävien merkityksestä – niin hyvässä (identiteetin tukena) kuin pahassa (rikollisessa jengikäyttäytymisessä). Olemassolon lokus on argumenteissa siitä, että nyky-ympäristö puutteineen on kuitenkin parempi vaihtoehto kuin uusi elämä Turkissa.

Islamistiorganisaatio ja turkkilaisnuoret

'Islamin salainen hyökkäys' –artikkelin esisopimus pitää sisällään käsityksen ääriryhmien toiminnasta valtion turvallisuutta horjuttavana. Sisäministeri ja perustuslaki määrittelevät turkkilaisperäisen Milli Görus-järjestön tällaiseksi ääriryhmäksi. Turkkilaisnuorten pelätään työttömyyden uhatessa joukkoliittyvän "ekstremisteihin". 'Aikapommit esikaupungeissa' –artikkelissa esitettiin tutkimustulos, jonka mukaan 41 % haastatelluista 15 –21 -vuotiaista turkkilaisnuorista oli valmis "militanttina muslimina nousemaan fyysisellä väkivallalla 'uskottomia' vastaan." ja että Milli Görus-järjestö olisi heidän suosiossaan.

Dilemma löytyy tilanteesta, jossa työttömät nuoret tarvitsisivat hyväksyttävää sosiaalista toimintaa, mutta toiminnan ainoa tarjoaja on islamistiorganisaatioksi määritelty Milli Görus. Kaupat, urheiluyhdistykset, nuorisokeskukset ja moskeijat, joiden toimintaa Milli Görus tukee, kertovat määrän lokuksen: lukuisat houkutukset ekstremistitoimintaan. Kvaliteetin lokus on Milli Görus-järjestön vaarallisessa poikkeuksellisuudessa ääriryhmänä: sen toimintaan liittyvä uskonnollisuus ja valloittamisstrategian suunnitelmallisuus.

"Monikulttuurinen yhteiskunta – uhka vai mahdollisuus"¹⁵²

Viimeinen artikkeli vahvistaa kannen alaotsikkoa 'Monikulttuurisen yhteiskunnan epäonnistuminen' havainnollistamalla. 'Vieraampia kuin turkkilaiset' –artikkelista löytyy esiso-

¹⁵² Herbert Schnoorin, Nordrhein-Westfalenin ex-sisäministerin, puheenvuoro asuinprojektin seminaarissa.

pimuksena ”normaali” saksalainen tapa elää. Kansalaisaktiivisuudella ei voida suoriutua sellaisesta, jossa valtiokoneisto on epäonnistunut: monikulttuurisesta yhteiselosta. Asuinprojektin ”koehenkilö”, vanhahko saksalaismies, käy esimerkiksi saksalaisten enemmistöstä, vaikka humoristisestikin esitettynä. Hän on vakuuttunut vierasmaalaisten, jopa vieraspaiikkakuntalaisten outoudesta.

Projektin markkinoimiseen monikulttuurisena asuinyhteisönä liittyi dilemma siinä, että osa kiinnostuneista pelkäsi ’monikulttuurisuuden’ houkuttelevan sen vastustajia, äärioikeistolaisia paikalle. Samoin ristiriitaisena esitetään projektin yhteydessä pidetty seminaari, jossa tutkijat, mm. eräs projektin alullepanijoista, pohtivat monikulttuurista yhteiskuntaa ja sen mahdollisuuksia – seminaarissa ohitettiin koehenkilöt itse ja arkitodellisuus: ”Meistä siellä ei ainakaan puhuttu.” Laadun lokus on saksalaisen yksikulttuurisuuden peruuttamattomassa ja dominoivassa olemuksessa, joka kariuttaa pyrkimykset monikulttuurisuuteen ja saa vieraat ennemmin tai myöhemmin käyttäytymään isäntiensä tavoin. Määrän lokus on useissa esimerkeissä siitä, miten monikulttuurisuuden haave on jäänyt toteutumatta. Myös järjestyksen ja olemassaolon lokukset korostuvat kun argumentoidaan Saksalle jo tutun yksikulttuurisuuden paremmuutta uuteen monikulttuurisuuteen verrattuna – se mikä on jo olemassa, on niin voimakas käyttäytymistä ja ajattelua ohjaava malli, ettei monikulttuurisella yhteiskunnalla ole mahdollisuuksia toteutua.

4.5 ”Arvoitus islam”

SPIEGEL-special erikoisnumero 1/1998 ’Arvoitus islam’ on toimitettu tilanteessa, jossa päätoimittaja Jochen Bölschen mukaan muslimien voidaan ennustaa tulevan tärkeäksi maailmanpolitiikan tekijäksi ja kuitenkin ”...islam on arvoitus enemmistölle ulkopuolisia – myös Saksassa...”. Hän kuvaa asteikkoa saksalaisten mielipiteistä poliittisten ryhmien kautta:

”Asennoituminen islamiin vaihtelee Liittotasavallassa oikeiston puhtaan kauhun ja vasemmiston vallankumousromanttisen solidariteettitunteen välillä, joka kallistuu ihannoimaan monikulttuurista harmoniaa ja jättää huomioimatta brutaalit naisvihamieliset, antisemiittiset ja antidemokraattiset tendenssit.”
suomennettu pääkirjoituksesta

Tuodakseen lisää tietoa islamista Bölschen erikoisnumerossa kerrotaan eri maiden, mm. Turkin, Venäjän, USA:n ja Kiinan islam-politiikasta, kerrotaan kulttuurista ja kirjallisuudesta, ihmisistä, näköaloista: fundamentalismista ja terrorismista sekä eri näytämöistä: minareettisodasta, naisten ympärileikkauksesta Saksassa, huivikiistasta, is-

lamisteista Saksassa jne. kaiken kaikkiaan 138 sivulla. SPIEGEL special 1/98 on otsikoidensa argumentoinnissa tuttujen esisopimusten linjalla. Erikoisnumeron otsikot erottavat islamistien militarismin ja terrorin länsimaista, musliminaisten hunnuttautumisen työssäkäyvien naisten emansipoitumispyrkimyksistä, islamin fundamentalismin (- terrorin) ja islamin reformisuuntauksen (- vapaamielisyyden) toisistaan. Saksassa toimivat ”ekstremistit” horjuttavat suojelupoliisin mukaan saksalaisen yhteiskunnan yhtenäisyyttä. Myös uskonnolliset auktoriteetit vahvistavat saksalaisen yhteiselon olevan ”epäharmonista”. Erikoisnumeron toimituksellinen ote on kuitenkin erilainen verrattuna ’Vaarallisen vieras’ -lehteen: erilaisuudesta esitetään myös muunlaisia näkemyksiä.

Valitsin tarkemman analyysin kohteeksi artikkelin ”Saatanallinen Länsi, demoninen Islam – Miten peilautuvat toisiinsa kaksi viholliskuvaa.”, jonka on kirjoittanut Gernot Rotter, 56-vuotias ”nykyaikaan sidotun Orientin tutkimuksen” luennoitsija Hampurin yliopistosta ja valokuvaaja Herlinde Koelblin kuvareportaasin ”Vastakohtia – Lähikuva saksalais-turkkilaisista perheistä.”, koska näissä artikkeleissa keskitytään erilaisuuteen ja samankaltaisuuteen minua kiinnostavasti eri tasoilla, ensimmäinen näkökulmasta ”miten meihin vaikutetaan” ja toinen omakohtaisilla kuvilla ”miten olemme valinneet”. Työn lopussa olevassa taulukossa numero 3 on koottuna erikoisnumeron sisällön aihealueet.

”Saatanallinen Länsi, demoninen Islam”

Tarkemmin analysoimani artikkeli ’Saatanallinen Länsi, demoninen Islam’¹⁵³, jonka kirjoittaja on Gernot Rotter, perustuu esisopimukseen, että uskonnollinen fanaattisuus ja poliittiset vaatimukset on vaarallinen yhdistelmä sekä lännessä että islamin maailmassa. Rotter vertaa artikkelissaan Samuel P. Huntingtonin kirjan *Clash of Civilisations* teesejä Iranin edesmenneen uskonnollisen johtajan Khomeinin, pakistanilaisen el-Maududin ja egyptiläisen Sajjid Kurbin kirjoituksiin lännessä ”Suurena Saatanana”. Rotter arvioi Huntingtonin kirjan olevan ”...epäilemättä tämän hetken tunnetuin merkki kasvavasta pelosta islamia kohtaan.” Ja tätä pelkoa ruokkivat islamistiryhmien terroriteot, jotka vetävät puoleensa median. Rotterin mielestä ”muuten media ei juuri ole kiinnostunut islamin leimaamista sivilisaatioista ja niiden maantieteellisestä, poliittisesta ja kulttuurisesta monimuotoisuudesta.” Rotter argumentoi Huntingtonin käyttäneen akateemista auktoriteettiaan

¹⁵³ Kirjassaan *Covering Islam* Said väittää käsiteparin islam vs. länsi (eikä kristinusko) johtuvan esioletuksesta että ’länsi’ on jo ohittanut pääuskontonsa kristinuskon tilan ja on suurempi kuin osiensa summa, kun ’islamin maailma’ taas on sidottu takapajuisuuteen ja on redusoitavissa uskonnon värittämiin muuttumattoon luonteenpiirteisiinsä (s.10).

näyttämönä, jonka ”reikäisen esiripun alta” hän kannattajineen paljastuu ”kuin islamististen ideologioiden peilikuvaksi”.

Rotterin mukaan verho peilikuvan edestä väistyy, jos mietimme uskontojen samankaltaisuutta ja historian väkivaltaisia tapahtumia. Hän kritisoi sekä ”lännen” että ”islamin” ideologisten kirjoittajien tekstejä tarkoituksellisuudesta, poliitikkoja ja sotilaita ”sopivan” viholliskuvan ruokkimisesta, mediaa yksipuolisuudesta ja ääriuskovaisia uskonnon instrumentalisoimisesta. Kukin näistä ryhmistä käyttää yleisöön hyvin tehoavaa todellisuuden rakenteeseen nojaavaa argumentointia tukena, yleensä syitten ja seurausten pohdiskelua, Rotterin mielestä siten, että oleellista tietoa jätetään kertomatta. Hän itse esittää vastavuoroisuuteen perustuvan argumentin: oletetun syvän erilaisuuden näiden kahden kulttuuripiirin välillä olevan uskottua vähäisempi, oletetun vastakohtaan paljastuvan peilikuvaksi. Kirjoittaja käyttää määrän lokusta, hän esittää useita yhteneväisyyksiä länsimaaisessa ja islamilaisessa viholliskuvassa toisistaan.

”Vastakohtia”

Myös Herlinde Koelblin kahdeksasta mustavalkokuvasta koostuva ’Vastakohtia’ –niminen reportaasi turkkilaisnuorista vanhempineen löytää erilaisuudesta jotain tuttua. Kuvatut kertovat omin sanoin – kymmenellä rivillä – elämästään ja tulevaisuudentoiveistaan. Vastakohtaisuudet ilmenevät kuvissa monin eri tavoin, perinteisen (esim. huntu) tai modernin pukeutumisen valintana, joissain kuvissa vastakohtaisuuksina lasten ja vanhempien välillä, toisissa eri perheiden vanhempien tai eri perheiden lasten välillä. Lokuksena erotuu kvaliteetti: yksilöllisyys ja erilaiset ihmiskohtalot.

Näihin kuviin ja teksteihin sisältyy niin paljon ristiriitoja ja samankaltaisuuksia, että sano-
mana korostuu yleensäkin ihmisten erilaisuus ja samanlaisuus, se että turkkilaisnuoret eivät ehkä eroakaan niin paljon saksalaisnuorista, mutta eivät myöskään ole samanlaisia keskenään. Tässä esitellään aivan erilaisia turkkilaisnuoria kuin *Spiegelin* numerossa 16/97. Samassa lehdessä valitettiin turkkilaisten eristäytymisestä kielimuurin taakse, tähän artikkeliin vanhempienkin kommentit on saatu saksaksi (ainakaan mistään käännöksestä ei ole mainintaa) ja muutenkin he tuntuvat tutuilta tulevaisuuden toiveineen: haluavat lastensa opiskelevan ja menestyvän elämässä. Vanhemmat ovat tehneet työtä sen eteen, että lapsilla olisi suurempi valinnanvapaus ja onnistumisen mahdollisuuksia. Nyt he toivovat vain, että turkkilaisuus ja islam ei unohtuisi lapsilta kokonaan.

4.6 Islam ja ”moderni länsi” – yhteensopivuus?

Der Spiegel kertoi vuoden 1998 lopulla 2000-luvun maailmanmahdeista: USA:sta, kolonialistivaltojen hajoamisesta, islamista, Euroopan unionista, Vatikaanista ja Kiinasta. Numerossa 48/98 *Der Spiegelin* erikoisteemaan ’Imperiumien vuosisata. Maailmanmahti islam?’ sisältyi ’Kiistakysymyksiä’ -otsikon alle kolme kysymystä: ovatko islam ja läntinen moderni keskenään yhteensopimattomia, onko huntu islamilaisen fundamentalismin symboli ja mitä tarkoittaa islamilainen ”pyhä sota”. Myös *L’Espresso* kiinnitti syksyn 1998 aikana huomiota musliminaisten hunnuttautumiseen, joten analysoin ja vertailen tapaa, jolla huntuasiasia otettiin esiin molemmissa lehdissä.

”Kuka nostaa hunnun?”

Der Spiegelin kirjoitus alkaa läntisellä analyysillä hunnusta ”reliikki keskiajalta, epäpukeva, vanhoillinen ja vieras: huntu, esimodernin symboli” ja muistuttaa, että myös musliminaiset olivat parikymmentä vuotta sitten samaa mieltä ja ”jättivät huntunsa mielenosoituksellisesti, seuraten läntistä emansipoitumisliikettä”. Islaminsisäisessä analyysissä huntu on artikkelin mukaan ”merkki uskonnollispoliittisesta ajattelutavasta”, johon on ollut syynä ”katkeroitunut kulttuurikamppailu”.

Kirjoittaja viittaa lyhyesti huntukysymyksen nousseen puheenaiheeksi myös Saksassa, kun muslimiopettaja Fereshta Ludinia kiellettiin pitämästä huivia opetuksen aikana. On kiisteltä ”väärinkäsitetystä uskonnonvapaudesta ja suvaitsevaisuudesta”. Artikkelin mukaan huntu nähdään symbolina sekä lännessä että muslimien keskuudessa. Turkkilainen sosiologi Nilüfer Göle arvioi, että ”Mikään muu symboli kuin huntu ei voi osoittaa samalla voimalla islamin erilaisuutta länsimaihin verrattuna.” Huntu tuo esiin ylitsepääsemättömän rajan. Marokkolainen musliminainen, kirjailija, islamia tutkinut Fatima Mernissi pitää artikkelin mukaan huntupakkoa ”fundamentalistien keksintönä, jolla legitimoidaan miesten herruus yhteiskunnassa”.

Symboliarvo on kuitenkin ristiriitainen: Iranissa huntu/huivi on mahdollistanut naisille sosiaalisen liikkuvuuden, Turkissa identiteetin rakennusvälineen nuorille intellektuelleille. Samassa lauseessa muistutetaan ”alistamisvälineen” käyttämättä jättämisestä aiheutuvan eri asteisia rangaistuksia ainakin Iranissa ja Afganistanissa. Nilüfer Göleä lainataan turk-

kilaisnaisten tilanteesta: ”se, että nämä naiset instrumentalisoidaan radikaalien islamistien taholta ei ole useinkaan selvinnyt heille itselleen”.

Artikkelin päätteeksi ja vastaukseksi otsikon kysymykseen kirjoittaja erottaa valistuneen islamin ja sen vastakohdan (fundamentalismin?):

Valistuneen islamin puolustajalle, joka haluaa kulkea samassa linjassa eurooppalaisten käsitysten ja YK:n ihmisoikeuksien kanssa, symbolisoi huntu naisten alistamista ja on siten epäsopeva merkinä feminismiin islamilaisesta muodosta.

Turkkilainen naiskirjailija Ece Temelkuran pitää nuorten musliminaisten vapaaehtoista vetäytymistä hunnun alle valmistautumisena ”kollektiiviseen itsemurhaan”: ”He uskovat paratiisiin – ja päätyvät helvettiin.” *suomennettu artikkelista*

Kirjoittaja argumentoi YK:n ihmisoikeuksien olevan taustalla käsityksessä, että huntu on alistamisen symboli. Kuitenkin, YK:n ihmisoikeusjulistuksen 18 artikla sisältää oikeuden osoittaa uskontonsa ulkoisesti, esimerkiksi pukeutumisella. Ei myöskään pohdita miksi muslimifeministi pitää sopivana (?) merkitä feminismiään hunnulla. Artikkelin loppulause kirjailija Temelkuranin suulla, vaikka jääkin ilman perusteluja, on tehokas dramaattisuudessaan.

Artikkelin mukaan huntu on symboli: ainakin vanhoillisuuden, vieraan, uskonnollisuuden, uskonnonvapauden, feminismin, muslimi-identiteetin ja naisten alistamisen symboli. Suoraa vastausta siihen, onko se fundamentalismin symboli, ei anneta. Kirjoitus alkaa ja päättyy analyysiin, jonka mukaan kyse on symbolista, joka uhkaa musliminaista. Artikkelin keskivaiheilla tuodaan esiin symbolin positiiviset vaikutukset, mutta argumentointi korostaa käsite-erottelua. Ilmiö: ”absurdia kyllä, tämä alistamisväline on viime aikoina [...] auttanut sosiaaliseen liikkuvuuteen” ja todellisuus: ”toki iranilaisnaisia uhkaa 74 ruoskaniskua [...] vaatemaaraysten rikkomisesta” asetetaan vastakkain.

Tieteellisen koulutuksen saanut auktoriteetti, sosiologi Göle, ”valittaa”, että radikaalit islamistit ovat instrumentalisoineet huntua protestina käyttävät turkkilaisintellektuellit. Alistava ja hyväksikäyttävä symbolinen side on artikkelin mukaan Gölen mielestä siis vahvempi kuin hunnulle annettu uusi merkitys. Kun puhutaan symbolista, puhutaan samalla symboloidusta asiasta: artikkelin kirjoittaja erottaa ”valistuneen islamin” huivista ja sitoo huivin kirjailijaa lainaten ”kollektiiviseen itsemurhaan” ja ”helvettiin” – jättää sanomatta: fundamentalismiin.

”Hämmennyksen kevyt verho”

L'Espresson toimittaja Dina Nascetti kuvaa myrskyn lähestyvän Italiaa. Myrskyn aiheuttaja on ”*chador*, tuo kolmionmuotoinen kangaspala, joka peittää naismuslimien päätä”. Artikkelissa verrataan Ranskan huivikiistaa Italian tilanteeseen. Kirjoittaja lainaa päättäjiä ja poliitikkoja, jotka sanovat: ”Meidän perustuslakimme, joka siis eroaa ranskalaisesta, ei pidä kiellettynä uskonnollisen vakaumuksen symboleja, joita voi olla risti, Daavidin tähti ja niinpä myös *chador*” ja esittää näin johtopäätöksen hunnun hyväksymisestä uskonnollisen vakaumuksen ilmaisuna. Seuraavassa kappaleessa Nascetti tuo kuitenkin esiin ristiriitaisen käsityksen. Muslimiksi kääntynyt Mario Scialoja, italialainen Saudi-Arabian ex-suurlähettiläs, ei hyväksy rinnastusta. ”Islamiin ei kuulu tällaisia symboleita. Meidän uskossamme, ja siten vakaumuksessamme, vaaditaan islamin viiden pilarin noudattamista.”

Artikkelissa kerrotaan Scialojan roolista välittäjänä Italian muslimiyhteisöjen ja italialaisen hallinnon etsiessä yhteistä toimintaohjelmaa. Yhteisten sopimusten allekirjoittaminen on vaikeaa, koska muslimeilta puuttuu yhteinen edustusorganisaatio. Nascettin mielestä tämänhetkistä tilannetta kuvaa parhaiten kompromissiajattelu, jonka rohkaisemana ”islamin monet kasvot paljastuvat erilaisten kysymysten taustalta. *Chadorista* puhuttaessa, kysymys vaihtelee huntupakosta vapaaehtoiseen hunnunkäyttöön kouluissa. Kuten jotkut poliitikomme ajattelevat, että *chador* on merkki uskonnollisesta vakaumuksesta, niin muslimileirissä tulisimmat huntupakon puolestapuhujat rinnastavat muslimiopiskelijattaret kristittyihin nunniiin.”

Kouluissa tapahtuu. Nascetti kysyykin, kuka tietää miten paljon. Hän luettelee muutoksia: liikuntaopetuksen sukupuoleen perustuvat ryhmäjaot, sianlihan käytön kieltäminen, arabiankieliset koulutodistukset... ”ja on niitä, jotka ennustavat, että lapsille jaetaan ennen pitkää nukkeja, joilla on *chador*”. Se, että liikuntatunnilla tytöt ja pojat uivat eri altaissa tai eri aikoihin on Nascettin mielestä selkeä merkki diskriminoinnista. Artikkelin päättyykin syyseuraus –suhteen tulevaisuuskuvaan, esimerkiksi alistetun naisen pakoon pääsystä ja tulevaisuudenpeloista.

Viimeinen kappale alkaa kysymyksellä ”Mutta voiko hunnun käyttö olla todellakin musliminaisen vapaa valinta?” Esimerkissä Algeriasta Italiaan paennut 35-vuotias Fathia vastaa, että ”ei musliminainen voi ikinä päättää vapaasti käyttääkö huntua vai ei”. Hän pakeni kotimaastaan ettei tulisi tapetuksi, koska ei halunnut käyttää Nascettin sanoin ”tuota kolmionmuotoista kangaspalaa”. Fathia haluaisi kasvattaa oman kolmivuotiaan tyttärensä

muslimiksi, mutta ”Torinon islam-keskuksessa, jossa lapsillemme opetetaan Koraania, ihan pienet lapset oli erotettu toisistaan ja jo viisivuotiailla lapsilla oli päät peitettyinä”. Artikkelin päättää Fathian sanoihin: ”En halua, että tyttärestäni tulee erilaisuuden symboli.”

Kirjoituksessa pohditaan hunnun symboliarvoa, mutta kirjoittaja Nascetti lähtee siitä, että hunttu on vain pala kangasta. Poliitikot tekevät hänen mielestään virheen välttämällä selkeätä kannanottoa ja hyväksymällä hunnun käytön uskonnollisena symbolina, tukena argumentoinnille auktoriteetti Scialoja, joka sanoo ettei ”*Chador* [...] voi missään tapauksessa esittää uskonnollista vakaumusta...”

Nascetti esittää kompromissien teon seurauksena tasa-arvoisuuden vähenemisen. Kouluympäristö muuttuu, mutta myös ”islamin monet kasvot” saavat uusia muotoja: ”Italian muslimiyhteisöissä on noussut kysymykseksi pitäisikö kaikkien tyttöjen pukeutua hunttuun koululuokissa”. Kirjoittaja korostaa muslimien monimuotoisuutta ja erilaisia vastauksia ajankohtaisiin kysymyksiin, mutta näkee italialaisen hallinnon olankohauttelun ja muslimien yhteisen organisaation puuttumisen mahdollisena seurauksena tilanteen huononemisen nykyisestä, ”myrsky lähenee...”.

Artikkelin päättää esimerkkitapaus hunnun käytön pakottamisen seurauksesta: algerialaisen naisen pakeneminen kotimaastaan. Myös Fathia erottaa hunnun käytön ”hyvän muslimin vaatimuksista”, joihin ”kuuluu pyhiinvaellusmatka Mekkaan. Kuinka ollakaan – islamin pyhimmässä paikassa me naiset rukoilemme päät paljaina.” Fathian määritelmä tyttärestään erilaisuuden symbolina huivia käyttäessään on mielenkiintoinen. Onko se ymmärrettävä maahanmuuttajan erilaisuudeksi italialaisista vai miesten ja naisten epätasa-arvon merkiksi? Artikkelissa se saa mielestäni molemmat merkitykset – Nascetti tuntuu olevan sitä mieltä, että muslimien tulisi sopeutua ”Italian perustuslaissa vahvistettuun naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon” tai seurauksena voi olla Algerian kaltainen tilanne, jossa nainen voi menettää henkensä, jollei pukeudu kuinka käsketään.

Artikkelit eroavat toisistaan monessa suhteessa. *Spiegelin* artikkelin kirjoittajaa ei ole mainittu; siinä puhutaan hunnun käytöstä Turkissa, Afganistanissa, Iranissa – vain ohimennen Saksan omasta tilanteesta; kirjoittaja puhuu muslimiauktoriteettien, naistieteilijöiden ja -kirjailijoiden suulla. *Spiegelin* artikkelissa esitetään vahvimmin käsite-erottelun avulla hunnun ominaisuudet: negatiiviset ominaisuudet ovat todellisuutta, positiiviset poikkeuksellisia ilmiöitä. Valistunut muslimi on *Spiegelin* määritelmän mukaan muslimi, joka tun-

nustaa eurooppalaiset käsitykset ja YK:n ihmisoikeudet. *Spiegelin* artikkelin esisopimuksena on se, että huntu / huivi on symboli.

L'Espresson artikkeli on väljemmin muotoiltu kirjoittajansa melkein pä pakinatyylinen kommentti Italian poliittishallinnollisesta nykytilanteesta ja muslimiyhteisön muotoutuvasta asemasta siinä. Nascetti tarkastelee tilannetta syy-seuraus –suhteiden selvittämisellä. Hunnun käytön hän erottaa uskonnollisuudesta Italiassa asuvien muslimiauktoriteettien suulla, joista toinen on pätevä asemansa, toinen kokemustensa perusteella. Nascetti argumentoi kangaspalalle annetun uskonnollisen merkityksen yhteensopimattomuuden esittämällä äärimmäisyytenä (muslimiyhteisöstä kuullun) rinnastuksen muslimiopiskelijattarien ja kristittyjen nunnien välillä. Esisopimuksena on islamin monikasvoisuus Italiassa.

Huntukysymys voidaan ymmärtää dilemmana: uskonnonvapaus voi johtaa huntupakkoon mutta hunnunkäytön kieltäminen on vastoin uskonnonvapautta. *Spiegelin* artikkelissa viitataan tähän Saksassa tapahtuneen muslimiopettajan huntukiellon yhteydessä. Siinä käytetty termi ”väärinymmärretty uskonnonvapaus” viittaa siihen, että uskonnonvapauden voi ymmärtää monin eri tavoin ja artikkelin lopussa vahvistetaan, että eurooppalainen tapa on se oikea, ja myös ”valistuneen muslimin”, tapa ymmärtää uskonnonvapaus. Dilemman jälkimmäinen osa siis kielletään: hunnunkäytön kieltäminen ei ole vastoin uskonnonvapautta. *L'Espressossa* taas lähdetään siitä, että hunnun käyttö ei ole uskonnollisuuden merkki – dilemmana onkin ”huntu on vain kangaspala, mutta sen käytön vapaus voi johtaa huntupakkoon”. Artikkelissa kielletään dilemman alkuosa: hunnun käyttö ei ole ikinä vapaa valinta.

Viimeiseksi katse tulevaisuuteen. IMPERIUMIEN VUOSISATA. Maailmanmahti islam? –otsikon alla Bassam Tibi, 54-vuotias Damaskuksessa syntynyt muslimi, pohtii islamin tulevaisuuskuvaa *Der Spiegelissä* numero 48/98. Tibin kahdeksansivuinen artikkeli muodostaa rungon tälle erikoisteemalle. Tibi opettaa kansainvälisiä suhteita Göttingenin yliopistossa ja vuodesta 1998 hän on toiminut dosenttina Harvardin yliopistossa.

”Maailmanmahti islam?”

Artikkelin aloittavalla kehotuksella ”Tyhjentäkää pyhä maamme” viitataan Ussama Ibn Ladenin CNN-reportterille antamaan varoitukseen tulevista aikomuksistaan tyhjentää Saudi-Arabia yhdysvaltalaisista ja muista länsimaisista ihmisistä.

Kysymykseen ”Kuinka tosissaan olisi islamistien retoriikka otettava? Onko islam uskonto vai onko sillä todellakin pyrkimys tulla ”maailmanmahdiksi”?” Bassam Tibi aloittaa vastauksen palaamalla historiaan, joka jo tuntee kolme islamilaista maailmanmahtia, Damaskuksen Umajjadien (661-750), Bagdadin Abbasidien (750-1258) ja turkkilaisten Osmaani-
en (1258-1924) ”kalifaatit¹⁵⁴”. Muhammedin kuoleman jälkeen yhteisen imaamin tunnustaminen ei kuitenkaan onnistunut ja kalifitkin kuolivat usein väkivaltaisesti. Tibin mielestä uskonnon ja politiikan yhdistäminen on johtanut islamilaisessa historiassa lukuisiin verilylyihin ja katsaus varhaisislamin kiistoihin osaltaan selittää nykypäivän ”islamin sekasortoista olemusta”.

1800-luku ja 1900-luvun alkupuoli oli Tibin mukaan islamilaisen reformin kulta-aikaa. Viimeinen suuri uudistusyritys oli Ali Abd el-Rasikin teos *Islam ja herruuden perusteet*, jossa el-Rasik väitti, että ”kalifaatin islamilainen järjestys on ihmisten keksintöä, ei jumalan sääntö; että islam on uskonto, ei poliittinen ideologia; että muslimihallitsijat ovat käyttäneet islamia hyväkseen legitimoidakseen valtansa.” Reformipyrkimyksen seurauksena ortodoksinen islamilaisuuden auktoriteetti Kairon Azhar-yliopisto erotti el-Rasikin professorin virasta. Reformi-islamin paikan otti sekularisoitunut panarabialainen nationalismi, joka myöskin perustui politiikan ja uskonnon irrottamiseen. Vuosikymmeniä arabivaltioissa vallitsi ”kylmä sota” sekularistien ja muslimitraditionalistien välillä. Tibin mukaan arabivaltioiden tilanne oli malli muille muslimivaltioille. Käännekohtaksi muodostui Israelia vastaan sodittu kuuden päivän sota, jonka Israel voitti. ”Silloin useat arabit ajattelivat, että israelilaiset olivat niin vahvoja, koska olivat pysyneet uskossaan, kun taas heikot muslimit olivat kääntyneet islamista.” Tibi kuvaa:

Noin sata vuotta islamilaista reformismia ja puoli vuosisataa sekularistista länsiorientoitunutta nationalismia muokkasi tien uudistuneelle islamille, muttei valistuneen liberalistiselle vaan poliittis-uskonnolliselle islamille, joka halusi toteuttaa maailmaan jumaljärjestyksen kuvitelman. Tätä uutta virtausta leimattiin useilla käsitteillä, ranskalaisten ”integrismista” amerikkalaisten ”fundamentalismin” kautta saksalaisten muslimien ”islamismiin”. Ilmiön kannattajat pitivät parempana määritelmää ”*el-Sahwa el-islamija*” (islamilainen herääminen). Ei ole merkityksetöntä mitä nimitystä päättää käyttää, ei kuitenkaan ole epäilystäkään vaatimuksesta, joka liittyy tähän uuteen liikkeeseen: ”*Dar el-islam*” (islamin huone) on palautettava maailmanmahdiksi. Se on islamin ja politiikan uudistetun siteen sisältö[...]

suomennettu artikkelista

Artikkelin loppuriveillä Bassam Tibi korostaa, että islamismin tulevaisuuskuvaa arvioi-
dessa täytyy huomata kaksi tärkeää erottelua: ”islamistiset fundamentalistit eivät ole sama asia kuin islamistiset ortodoksit”, jälkimmäisistä esimerkkinä saudit, jotka Tibin mukaan

¹⁵⁴ Tibi muistuttaa, että käsitettä ’kalifaatti’ ei löydy Koraanista, mutta sillä ymmärretään muslimijohtoista sosiaalista järjestystä, jossa noudatetaan Profeetan traditiota.

epäaggressiivisesti yhdistävät ortodoksi-islamin ja politiikan. Toinen keskeinen erottelu on se, että ”jokainen muslimifundamentalisti ei ole terroristi”. Tibin mukaan on lukuisia islamistisia liikkeitä, jotka pyrkivät vaikuttamaan poliittisten instituutioiden ei väkivallan kautta. Esimerkkihenkilönä hän mainitsee Necmettin Erbakanin, Turkin entisen ministeri-presidentin, jonka veljenpoika Mehmet Erbakan toimii pääsihteerinä Milli Görüs -liikkeessä Saksassa¹⁵⁵.

Bassam Tibi argumentoi nykyisistä islamisteista tuomalla esiin ”länsimaisten tiedotusvälineiden suosiman islamistin” monimiljonääri Ussama Ibn Ladinin. Argumentti perustuu rinnakkaisuuteen, Ibn Ladin islamismin ilmentymänä. Kirjoittaja rapauttaa auktoriteettia esittelemällä hänet ristiriitaisena: ”kansalaisuutensa menettänyt saudiarabialainen” monimiljonääri, joka joudutaan ”tonkimaan esiin” ja naurettavanakin hahmona kun ”toi näytille silmiinpistävän ”fundamentalistisen” partansa maaliskuussa 1997”. Tibi ei kerro mitään Ibn Ladinin henkilöhistoriasta tai muista taustatekijöistä. Toisaalta, on Ibn Ladinin vastapuolikin ristiriitainen: Tibi muistuttaa, että Yhdysvallat tuki CIA:n kautta täysin Ibn Ladinin taistelua Afganistanin neuvostomiehitystä vastaan.

Islamistien heikkous on Tibin mielestä ikivanhassa henkilökeskeisyydessä. Nykyinen tärkeä islamismin ideologi Jussuf el-Qaradawi, ”joka vaatii muslimeille ”yhteistä johtajaa” imaamikseen, joka johdattaisi heidät maailmanvaltaan, jättää huomioimatta 1400 vuotta islamilaista historiaa, jonka aikana ei ole löydetty konsensusta sellaisesta imaamista, joka voisi toimia poliittisena johtajana.” Tibi väheksyy auktoriteettia, joka ei tunne historiaansa. Qaradawi käy kuitenkin esimerkkinä islamistien johtajapersoonallisuuksista, joilla on suuri kannattajajoukko ja sen takia Tibin mielestä ”maailmanmahti islam” ei ole pelkkä mediatuote, vaikka mediaa voikin kritisoida islamin viholliskuvan ylläpitämisestä. Bassam Tibi esittää ristiriitatilanteen konkreettisesti yksilötasolla ja osoittaa oman valintansa:

”Taistelu islamin viholliskuvaa vastaan voi olla tehokasta vain jos tehdään ero islamista uskontona ja jumaluskona yhtäältä, ja islamismista poliittisena ideologiana toisaalta. Muslimina pidän sitoutumistani islamiin osana identiteettiäni, erottaudun kuitenkin islamismin ja sen kannattajien poliittisista vaatimuksista. Se on ideologia, joka ei kuulu uskonnolliseen uskoon tai islamin etiikkaan.”

suomennettu artikkelista

Tibin argumentointi islamismin kaatumisesta yhteisen johtajan puuttumiseen, ’koska selailaista ei tähänkään mennessä ole ilmaantunut’ -perusteella tuntuu jokseenkin ponnettomalta. Varsinkin kun kirjoitus julkaistaan lehdessä, joka ilmestyy Saksassa, joka on kokenut tällaisen johtajan ilmestymisen omassa historiassaan.

¹⁵⁵ kts. edellä ’Islamin salainen hyökkäys’ *Der Spiegel* nro 16/97

Mielestäni Tibi, vaikka / koska on arabi ja muslimi, lähestyy asiaa ikään kuin ulkoa päin. Kirjoituksesta saa sen kausaalisuuteen perustuvan käsityksen, että on vain ajan kysymys, milloin islamistien ”laajat kannattajajoukot” tajuavat liikkeensä historiallisen mahdottomuuden (ja ymmärtävät ehkä asettua reformistien taakse?). Tibi ei paneudu kysymykseen minkä takia islamistit ovat yhä voimissaan, vaikka ovat niin eripuraisia. Miksi heille löytyy kannatusta? Mikä erottaa islamistin ja islamistin – ero on tärkeä tehdä, niin kuin Tibi korostaa, mutta hän ei anna työvälaineitä siihen.

Seuraavaksi analyysini käy vuoropuheluun teorian ja kontekstin kanssa. Tarkoituksena on selvittää miten löytyneet esisopimukset ovat selitettävissä sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissaan.

5. Johtopäätöksiä

5.1 *Islamin kuva keskiajalla...*

Läntinen Eurooppa tutustui islamiin jo varhaisella keskiajalla. Muslimien vaikutus Sisiliassa ja Espanjassa sekä kauppakontaktit muuallakin tutustuttivat eurooppalaiset uusiin tuotteisiin ja tekniikkoihin. W. Montgomery Watt, Edinburghin yliopiston Arabian tutkimuksen emeritusprofessori, sanoo kuitenkin vasta ristiretkien aiheuttaneen oppineiden kasvaneen kiinnostuksen islamiin uskontona. Euroopan katoliset kristityt peilasivat ja identifioivat itseään islamin kuvaan. Wattin mielestä keskiaikainen kuva islamista on tiivistettävissä neljään pääkohtaan¹⁵⁶:

- a) islam on väärä uskonto ja totuuden tahallista vääristämistä
- b) islam on väkivallan ja miekan uskonto
- c) islam on omahyväisyyden ja nautiskelun uskonto
- d) Muhammed on antikristus.

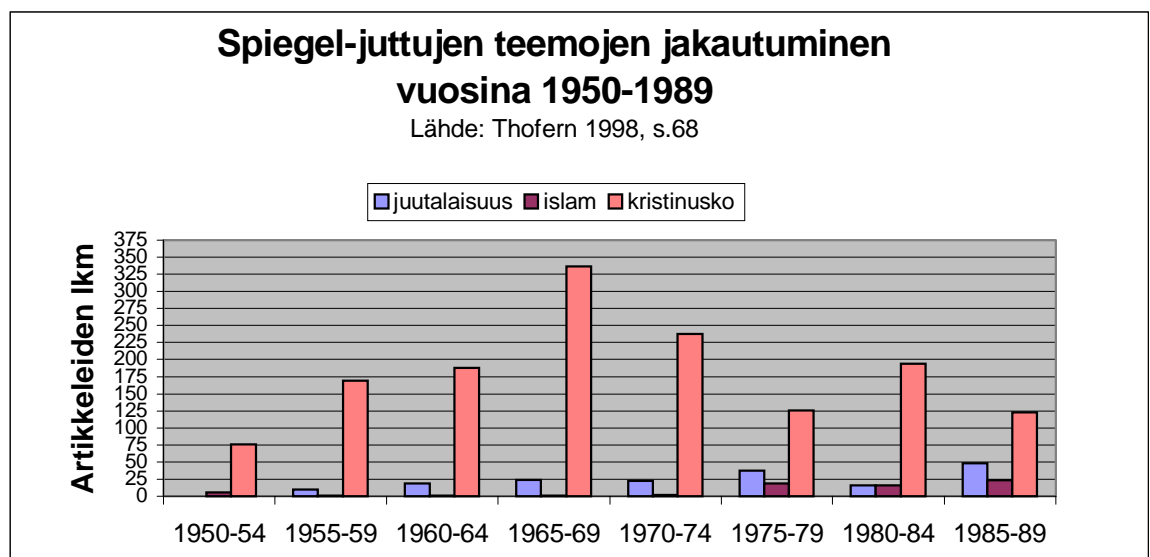
Myös Maxime Rodinson, ranskalainen sosiologi ja islamin tutkija, korostaa kristinuskon ideologisen yhtenäisyyden muodostamista keskeisenä tekijänä keskiajan kuvalle islamista. Hänen mukaansa islamin poliittisen historian tai ”uskottomien” poliittisten välienselvittelyjen yksityiskohtaisempaan tutkimiseen ei riittänyt kiinnostusta. Päinvastoin, ristiretket loivat markkinat vihollisen ideologian kattavalle, yhtenäiselle, viihdyttävälle ja tyydyttävälle kuvaukselle. Sen takia ajanjaksolla 1100-1140 kirjailijat vastasivat yleisön vaatimuk-

¹⁵⁶ Watt 1972, 72-77

siin keskittymällä Muhammedin elämään kiinnittämättä suurtakaan huomioita tietojen todenperäisyyteen. Yleisön suosimat kirjoitukset vaikuttivat enemmän kuin oppineiden luotettavimmat teokset jälkipolvien käsitykseen muslimeista. Muslimien Espanjan ja Sisilian valloituksen aikana saatiin tarkempaa ja asiallisempaa tietoa muslimeista, mutta se ei kuitenkaan tarkoittanut, että yksinkertaistava käsitys islamista uskontona olisi kadonnut tai että laajalle levinneiden satumaisten tarinoiden käyttäminen suosittuna viihdykkeenä olisi päättynyt¹⁵⁷.

5.2 ... ja tuhat ja yksi vuotta myöhemmin

Detlef Thofern löytää viihdyttämisen ja huomion herättämisen motiivin edelleen tarinoissa islamista: hän on tutkinut islam-kuvaa *Der Spiegel*issä vuosina 1950-1989. Puolella hänen analysoimistaan teksteistä nousi näkyviin ”fanaattinen” ja ”ekstremistinen” muslimi, seuraavaksi useimpana muslimi luonnehdittiin ”ironiseksi” hahmoksi. Teemoista korostuivat islamilainen oikeuskäytäntö ja Koraanin auktoriteetti, valtion ja politiikan rooli. Eniten teksteissä kritisoitiin islamin takapajuisuutta, jonka lisäksi korostettiin islamia uhkatekijänä¹⁵⁸. Esitän Thofernin kvantitatiivisia tuloksia artikkeleiden aihealueista ja vertailen omiin tuloksiini kaaviokuvilla työn lopussa (taulukko 4).

Palauttaakseni mieleen media-analyysistä annettuja ohjeita palaan Len Mastermanin ja Norman Faircloughin ajatuksiin keskeisistä huomion kohteista. Mastermanin mielestä mediaa tutkittaessa olisi keskityttävä neljään seikkaan, on selvítettävä mitkä ovat (1) medi-

¹⁵⁷ Rodinson 1988, 10-11

¹⁵⁸ Thofern 1998, 136-138

arakennelmien lähteet, alkuperä ja määrittäjät; (2) median käyttämät päätekniikat ja koodaukset niiden yrittäessä vakuuttaa meidät representaatioidensa totuudesta; (3) medioiden rakentaman ”todellisuuden” luonne; representaatioiden taustalla olevat arvot; (4) tavat, joilla yhteisöt tulkitsevat tai ottavat vastaan mediarakennelmia¹⁵⁹. Faircloughin mukaan joukkotiedotuksen kielen analysoinnissa on asetettava kolme kysymystä: 1. Miten maailma (tapahtumat, suhteet jne.) representoidaan? 2. Minkälaisia identiteettejä on annettu niille, jotka esiintyvät tarinassa? 3. Mitä suhteita on rakennettu osallistujien välille? Sillä: mikä tahansa osa mistä tahansa tekstistä samanaikaisesti representoi maailmaa, rakentaa identiteettejä ja muodostaa suhteita¹⁶⁰.

Olen ennen varsinaista analysointiosuutta käsitellyt (1) Saksan ja Italian sosiopoliittista tilannetta ja kertonut tutkimusaineistosta yleisemmällä tasolla; lehdissä käytetyistä (2) tekniikoista olen keskittynyt argumentoinnin analyysiin Perelmanin teorian avulla. Suppea ”vastaanottotutkimukseni” (4) oli katsaus lukijakirjeisiin ja niiden analysointi. Tiedotusvälinediskurssin nykytutkimuksessa islamin kuvasta on keskitytty usein sotatilanteisiin ja terrori-iskuihin liittyvien uutisten ja kannanottojen kuvauksiin. Itse olen kuitenkin pyrkinyt etsimään käytännön arkea koskettavia artikkeleita ja analysoimaan niiden (3) esisopimuksia, yhteisesti hyväksyttyinä pidettyjä taustaoletuksia.

Faircloughin kysymyksiin vastaisin, että maailma – tässä Eurooppa - representoidaan muutoksen kourissa tempoilevana väkivaltaisena paikkana, jossa muslimeille on annettu järjestyksen rikkojan rooli: ei-eurooppalaiset muukalaiset haluavat soluttautua muuriemme sisään ja valloittaa maailman. Muslimius on ideologianomainen liikkeellepaneva voima, jolla nuoriso nostatetaan isäntiään vastaan, vaatimaan oikeuksiaan terroritekojen uhalla.

Der Spiegelin ’Vaarallisen vieras’ -lehden artikkeleiden esisopimuksissa ei mielestäni korostu islam uskontona vaan kulttuuripiirteenä: islam esitetään yhtenä osatekijänä muukalaisten, ei-eurooppalaisten, erilaisuudesta. Saisin mukaan vastakkainasettelu ’islam’ – ’länsi’ paljastaa taustalta sopimuksen ”lännen” modernista, uskonnollisuuden ylittävästä luonteesta. Islamia ei koeta kristinuskon uhkaksi kuten keskiajalla, kun kristinuskon sanansaattajat olivat vasta muodostamassa kannattajakuntaansa. Islamista ei *Spiegelissä* myöskään kerrota eksoottisten matkakertomusten tai sadunomaisten tarinoiden vaan tilastojen ja

¹⁵⁹ Masterman 1989, 19-20

¹⁶⁰ Fairclough 1997, 14

esimerkkitapausten kautta, jotka alleviivaavat näiden kulttuuripiirteeltään islaminuskoisten kanssaihmistemme ehdottomuutta ja väkivaltaisuutta.

*Der Spiegel*ä kuvaillaan lehtenä lähinnä yhteiskunnallisen tilanteen analysoijaksi ja tutkimieni artikkeleiden eräs pääviesteistä onkin islamistit uhkana Saksan valtion ja yhteiskunnan turvallisuudelle ja vakaudelle. Uhka ilmenee uskonnon ja politiikan yhdistymisessä. Islamistit määritellään ekstreemiteiksi, joita vie eteenpäin poliittisen valloituksen ideologia. Ryhmä ei kuitenkaan kuulu poliittiseen oppositioon, vaan on *Spiegelin* kirjoitusten mukaan toiminnaltaan saksalaiselle järjestelmälle täysin vieras - lopullisena tarkoituksenaan synnyttää Saksaan turkkilais-islamilaisten rinnakkaisyhteiskunta. Kun eräässä artikkelissa suurimman islamistiorganisaation kannattajamääräksi kerrotaan 26.500 ihmistä, uhka yli 80 miljoonan asukkaan Saksassa ei suhteellisesti ottaen tunnu suurelta.

Väkivaltarikokset ovat osa konkreettista uhkaa kaupunkien kaduilla, mutta turkkilaisten musliminuorten lisäksi yhtä suurena uhkana ovat paluumuuttajat entisistä ”itäblokin” maista. Syynä kasvavaan uhkaan on se, että näitä toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajia ei olla onnistuttu integroimaan saksalaiseen yhteiskuntaan. Peruskoulujen uskonnonopetuksessa islamia lähestytään näkökulmasta ’Miten islam voidaan ottaa mukaan ylläpitämään saksalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa?’ ja turkkilaisnuorten on edelleenkin luovuttava aikuisikään tullessaan Turkin kansalaisuudesta, jos haluavat pitää Saksan kansalaisuuden. Voidaanko ajatella, että maahanmuuttajat, joiden erityispiirteisiin kuuluu ’muslimius’, uhkaavat yksikulttuurisuutta tilanteessa, jossa Saksa itse käy läpi Euroopan unionin laukaisemaa identiteettikriisiä.

5.3 Euroidentiteetti – onko sitä?

Kirjassa *Spaces of Identity* tarkastellaan moniulotteisesti postmodernia identiteetinmuodostusta Euroopan ja sen tärkeimpien ’toisten’ nykykontekstissa. Ei ole niinkään kysymys siitä onko Euroopalla oma identiteettinsä kuin siitä, millainen identiteetti se on. Geoffrey Barraclough on jo 1960-luvulla kuvaillut kuinka Euroopan idea on aina pohjautunut negatiiviselle käsitykselle yhtenäisyydestä ja yhteisöstä. ”Euroopan yhtenäisyyden kysymystä ovat varjostaneet menneisyydessä”, hän väittää, ”ensinnäkin taipumus ajatella sitä vihamielisyytenä ja reaktiona joltain muuta kohtaan, taipumus joka on ollut vahva ensimmä-

mäisestä ristirekkestä lähtien. Muu on voinut olla kreikkalaiset tai arabit tai turkkilaiset; useammin kuin kerran se on ollut Englanti; tänään se on Neuvostoliitto” (1963: 53).

Myös Uudessa Euroopassa identiteettiä rakennetaan sulkemalla pois ne, jotka näyttävät olevan ei- tai anti-eurooppalaisia, sijaitsivat he sitten Euroopassa tai sen ulkopuolella. Nykyään suurimpana uhkana Euroopan ideaalille ovat ehkä japanilaiset, muslimit ja köyhät. Japanilaiset, koska ensimmäisenä ”ei-valkoisena” moderniksi luettavana kulttuurina he ovatkin nyt inspiraation lähteenä muille kulttuureille. Muslimit ja köyhät – kaikki 50 miljoonaa Euroopassa ja muut matkustavaiset pohjois-Afrikasta, Turkista, Romaniasta, Bangladeshista tai mistä tahansa – koska heidät nähdään anarkian ja epäjärjestyksen joukkoina. Eurooppa on ”Eurooppa” suhteessa näihin toisiin¹⁶¹.

Kansallisia identiteettejä muutetaan ”valkoiseksi kontinentalismiksi”. Euroopan yhtenäisyys määritellään ”vieraisiin” kulttuureihin nähden ja eurooppalaisen ylemmyyden ympärille. Sama vaara sisältyy Sivanandanin argumenttiin ”olemme siirtymässä etnosentrisestä rasismista eurosentriseen rasismiin, eri jäsenmaiden erilaisista rasismeista ”common market”-rasismiin”. Hän kirjoittaa:

”Kansalaisuus voi avata Euroopan rajat mustille ja sallia heille vapaan liikkumisen, mutta rasismi joka ei erota yhtä mustaa toisesta, kansalaista maahanmuuttajasta, maahanmuuttajaa pakolaisesta – ja joka luokittelee kaikki kolmannen maailman ihmiset maahanmuuttajiksi ja pakolaisiksi ja kaikki maahanmuuttajat ja pakolaiset terroristeiksi ja huumeidenvälittäjiksi – se tulee tekemään kansalaisuudesta vain kuvitelman.” (1988)¹⁶²

Morley ja Robins argumentoivat, että jos Amerikka on edelleen yksi symbolinen raja ”Lännelle”, niin implisiittisenä viimeisimmässä keskustelussa on tullut esiin vanha Euroopan määritelmä – se jota kutsuttiin ”Kristikunnaksi” – jossa islam, entisen kommunismin sijaan, nyt määrittelee ”itäistä” rajaa¹⁶³. Vaikka alusta saakka Euroopan poliittiseen todellisuuteen ovat kuuluneet konfliktit ja epäyhtenäisyys, kuvitteellisen Orientin rakentaminen antoi Lännen idealle koherenssia ja yhtenäisyyttä. Perustavaa Euroopan erilaisuudelle ja ylemmyydelle näytti olevan järkeilyn, järjenkäytön periaate. Järki ruumiillistui modernissa tieteessä ja teknologiassa ja niiden perusteella Eurooppa valloitti maailmaa. Morley ja Robins kertaavat kahtiajakoa: moderni määriteltiin esimodernia, järki irrationaalisuutta ja taikauskoa vasten; ja tämä jako siirrettiin symbolisen maantieteen kartalle Lännen ja sen Orientin vastakkainasetteluun... Orientin kulttuuri määriteltiin sen puutteilla (modernius,

¹⁶¹ Morley-Robins 1996, 21

¹⁶² Morley-Robins 1996, 82

¹⁶³ Morley-Robins 1996, 86

rationaalisuus, universaalisuus); Orientin toiseus on määritelty takapajuaisuudella ja sen arvojen irrationaalisuudella¹⁶⁴.

5.4 *Xenofobia ja eurosentrisyys*

Spaces of Identity –kirjan kirjoittajien mielestä viime vuosien aikana on selkeästi ollut havaittavissa kasvua siinä epävarmuudessa ja epäilyssä, jolla useat eurooppalaiset katselevat islamin maailmaa. Halki Euroopan syntyy rassistisen vihamielisyyden muotoja muslimeja kohtaan – dramatisoituna monimutkaiseen muotoon Rushdien tapauksessa Britanniassa, ja väkivaltana Saksan turkkilaisia ja Ranskan ja Italian pohjoisafrikkalaisia vierastyöntekijöitä kohtaan. He väittävät, että islam on tällä hetkellä ensisijainen muoto, jolla kolmas maailma esitetään Euroopalle ja että pohjoinen-etelä –jako eurooppalaisessa kontekstissa perustuu laajalti aiempaan kristitty-muslimi –jakoon¹⁶⁵.

Ryhmäkuuluvuus näyttäisi sopivan selitykseksi muslimien poisrajaamiselle. Mutta miten joukkotiedotus muuttaa ihmisten ajattelumalleja tai luokittelukategorioita? Tieteellisten termien kansantajuiseksi saattaminen tapahtuu Moscovicin teorian mukaan ankkuroimalla ja objektivoinnalla. Mielestäni artikkeleiden esisopimuksista voi löytää xenofobian ankkuroinnin aiemmin opittuun kategoriaan vierastyöläinen (*Fremdarbeiter*). Eurosentrisyys ankkuroidaan mielestäni eurooppalaiseen kansalaisuuteen. Objektivoinnilla käsitteet tuodaan lähemmäs arkikieltä termein vieras-/muukalaisviha ja ei-eurooppalaisuus. Toimittajat ylläpitävät Saidinkin korostamaa myyttiä Lännestä moderniteetin standardina.

Morley ja Robins sanovat, että mediateollisuudelle on annettu johtava rooli Euroopan kulttuuriyhteisössä: sen odotetaan artikuloivan kollektiivisen tietoisuutemme ja yhteisen kulttuurimme ”syvän solidaarisuuden”; ja samaan aikaan sen halutaan heijastavan Euroopan valtioiden ja alueiden rikasta erilaisuutta. Poliitikot ja virkamiehet näyttävät uskovan, että luomalla taloudellisesti yhtenäisen markkina-alueen samalla ikään kuin itsestään syntyy pohja tulevaisuuden poliittiselle ja kulttuuriyhteisölle Euroopan mittakaavassa. Morley ja Robins ovat yhtä mieltä Philip Schlesingerin (1993) kanssa, joka sanoo Euroopan tilanteen oikeastaan ”valaisevan tiedonvälityspolitiikan vaikutusten ymmärtämisen *rajoituksia* ja aiheuttaa tarpeen miettiä uudelleen sosiaalisen ja kommunikatiivisen suhdetta”¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Morley-Robins 1996, 137. Käsitys lähestyy aiemmin esittämäni Saidin ‘orientalismia’.

¹⁶⁵ Morley-Robins 1996, 85-105

¹⁶⁶ Morley-Robins 1996, 175

Folkloristiikan tutkija Pertti J. Anttonen arvioi Euroopan tilaa kuvaavan yhtäaikaisen integroitumisen ja disintegroitumisen. Toimittamassaan kirjassa *Making Europe in Nordic Context* hän väittää, että huolimatta kansainvälistymisestä, postnationalisuudesta ja identiteettien moninaisuudesta tarve ankkuroitua tiettyyn paikalliseen sosiaaliseen maailmaan ei ole vähentynyt. Seurauksena ovat julkinen ja yksityinen nationalistissävytteinen diskriminointi, joka kertoo, että valtio-perusteisia taloudellisia, sosiaalisia ja alueellisia etuja tai voimavaroja ei haluta jakaa ”ei-jäsenten”, kuten pakolaisten, kanssa¹⁶⁷.

Anttonen mielestä eräänä Euroopan ideana tarjotaan kuvaa ”eurooppalaisista juurista”, helleenisestä perinnöstä. Kun Eurooppa kuvataan kirjallisen sivistyneisyyden ja hienostuneisuuden maaperäksi, on tuotettu vaihtoehtoa Euroopan Unionin taloudellisen yhtenäisyyden identiteetille. Jotakuinkin samaan tyyliin eurooppalaisuus voisi siis tarkoittaa myös kristittyinä olemista - olit sitten katolinen, protestantti tai kreikkalaiskatolinen - jolloin Eurooppa muodostettaisiin islamin, erityisesti islamin fundamentalismin, laajenemisen pelon avulla. Kategorioiden ”me” ja ”muut” tekeminen ja ylläpitäminen on argumentoivaa luonteeltaan; kulttuurinen identiteetti edellyttää retorista ja argumentoivaa prosessia¹⁶⁸. Eikö eurooppalaiseen identiteettiin siis mahdu monikulttuurisuuden ulottuvuus?

Mitä ”Eurooppa” tarkoittaa? Tämä kysymys on esitetty jo ennen Euroopan Unionia. Antropologit ovat etsineet vastausta etnisyydestä, alkuaikoina jopa ”eksoottisista” kansoista kaukaisissa maissa ja nyttemmin Euroopan alueen reunoilta ja sisältä. Kirjassa *Inside European Identities* on kuvattu kenttätyötä eurooppalaisten etnisten vähemmistöjen, mm. baskien, katalonialaisten, kelttien ja walesilaisten parissa. Kirjan toimittaja Sharon Macdonald korostaa tutkimuksista käyvän selkeästi ilmi, että kysymys identiteetistä nousee esiin sosiaalisten ja poliittisten muutosten aikaan. Macdonald toteaa, että vaikka saattaisi näyttää siltä, että maiden välisten rajojen merkitys heikkenee – ihmiset ja tavarat liikkuvat esteettömämmin – usein saattaa olla kyse päinvastaisesta kehityksestä. ”Me” ja ”muut” tai ”toiset” tuleekin entistä tärkeämmäksi erittelyksi; maahanmuuttajat nähdään uhkana¹⁶⁹.

Maryon McDonald väittää, että vuoden 1992 jälkeen eurooppalaisissa instituutioissa on usein vaadittu stereotyyppien tuomitsemista. Tarvitaanhan yhdistyneessä Euroopassa yhteinen politiikka suhteessa kehitysmaiden maahanmuuttajiin ja työvoiman liikkumisenkin vaatii suurempaa keskinäistä ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta. McDonaldin mielestä tällai-

¹⁶⁷ Anttonen 1996, 12

¹⁶⁸ Anttonen 1996, 15-17

sisä keskusteluissa ei ole huomattu sitä, että yhteinen politiikka edellyttää sellaisten havaintojen esittämistä, jotka voidaan luokitella stereotyyppioiksi¹⁷⁰. Olisiko antoisampaa syventyä erilaisuuteen?

Kirjassaan *Muukalaisia itsellemme* Julia Kristeva, bulgarialaissyntyinen, Ranskassa aikuiselämänsä opiskellut ja työskennellyt kielitieteen tutkija ja psykoanalyytikko, kysyy miksi ihminen kaikkina aikoina ja useissa kulttuureissa on rakentanut ja rakentaa itselleen suojamuureja toiseutta vastaan. Kuitenkin, vierasmaalainen ei ole vain joukossamme, vaan myös sisällämme. Hän on, Julia Kristevan sanoin ”identiteettimme piilotetut kasvot”. Se, mikä piilotetaan tai tukahdutetaan, synnyttää meissä eksistentiaalisen epävarmuuden tunteen. Se, joka identiteetin rakentamisessa on vieraannut, palaa kiusaamaan mielikuvitustamme ja häiritsemään mielenrauhaamme... Kristeva ehdottaa vaihtoehtoista perustaa uuden kosmopoliksen identiteetille: ”Eläminen toisen, vierasmaalaisen, kanssa tuo tai ei tuo meille mahdollisuuden *olla toinen*. Se ei ole yksinkertaisesti - humanistisesti – kykyä hyväksyä toinen, vaan *olemista hänen asemassaan...*”¹⁷¹ Erilaisuus on voimavara ja rik- kauden lähde.

5.5 Argumentoinnin dynaamisuus ja arvojen muuttuminen

Michael Billig viittaa Perelmaniin ja Olbrechts-Tytecan, jotka ovat sanoneet, että arvot ja itsestäänselvyydet ovat sopimuksenvaraisia käyttäytymisohjeita¹⁷². Billig lisää, että ne ovat myös keinoja, joilla voidaan synnyttää kiistanalaisuuksia: arvojen tulkinnasta voi tulla kiistaa, tai kiistellään mikä arvo on oikea ja oleellinen ratkaistavassa tapauksessa. Esimerkkinä hän mainitsee ”vapauden”, jonka ihanuudesta kaikki ovat samaa mieltä, mutta jonka tulkinta vaihtelee huomattavasti: fasistin vapaus on demokraatin diktatuuri. Billig kuitenkin huomauttaa, että arvokonflikteja ei tapaa todellisuudessa kovin usein, koska sosiaalisissa pulmatilanteissa on yleensä sovittu siitä, mikä arvo on etusijalla.

Tässäkin yhteydessä Billig korostaa käsitysten ja argumentoinnin dynaamisuutta. Vaikka arvot ovatkin yleensä yleisesti hyväksytyjä ja kiistattomia, yhteisön itsestäänselvyydet voivat muuttua. Billig ottaa esimerkiksi ”rotu” –aiheen, josta sata vuotta sitten puhuttiin

¹⁶⁹ Macdonald 1993, 1

¹⁷⁰ McDonald 1993, 219

¹⁷¹ Kristeva 1992, 23

¹⁷² Billig 1996, 239-240

aivan eri tavalla kuin nykyään. Silloin oli itsestäänselvyys puhua ”puhtaasta verestä” ja ”huonompien kerrosten uhasta”, se oli normaalia niin tieteellisessä kuin arkisemmassakin keskustelussa. Muutokset voivat tapahtua nopeastikin, kun vanhat ”faktat” muiden rotujen outoudesta näyttävätkin yhtäkkiä yhtä oudoilta kuin millaisiksi vierasmaalaiset oli kuviteltu. Billig viittaa Bantonin (1972) tutkimukseen, jonka mukaan vielä 1950-luvun Englannissa bussimatkustajat saattoivat hieroa länsi-intialaisten rahastajien ihoa nähdäkseen saako mustan värin pyyhittyä pois¹⁷³.

Cochrane ja Billig ovat uudemmassa (1984) koululaisten ennakkoluuloja ja suvaitsevaisuutta käsittelevässä tutkimuksessaan löytäneet nationalistisia piirteitä siitä, miten ulkomaalaisilta vaaditaan *meidän* normiemme ja sääntöjemme noudattamista ilman ”erityisoikeuksia”. Ennakkoluulon määritelmään liittyy olennaisesti tasa-arvon käsite: jos mukaan heittää ripauksen etnosentrismiä saadaan dilemma, jossa ”tasa-arvoisuus ja suvaitsevaisuus ovat ’meidän’ omaisuuttamme, ja näitä historiallisia arvoja ’toiset’ uhkaavat” kun yhteiskunta tarjoaa heille ”erityisoikeuksia” ja näin ”ennakkoluulojen uhrit käännetään suvaitsevaisuuden vihollisiksi.”¹⁷⁴

5.6 Tuloksen tarkastelua

Tapausanalyysissäni *Der Spiegelin* kansiaiheen artikkeleista löysin esisopimuksina sen, että työttömyys, ulkomaalaiset (= turkkilaiset = muslimit) väkivaltaisuus ja tulevaisuudenpelko liittyvät yhteen – ovat toistensa syitä ja seurauksia; että vieras tuntuu vaaralliselta; että turkkilaisnuorilla on sopeutumisvaikeuksia saksalaisessa yhteiskunnassa; että ääriryhmien, kuten Milli Görüs-järjestön, toiminta on valtion turvallisuutta horjuttavaa ja että normaali saksalainen tapa elää on yksikulttuurisuuteen perustuva.

Tutkimissani artikkeleissa oli runsaasti Billigin mainitsemia ristiriitaisuuksia, joita hän pitää ajattelun edellytyksenä. On etu kyetä erittelemään tietty ärsyke toisista, kun erittelyllä on oleellinen merkitys käsillä olevassa tehtävässä. Billigin mielestä nämä kaksi prosessia kietoutuvat toisiinsa, toista ei ole ilman toista¹⁷⁵. Lukijakirjeissä oli havaittavissa tätä Billigin alleviivaamaa valinnan vapautta: jos omat kokemukset ovat päinvastaisia kuin mistä lehdestä lukee, on mahdollista, että lehden argumentointi ei vakuuta. Mielestäni se, miten erityisesti *Der Spiegelin* artikkelit oli kokoonpantu ja mitä aiheita niissä toistettiin, jätti

¹⁷³ Billig 1996, 247

¹⁷⁴ Billig-Condor-Edwards-ym. 1988, 119-120

¹⁷⁵ Billig 1996, 162

vasta-argumentoinnin varjoonsa. Toimittajat olivat valinneet lukijan puolesta miten ajan dilemmoihin tulisi suhtautua.

Esimerkiksi lehtien huntuartikkeleissa tuli selkeästi esiin yleisohje - että eurooppalainen tapa ajatella uskonnonvapaudesta (kristinuskon käytänteistä käsin) ja miesten ja naisten tasa-arvoisuudesta on itsestäänselvä standardi, jota ei ole aihetta kyseenalaistaa. Historioitsija Nolten tapa määritellä erilaisuuden hyväksyminen oikeistopolitiikan keskeiseksi arvo-perusteeksi nyky-Euroopassa nostatti politiikan tutkijan Rusconin kulmia: ollaanko ”erilaisuudelle” tuomassa ”kansan” ja ”rodun” sisältöä siten, että erilaisuus sallitaan Saksan kansan, jopa yhdistyneen Euroopan kansalaisten sisällä, mutta ”ei-eurooppalaisia” määrittely ei koske.

Lehtien tuottama kuva oli pääasiassa masentavan yksipuolinen. Tässä *L'Espresson* asiantuntijahaastattelut olivat miellyttävä poikkeus: niissä kerrottiin haastatellun asiantuntijan taustoista, julkaisuista jne. Parasta oli toisen asiantuntijan antama vastakommentti haastattelun aiheeseen. Tällä tavoin lukija saa enemmän aineksia päättelyynsä. Myös *Der Spiegelin* erikoisnumero 'Arvoitus islam' poikkesei edukseen vuosikerran uutistuotannosta. Se sisälsi enemmän kulttuurin ja Saksan arkipäivän alueeseen liittyviä artikkeleita, vaikkakin argumentointi oli samansuuntaista kuin edeltäneen vuoden aikana. Joissain artikkeleissa otettiin kuitenkin esiin toisaalta yksilöiden erilaisuutta ja toisaalta länsimaalaisten ja muslimien samanlaisuutta rakentavat kuvat. Esisopimuksina olivat tällöin se, että uskonnollinen fanaattisuus ja poliittiset vaatimukset on kaikkialla vaarallinen yhdistelmä - ja se että ihmiset ovat joissain asioissa erilaisia, joissain samanlaisia.

Kun tehdään tieteellistä tutkimusta, on Tuula Sakaranahan mielestä tärkeää artikuloida oma oppimiskokemuksensa¹⁷⁶. Opinnäytettä kirjoittaessani olen pyrkinyt tuomaan ratkaisujeni ja valintojeni perustelut esille, sillä ne ovat minun tulkintani asiasta. Samasta syystä olen pyrkinyt karttamaan passiivimuotoa tekstissä. Tärkeintä minulle oli saada metodi, teoria ja aineisto ”keskustelemaan” ja tuoda tutkimus lähelle arkitodellisuutta. Työni tarkoitus on auttaa sovittamaan joitain ympäröivän todellisuus-palapelin osia yhteen.

Mielestäni Perelmanin argumentaatiomalli oli toimiva väline esisopimusten itsestäänselvyyksien havaitsemiseen. Halusin selvittää olisivatko lehdistä löytämäni esisopimukset, arkiajattelun ohjeet, yhdistettävissä historialliseen kontekstiinsa, yhdentyvään Eurooppaan.

¹⁷⁶ Sakaranaho 1997, 47

Valitsemieni sosiaalipsykologian sosiaalisuutta korostavien teorioiden läpi heijastui tilanteen selityksenä euroidentiteetin muotoutuminen ja eurosentrisyyden ilmaus ei-eurooppalaisen poisrajaamisena. On mahdotonta sanoa kuinka paljon uutisaikakauslehtidiskurssi vaikuttaa ihmisten valintoihin, mutta niin vain kävi, että Saksassa tammikuussa 1999 esitetty suvaitsevampi kansalaisuuslaki hyväksyttiin ”vesitettynä” versiona. Kaksoiskansalaisuus ei ole Saksassa edelleenkään mahdollista yli 23-vuotiaille.

Niin kuin Michael Billig sanoo, arvojen muuttuminen on mahdollista, myös positiivisempaan suuntaan. Kansantajuun täytyisi saada ankkuroitumaan erilaisuuden hyväksyminen Euroopassa. Tutkivan uutisjournalismin tulisikin tarjota lukijoilleen enemmän ja uudenlaisia ajattelumalleja. Islamista tulisi uutisoida monimuotoisemmin ja enemmän arkipäivän tilanteista käsin. Kirjailija Demirkanin sanoin, ”kunnioittava” erilaisuuteen tutustuminen olisi oikea tie kulkea monikulttuuriseen Eurooppaan, joka hyväksyy toisin ajattelevat ja elävät ihmiset osaksi **itseänsä** ja arkipäiväänsä.

”On aivan ilmeistä, että nykytodellisuudessa toiseuden kieltäminen merkitsee uutta ristiretkeä 2000-luvulla. Sen välttäminen puolestaan edellyttää moniarvoisuuden ja suvaitsevaisuuden hyväksymistä omalla maaperällä. Eurooppalaisen perinteen parhaat puolet luovat mahdollisuuden kulkea kohti kehkeytymässä olevan konfliktin rauhanomaista ratkaisemista. Globalisoituneessa maailmassa humanismi asettaa vaatimuksen kansallisvaltioromantiikasta luopumiselle. Tähän liittyen on aivan ilmeistä, että globaalissa maailmassa islamin ymmärtäminen on keskeinen edellytys myös itsemme ymmärtämiseksi.”

Jyrki Käkönen, Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskuksen tutkimusjohtaja
kirjassa *Eurooppa tänään – 900 vuotta ristiretkien perintöä*

Liitteet

Taulukko 1: Artikkeleiden aiheet vuonna 1997 ja käytetty argumentointitapa

ARTIKKE- LIT	KÄYTETTY ARGUMENTOINTITAPA			LEHDET	
Artikkeleiden aiheena olleet maat:	Kvasilooginen	Todellisuus- den raken- teeseen no- jaava	Käsite- erottelu	Aiheen ar- tikkeleita yhteensä: Der Spiegel	Aiheen ar- tikkeleita yhteensä: L'Espresso
Afghanistan ❶	S: 1 kpl E: 1 kpl	S: - E: 1 kpl	S: - E: -	1 kpl	2 kpl
Algeria ❷	S: 1 kpl E: 2 kpl	S: 5 kpl E: 3 kpl	S: - E: -	5 kpl	5 kpl
Egypti ❸	S: 5 kpl E: -	S: 1 kpl E: -	S: - E: -	6 kpl	1 kpl
Etelä-Afrikka	S: 1 kpl	S: -	S: -	1 kpl	-
Eurooppa	E: 3 kpl	E: 3 kpl	E: -	-	4 kpl
Irak ❹	S: 2 kpl E: -	S: 3 kpl E: -	S: - E: -	4 kpl	1 kpl
Iran ❺	S: 2 kpl E: 1 kpl	S: 7 kpl E: 2 kpl	S: - E: -	9 kpl	3 kpl
Italia ❻	E: 1 kpl	E: -	E: -	-	1 kpl
Ranska ❼	E: -	E: -	E: 1 kpl	-	1 kpl
Saksa ❽	S: 5 kpl	S: 6 kpl	S: 1 kpl	11 kpl	-
Sudan ❾	E: 1 kpl	E: -	E: -	-	1 kpl
Turkki ❿	S: - E: -	S: 2 kpl E: -	S: - E: 1 kpl	2 kpl	1 kpl
Vatikaani	E: 1 kpl	E: -	E: -	-	1 kpl
Otsikoissa toistuvat käsitteet:					
ISLAMISMI	S: 3 kpl E: 3 kpl	S: 6 kpl E: 1 kpl	S: - E: -	9 kpl, maat: ❷❸❸❿	5 kpl, maat: ❶❷❸❹
FUNDAMEN- TALISMI	S: 3 kpl	S: 1 kpl	S: -	4 kpl, maat: ❸❸❿	-
EKSTREMISMI	S: 3 kpl	S: 3 kpl	S: -	6 kpl, maat: ❸❸	-
TERRORISMI	S: 4 kpl E: -	S: 4 kpl E: 2 kpl	S: - E: -	8 kpl, maat: ❶❷❸❹	4 kpl, maat: ❷❸
INTEGRALISMI	E: 1 kpl	E: -	E: -	-	4 kpl, maat: ❷❹❿
Islam ja nainen	S: 1 kpl E: 2 kpl	S: 1 kpl E: 3 kpl	S: - E: -	2 kpl, maat: ❶❸	5 kpl, maat: ❶❷❹

Der Spiegel: yhteensä 37 artikkelia, 108,5 sivua
 L'Espresso: yhteensä 21 artikkelia, 61,5 sivua

Taulukko 2: Otsikot ja alaotsikot vuosikertojen 1997 islam-artikkeleista

ARTIKKELIT ilmestymisjärjestyksessä <i>Der Spiegel</i> vuosikerta 1997	Maa, johon juttu liittyy	Otsikon argumentointitapa	Si- vu- lkm
(1) "Islam heisst Menschlichkeit" = "Islam tarkoittaa ihmisyyttä". Kairon Azhar-yliopiston suur-sheikki Mohammed Sajjid Tantawi puhuu islamin oikeauskoisuudesta, uskonnollisesta fundamentalismista ja lännestä. <i>Spiegel-haastattelu</i> . 3/97	Egypti	kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (islam ~ ihmisyyys) <i>samuus</i> (islam = fundamenta-lismi)	3 s.
(2) <i>Druck statt Dialog</i> = Painostus vuoropuhelun sijasta. Sananvapaudesta: kirjailijat Sarkuhi ja Rushdie painostuksen kohteina. <i>Spiegel-essee</i> . 8/97	Iran	todell. rakenteeseen nojaava: <i>symp. side</i> (länsi & vuoropu-helu ~ ? & painostus)	2 s.
(3) <i>Der Tod ist so banal</i> = Kuolema on niin arkista. Kuinka eräs algerialainen journalisti kokee arkipäivänsä islamistien pommihyökkäysten, valtion terrorin ja itsesensuurin seassa. <i>Ulkomaat:Algeria</i> . 9/97	Algeria	kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (kuolema ~ arkisuus) todell. rakent. nojaava: <i>rin-nakkaisuus</i> (islamistit/terrori)	3 s.
(4) <i>In die Puschen</i> = Tossuissa. Nokikolarilta halutaan kengät pois jalasta muslimin asunnossa - täytyykö kengät ottaa pois? <i>Saksa: käytöstavat</i> . 11/97	Saksa	todell. rakent. nojaava: <i>havainnollistus</i> (arjen ongelmat muslimien kanssa)	1 s.
(5) <i>Sturz in die Dunkelheit</i> = Syöksy pimeyteen. Islamistisen hallitusjohtaja Necmettin Erbakanin sytyttämänä fundamentalistit jatkavat esiinmarssiin. <i>Ulkomaat: Turkki</i> . 14/97	Turkki	todell. rakent. nojaava: <i>symbolinen side</i> (pimeys & fundamentalismi & islamismi)	3 s.
(6) <i>Angst vor dem Urteil</i> = Tuomio synnyttää pelkoa. Berliiniläisessä ravintola Mykonoksessa v.1992 murhattujen neljän iranilaisen kurdin oikeusprosessi on lähestymässä loppuaan - Bonnissa turvallisuusasiantuntijat pelkäävät terrori-iskuja ja panttivankien ottoa, jos oikeus nimeää iranilaisen valtiojohdon verilöylyn tilaajaksi. <i>Saksa: Mykonos-prosessi</i> . 15/97	Iran ja Saksa	todell. rakent. nojaava: <i>auktoriteettien väl. konflikti rinnakkaisuus</i> (Iranin johto & terrorismi)	2 s.
(7) "Wir werden zur Zielscheibe" = "Meistä tehdään suojakilpi." Painavia syytöksiä Ankarasta, jyrkkiä reaktioita Bonnissa: saksalaisten ja turkkilaisten välit eivät vielä koskaan ole olleet näin jännittyneet - haluaako islamistinen pääministeri Erbakan suhteiden länteen katkeavan? <i>Ulkomaat: Turkki</i> . 15/97	Turkki	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (jännittyneet välit islamistien syytä)	3 s.
(8) <i>Der Wille zur Wahrheit</i> = Pyrkimys totuuteen. Mykonos-prosessin tuomio uhkaa Saksan ja Iranin "kriittistä dialogia". <i>Saksa: ulkopoliittika</i> . 16/97	Iran ja Saksa	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (totuus aiheuttaa uhan)	5 s.
(9) No. 16: a) <i>GEFÄHRlich FREMD</i> = Vaarallisen vieras. b) <i>Zeitbomben in den Vorstädten</i> = Aikapommit esikaupungeissa. Ulkomaalaisintegraatio on ajautunut karille. Joka puolella maata syntyy räjäh-dyshekkää jännitystä. Nuorten turkkilaisten, uudelleensijoitettujen ja perspektiivittömien ääri-ryhmien joukossa kasvaa valmius ottaa väkivaltaisesti se, mitä yhteiskunta ei heille tarjoa. c) <i>Respekt statt Integration</i> = Kunnioitusta integraation sijaan. d) "Ich muss blöd gewesen sein." = "Olen ollut tyhmä." Rap-laulaja Hakan Durmus ajastaa kreuz-bergeniläisessä turkkilaisjengissä "36 Boys". e) <i>Fünfte Kolonne des Islam</i> = Islamin salainen hyökkäys. Ekstremistioorganisaatio Milli Görüsin verkosto. f) "Fremder als die Türken" = Vieraampia kuin turkkilaiset. g) "Multikulti" on taikasana, jolla kuvataan rauhanomaisen rinnakkaiselon unelmaa - todellisuus ensimmäisissä monikulttuurisissa asuin-	Saksa	todell. rakent. nojaava: b) <i>peräkkäisyys</i> (yhteiskunta ei tarjoa → otettava väkivaltaisesti; ulkomaalaisväkivalta +) kvasilooginen: a) <i>samuus</i> (vieras=vaarallinen) c) <i>ristiriita</i> (integraatio ei tarkoita kunnioitusta) d) <i>samuus</i> (tyhmyys = turkkilaisjengit) e) <i>samuus</i> (islam=valloitus) f) <i>samuus</i> (vieras = turkkilainen) käsite-erottelu (<i>ilmiö/todell.</i>): g) "multikulti" / ei - rauhanomainen rinnakkaiselo	13s.
			2 s.
			3 s.

projekteissa on etäällä siitä. <i>Pääaihe. 16/97</i> (10) <i>Sturz in den Wahnsinn</i> = Syöksy mielettömyyteen. Kriittisen kirjailijan kohtalo jumalvaltiossa, kirjailija Abbas Maroufi. <i>Ulkomaat: Iran. 16/97</i>	Iran	todell. rakent. nojaava: <i>symbolinen side</i> (kriittisyys ~ mielettömyys, jumalvaltio) <i>analogia</i> (syöksy hulluuteen)	
(11) <i>Lukijakirjeet/Spiegel-pääaiheeseen 16/97</i>	Saksa		
(12) <i>Für Allah und gegen den Westen</i> = Allahin puolesta länttä vastaan. Presidentinvaalit Iranissa. <i>Ulkomaat: Iran. 21/97</i>	Iran	todell. rakenteeseen nojaava: <i>symbolinen side</i> (islamin puolesta länsimaita vastaan)	2 s.
(13) <i>Bakisch für Teheran</i> = Lahjuksia Teheraniin. Iranin hallitus painostaa maanmiehiään, jotka haluavat Saksan kansalaisuuden - saksalaisten viranomaisien avustuksella. <i>Saksa: ulkomaalaiset. 27/97</i>	Saksa ja Iran	kvasilooginen: <i>vastavuoroisuus</i> (Iran painostaa ja Saksa painostaa – johtopäätös: ei kansalaisuutta ja ongelma poistuisi)	1 s.
(14) <i>”Sieg des Islam”</i> = Islamin voitto. Egyptiläinen sheikki Jussuf el-Badri perustelee muslimiekstremistien taistelua naisten ympärileikkauksen puolesta. <i>Ulkomaat: ympärileikkaus. 28/97</i>	Egypti	todell. rakent. nojaava: (naisten ympärileikkaus voitto islamille)	1 s.
(15) <i>Sprung in die Schlangengrube</i> = Hyppy käärmeiden pesään. Mohammed Chatami – uusi presidentti, toivo herää. Kirjailija Abbas Maroufin artikkeli. <i>Ulkomaat: Iran. 31/97</i>	Iran	todell. rakent. nojaava: <i>analogia</i> (käärmeiden pesä = Iran) <i>symbolinen side</i>	3 s.
(16) <i>Der Tod des Kalifen</i> = Kalifin kuolema. Turkilaisten ekstremistiryhmien valtataistelu johti murhaan saksalaisten turvallisuusviranomaisien häiritsemättä. <i>Saksa: ekstremistit. 33/97</i>	Saksa	todell. rakent. nojaava: <i>symbolinen side</i> (kalifi = turkilainen = ekstremisti = murhaaja)	2 s.
(17) <i>Sprung über den Schatten</i> = Hyppy yli varjojen. Iranin uuden presidentin Mohammed Chatamin ensimmäinen valtataistelu: parlamentin radikaalit mullahit haluavat estää hänen uudistussuuntansa. <i>Ulkomaat: Iran. 34/97</i>	Iran	todell. rakent. nojaava: <i>analogia</i> (varjot=mullahit)	2 s.
(18) <i>”Der Sündenbock hat ausgedient”</i> = Syntipukki on tehnyt tehtävänsä. Antropologi ja uskontotieteilijä René Girard arkaaisista rituaaleista ja väkivaltaisuudesta yhteisössä. <i>Yhteisö: Spiegel-haastattelu. 35/97</i>		käsite-erottelu (<i>ilmiö/todell.</i>): syntipukki/väkivalta yhteisössä	2,5s
(19) <i>”Islam über alles”</i> = Islam on tärkeintä. Keskustelu terrorismista ja rauhasta algerialaisen Anwar Haddamin, USA:ssa vangittuna olevan islamistisen <i>Heilsfrontin</i> puhujan, kanssa. Entinen fysiikan professori on Virginiassa vangittuna yhdeksättä kuukautta syytettynä ”terroristiyhteyksistä”. <i>Ulkomaat: Algeria. 35/97</i>	Algeria	todell. rakent. nojaava: <i>rinnakkaisuus / auktoriteetti</i> (ex-professori ja terroristi jolle islam tärkeä)	2 s.
(20) <i>”Rechtfertigung zum Töten”</i> = ”Oikeus tappaa.” Valtiollinen suojelupäällikkö Peter Frisch varoittaa väärästä ekstremistien suvaitsemisesta. <i>Saksa: ulkomaalaiset. 36/97</i>	Saksa	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (liialla suvaitsevaisuudella annetaan lupa tappaa)	2 s.
(21) <i>Kap der Angst</i> = Pelon Kap(kaupunki). Muslimiradikaalit huutavat pyhää sotaa huumekauppiaita vastaan, gangsteriryhmät taistelevat kodinturvajoukkoja vastaan Kapkaupungissa, jossa oikeus on otettu omiin käsiin. <i>Ulkomaat: Etelä-Afrikka. 36/97</i>	Etelä-Afrikka	kvasilooginen: <i>analyysi</i> (pelko → muslimit & gangsterit → kaaos)	3 s.
(22) <i>Schwaden des Gifts</i> = Myrkykaasutus. Oliko kyseessä mielisairaiden teosta vai islamististen fundamentalistien määrätietoista iskusta. Yhdeksän saksalaisen lomailijan murha todistaa ettei Egyptin hallitus ole vielä löytänyt ratkaisua terrorismia vastaan - huolimatta hellittämättömästä seurannasta. <i>Ulkomaat: Egypti. 39/97</i>	Egypti	kvasilooginen: <i>dilemma</i> (mielisairaita vai muslimeja) <i>transitiivisuus</i> (mielisairaas & muslimit & terroristit)	3 s.
(23) <i>Job ohne Zukunft</i> = Työ ilman tulevaisuutta. Salainen poliisi etsii perusteita, joilla sille löytyisi tulevaisuuskuva. Peter Frisch varoittaa: islamismi voi ”tulevina vuosisatoina kehittyä suureksi vaarak-	Saksa	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (islam – uhka – valtiolle) <i>auktoriteetti</i> (suojelupoliisi)	1 s.

si". <i>Saksa: valtiollinen suojele.</i> 43/97 (24) <i>Krieger in Berlin</i> = Taistelija Berliinissä. Moskeijayhdistykseksi naamioituneena muodostaa palestiinalainen islamistio rganisaatio Hamas salaliittoa Saksassa. <i>Saksa: ekstremistit.</i> 43/97	Saksa	kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (moskeijayhdistys = salaliitto)	2 s.
(25) <i>Zyankali auf dem Nachttisch</i> = Syankaliumia yöpöydällä. Kokonaisia kyliä tuhotaan, naisia ja lapsia tapetaan – islamistien ja armeijan välisessä sodassa on vuodesta 1992 kuollut yli 100 000 ihmistä. Kirjailija Rachid Boudjera kuvaa kotimaansa tragedi aa ja elämänsä kuolemanpelossa. <i>Ulkomaat: Algeria.</i> 43/97	Algeria	todell. rakent. nojaava: <i>rinnakkaisuus</i> (tappaminen – islamistit – kuolemanpelko) <i>auktoriteetti</i> (kirjailija)	2,5s
(26) <i>Wahlen ohne Frieden</i> = Valinta muttei rauhaa. Algerilaisissa kunnallisvaaleissa islamistit kärsivät tappion. <i>Panoraama: Algeria.</i> 44/97	Algeria	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (islamistit – ei rauhaa)	0,5s 1 s.
(27) <i>"Totengräber der Demokratie"</i> = "Demokratian hautaajat". Kulttuuriministeri Habib Schauki Hamrawin haastattelu suhteesta islamistihin ja terroritaisteluun. <i>Ulkomaat: Algeria.</i> 45/97	Algeria	todell. rakent. nojaava: <i>rinnakkaisuus</i> (epädemokratistiset – islamistit – terroristit) <i>auktoriteetti</i> (kultt.ministeri)	
(28) <i>Zutiefst getroffen</i> = Perusteellinen osuma. Kairon Azhar-yliopisto: ekstremistien syntysija? <i>Ulkomaat: islam.</i> 45/97	Egypti	kvasilooginen: <i>ei-laskettava</i> todennäköisyys → ilmiön pelkistäminen)	1 s.
(29) <i>"Ali, mach die Tröte aus"</i> = "Ali, lopeta kailotus". Duisburgissa fundamentalistit ovat omituisessa konfliktitilanteessa: muslimit ja protestantit kiistelevät saako muezzinin rukouskutsu kuulua kovaaäänisestä. <i>Saksa: käytäntö.</i> 46/97	Saksa	kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (fundamentalisteja: sekä muslimit että kristityt) <i>määritelmä</i> (rukouskutsu = kailotus)	2 s.
(30) <i>Schwert zwischen den Zähnen</i> = Hampaita kiristellen. YK-tarkastajat ovat myrkkykaasuvarastojen jäljillä: vastahakoisuudellaan riskipelaaja Saddam Hussein provosoi supermahti USA:ta, Washington vaatii vastaiskua - hermosota uhkaa kiihtyä. <i>Ulkomaat: Irak.</i> 46/97	Irak	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (S.H. provosoi USA vaatii vastaiskua)	3 s.
(31) <i>"Mehr Stalin als Hitler"</i> = "Enemmän Stalin kuin Hitler". Historiantutkija ja Saddam-Hussein -elämäkertakirjoittaja Efraim Karshin haastattelu diktaattorin pakkomielleistä ja peloista. <i>Ulkomaat.</i> 46/97	Irak	kvasilooginen: <i>vertailu</i> (paha-pahempi-pahin)	1,5s
(32) a) <i>Saddam gegen die Supermacht</i> = Saddam vastaan supervallat. Diktaattori Saddam Hussein provosoi Yhdysvaltoja, presidentti Bill Clinton suunnittelee suurinta amerikkalaista sotilaallista avausta sitten Persianlahden sodan. Kuitenkin kansainvälinen henkipatto, voimamies Saddam uskoo ainoastaan voittoon tässä kohtaamisessa. b) <i>"Koste es, was es wolle"</i> = "Maksoi mitä maksoi". Saddam Hussein aikoo pakottaa poistamaan kauppasaarron. c) <i>Arsenal des Todes</i> = Kuoleman arsenaali. Saddam in myrkkykaasuvarannot riittäisivät tappamaan kolmanneksen maailman asukkaista. d) <i>"Bomben bringen nichts"</i> = Pommeista ei ole apua. Arabiliiton johtajan Abd el-Magidin haastattelu Irak-kriisistä. <i>Ulkomaat: Irak.</i> 47/97	Irak	kvasilooginen: a) <i>vertailu</i> (diktaattori – presidentti) b) <i>tautologia</i> – <i>ristiriita</i> (saa maksaa ihmishenkiä) todell. rakent. nojaava: c) <i>rinnakkaisuus</i> (Saddam & kuolema) d) <i>auktoriteetti</i>	13s.
(33) <i>Knüppel aus der Hand</i> = Keppi kädessä. Venäjä palasi Lähi-idän näyttämölle diplomaattisella tempauksella: Moskova tukee Saddam Husseinia - ja teki hänestä pistevoittajan USA:a vastaan. <i>Ulkomaat: Irak.</i> 48/97	Irak	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> - <i>symbolinen side</i> (Moskova tuki – Hussein voitti USA:lta pisteen)	2 s.
(34) <i>"Gehorsam gegen Allah"</i> = "Kuuliaisuutta Allahille". Mubarakin hallituksella on vaikeuksia terrorismin kanssa: Luxorin verilöyly karkottaa turistit, jotka tuovat maahan vuosittain yli kolme miljardia dollaria. Valtiollinen ankaruus ei yksin auta	Egypti	kvasilooginen: <i>määritelmät</i> (kuuliaisuus Allahille = terrorismi; turistit & raha = positiivista Egyptille)	3 s.

<p>kiikkeitä väkivallantekijöitä vastaan. <i>Ulkomaat: Egypti. 48/97</i> (35) <i>Opfer einer Gehirnwäsche</i> = Aivopesun uhri. Kairossa vankeuteen tuomitun terroristi Ahmed Raschidin haastattelu islamistien koulutuksesta ja tavoitteista. <i>Panoraama: Egypti. 49/97</i> (36) <i>"Allahs furchtbarste Geissel"</i> = Allahin pelot-tavin rangaistus. Naiset eivät saa työskennellä tai opiskella, sairaalat ohjaavat naispotilaat pois: Ka-bulissa Talibanin jumaltaistelijat ovat ottaneet käyttöön keskiaikaisen hallinnon, joka islamin ni-messä ajaa asukkaat armottoman terrorin alaisiksi. <i>Ulkomaat: Afghanistan. 49/97</i> (37) <i>Gesicht der Güte</i> = Hyvyyden kasvot. Musli-mimaiden huippukokouksessa Teheran yritti voittaa kansainvälistä suopeutta. Kuitenkin kulisseyssä rai-voaa mullahien katkera valtataistelu. <i>Ulkomaat: Iran. 51/97</i></p> <p>(38) nro 1/1998: <i>SPIEGEL SPECIAL</i> (erikoisnumero, 138s.) - kannen otsikot: a) <i>Weltmacht hinterm Schleier</i> - RÄTSEL ISLAM Maailmanmahti hunnun takana - ISLAMIN AR-VOITUS b) <i>Politik - Vormarsch der Extremisten</i> Politiikka - Ääriryhmien esiinmarssi c) <i>Reformer - "Uns fehlt ein Martin Luther"</i> Uudistaja - "Meiltä puuttuu Martin Luther" Libe-raalit muslimit hakevat uudistajaa, joka modernisoi-si islamin. Fundamentalistit sitä vastoin laajentavat kannatustaan – egyptiläinen asianajaja Mohammed Saïd el-Ashmawi varoittaa "yleistyshyökkäyksestä" d) <i>Einwanderer - Deutsch unterm Kopftuch?</i> Maahanmuuttaja - Saksalainen huivin alla? Tähtikuvaaja Herlinde Koelbe kuvaa turkkilaisia maahanmuuttajaperheitä – traditionaalisia vanhem-pia, räppiä laulavia tyttöjä, uskovaista lukiolaisia ja 19-vuotiaan, joka tuntee olonsa "hyväksi ja vapaak-si" huivin alla. e) <i>Lexikon - Islam von A bis Z</i> Sanakirja - Islam a:sta z:aan</p>	<p>Egypti</p> <p>Afganis-tan</p> <p>Iran</p>	<p>kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (islamistien kou-lutus = aivopesua)</p> <p>kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (keskiaikainen terrori -islam)</p> <p>kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (hyvyys, suopeus ~ mullahien valtataistelu)</p> <p>todell. rakent. nojaava: a)&b) <i>peräkkäisyys, rinnak-kaisuus</i> (islamin, ekstremisti-en, esiinmarssi hunnun takaa</p> <p>kvasilooginen: c) <i>ristiriita</i> (modernisointia tarvitaan, fundamentalisteja kannatetaan) todell.rakent. nojaava: c) <i>symbolinen side</i> (Martin Luther - protestantismi - mo-derni)</p> <p>kvasilooginen: d) <i>ristiriita ja yhteensopimat-tomuus</i> (ristiriitaisia keske-nään ja saksalaisuuden kanssa → "saksalainen huivin alla?")</p>	<p>0,5s</p> <p>5 s.</p> <p>3 s.</p>
---	--	--	-------------------------------------

ARTIKKELIT ilmestymisjärjestyksessä <i>L'Espresso</i> vuosikerta 1997	Maa, johon juttu liittyy	Otsikon argumentointitapa	Si- vu- lkm
(1) <i>Non per soldi ma per cultura</i> = Ei rahan vaan kulttuurin takia. Mitä jää ideologioiden kuoleman jälkeen? Vain yhteiset perinteet, kieli, tavat, pukeutuminen, uskonto - kulttuuriset erot tulevat myös olemaan tulevaisuuden konfliktien syitä. Harvardin yliopiston kansainvälisen politiikan professori Samuel Huntingtonin haastattelu. <i>Ma il musulmano ha i jeans</i> = Mutta muslimi käyttää farkkuja. Huntingtonin teoria: puolesta/vastaan. <i>Kulttuuri</i> . 49/96	Eurooppa	kvasilooginen: <i>analyysi</i> (kulttuurierot konfliktien syy) todell. rakent. nojaava: <i>rinnakkainen</i> (pukeutuminen & uskonto – konflikti) <i>auktori-teetti</i> (professori) kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (muslimi farkuissa)	5 s.
(2) <i>Hanno paura e ci tagliano la gola</i> = He pelkäävät ja katkaisevat kaulan. Näin tapahtui 22-vuotiaalle tytölle - hänet mestattiin yliopistoon kirjoittautumisen takia. Mutta tämä, kuten Ramadanin verilöylyt, on merkki integralistien heikkoudesta. Toisinajattelija Zazi Sadoun haastattelu. <i>Maailma: Algeria/islamterrorismin nousu</i> . 6/97	Algeria	todell. rakent. nojaava; <i>esimerkki</i> → sääntö (islamterrorismi)	2,5s
(3) <i>Macché arabi. Sto coi disoccupati</i> = Ei arabina - olen työttömien joukossa. Maahanmuuton syy on väärä ongelma, jonka työttömyydestä piittaamaton eliitti on luonut... Antropologi Emmanuel Toddin haastattelu. <i>Maailma: Ranska / intellektuellin shokki</i> . 9/97	Ranska	käsite-erottelu (<i>ilmiö/todell.</i>): maahanmuutto/työttömyys (maahanmuuton syiden pohdinta ei ole oleellista vaan työttömyys)	3 s.
(4) <i>Liquidate Al Turabi, lo ordina la Cia</i> = Al Turabi on likvidoitava, CIA hoitaa asian. <i>Sudan: Islam integralismi laskusuunnassa</i> . 10/97	Sudan	kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (CIA tappaa tilauksesta)	1 s.
(5) <i>"Cara, vorrei sposarti per un'ora"</i> = Rakas, haluaisin mennä kanssasi naimisiin tunniksi. Leviämässä Iranin shiia-muslimeilta koko muslimi-maailmaan. Laillistettua prostituutiota? Kyllä, mutta ei vain sitä. On totta, että tietyissä tapauksissa myös naiset pitävät käytäntöä hyvänä. <i>Muslimi-maat: väliaikaisten avioliittojen kasvu</i> . 12/97	Iran	todell. rakent. nojaava: <i>rinnakkaisuus</i> (prostituutio islamin ilmentymä)	1,5s
(6) <i>Pellegrin che vieni a Roma</i> = Pyhiinvaeltaja, joka tulet Roomaan... Ja muslimit tekevät Hajj:n. Mitä tapahtuu viidessä päivässä Mekan pyhiinvaelluksen aikana. <i>Kansio: Vuoden 2000 painajainen / uskon turistit</i> . 12/97	Eurooppa	todell. rakent. nojaava: <i>rinnakkaisuus</i> (uskoturismi sekä islamin että kr.uskon haitallinen (?) ilmentymä) <i>analogia</i> (p.vaellus turismia)	6 s.
(7) <i>Va' dove ti porta l'Islam</i> = Mene sinne minne islam ohjaa. <i>Maailma: Vatikaani/paavin ulkopoliitiikka</i> . 18/97	Vatikaani	kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (katolisuuden tulisi ohjata)	2,5s
(8) <i>Manifesto per una nuova destra</i> = Uuden oikeiston manifesti. Yli seitsemän miljoonaa maahanmuuttajaa, jotka Saksassa vaativat kansalaisuutta, kun samaan aikaan työttömyys kasvaa ja yritykset pitävät parempana muuttaa ulkomaille. Vierasmaalaisten vastaanoton ja assimilaation ongelma, joka jakaa Ranskan kahtia ja tuottaa todellisen massojen fasistisen puolueen, merkillinen tapaus eurooppalaisissa demokratioissa... Ernst Nolten haastattelu. <i>Kulttuuri: 2000-luvun ideologia / saksalaisen konservatismin teorioitsija puhuu</i> . 19/97	Eurooppa	todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (kansalaisuutta vaativat maahanmuuttajat tuottaa fasismia) kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (assimilaatio = ongelma)	6 s.
(9) <i>Siamo turchi o algerini?</i> = Olemmeko turkkilaisia vai algerialaisia? <i>Kansainvälinen muistikirja</i> . 20/97	Italia	kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (italial.=turkkil.=algerial. ?)	0,5s
(10) <i>Abbattiamo il Muro d'Europa</i> = Repikäämme alas Euroopan Muuri. Kirjailija Günter Grassin	Eurooppa	kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (Berliinin muurihan	3 s.

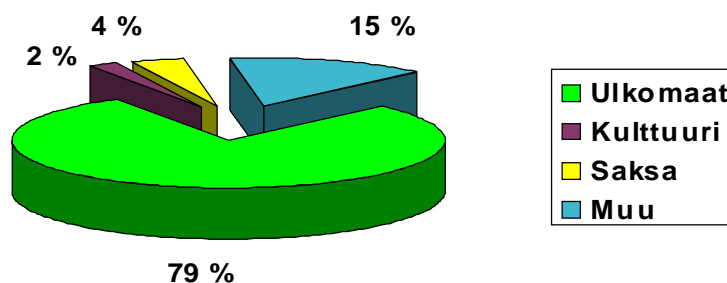
<p>haastattelu. <i>Kulttuuri</i>. 20/97</p> <p>(11)<i>La candidata di algeri</i> = Algerialaisten ehdokas. Erään naisen vaalipäiväkirja. Badia Sator, 45-vuotias lääkäri, kaksi lasta, maallinen, eronnut, pääkaupungin varapormestari. <i>Hassiba velata e segregata</i> = Hunnutettu ja eristetty Hassiba. Hamaksen ehdokas. <i>Kansio: islamistien integralismin helvetistä</i>. 21/97</p> <p>(12)<i>Khatami, Gorbaciov islamico</i> = Khatami, islamistien Gorba. <i>Kansainvälinen muistikirja</i>. 22/97</p> <p>(13)<i>Facciamo il golpe democratico</i> = Teemme demokraattisen valtion. He haluavat sulkea koraanikoulut. He hyökkäävät Irakiin kertomatta pääministerille. He uhkaavat hajottaa hallituksen... <i>Maailma: Turkki / sotajoukot integralisteja vastaan</i>. 24/97</p> <p>(14)<i>Essere donna a Kabul</i> = Olla nainen Kabulissa. Hän haluaa töihin; saa potkut. Hän pyytää apua; häntä lyödään. Hän menee sairaalaa; heitetään ulos. On häpeä, jos hän opiskelee. Tai menee ilman ”tchadria” ulos. <i>Maailma: Afghanistan / tutkimus todellisesta islamismista</i>. 24/97</p> <p>(15)<i>”Affabilmente, Khatami”</i> = Ystävyydellä, Khatami. <i>Maailma: Iran/uuden johtajan muotokuva</i>. 34/97</p> <p>(16)<i>Figli perduti di Allah</i> = Allahin kadotetut lapset. He laskeutuvat Atlas-vuorelta. He miehittävät pääkaupunkia ympäröivän laakson. He kutsuvat ”koirien kansaksi” niitä, jotka he tappavat. He ovat uusia fanaatikkoja, jotka sanovat Jumalan hyljänneen heidät. <i>Maailma: Algeria / islamistiterrorismin nousu</i>. 37/97</p> <p>(17)<i>Si sgozzano per pazzia. E per il petrolio</i> = He murhaavat hulluuttaan. Ja öljyn takia. Kansainvälisen politiikan professori ja islamin tuntija Bruno Etiennen haastattelu. <i>Maailma: Algeria/analyysi massamurhasta</i>. 40/97</p> <p>(18)<i>Morte a Luxor</i> = Kuolema Luxorissa. <i>Ajan kohtaista: islamistiterrorismi/Temppelien laakson verilöyly</i>. 47/97</p> <p>(19)<i>Scommetti che vince Saddam?</i> = Lyödäänkö vetoa että Saddam voittaa? <i>Kansainvälinen muistikirja</i>. 47/97</p> <p>(20)<i>Macché Algeri, sembra Parigi</i> = Mikä Alger, sehän muistuttaa Pariisia. Dania näyttlee Beckettiä, Khalida ajaa taksia, Farida ottaa karatetunteja. Reportaasi maasta, joka ei ole jäänyt terrorismin ahdistamaksi. <i>Maailma: Algeria / löytyy tahtoa normaaliin</i>. 48/97</p> <p>(21)<i>Donna, ti daró il potere</i> = Nainen, antaisin sinulle oikeuden. Taliban-hallituksen vastustaja Ahmad Shah Massudin haastattelu. <i>Maailma: Afghanistan/vastarintaliikkeen sankari puhuu</i>. 49/97</p>	<p>Algeria</p> <p>Iran</p> <p>Turkki</p> <p>Afghanistan</p> <p>Iran</p> <p>Algeria</p> <p>Algeria</p> <p>Egypti</p> <p>Irak</p> <p>Algeria</p> <p>Afghanistan</p>	<p>sortui) kvasilooginen: <i>määritelmä</i> - algerialaisten ehdokas → lääkäri, eronnut, maallinen - Hamaksen ehdokas → hunnutettu, eristetty - islamismi = helveti</p> <p>kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (islamismi - kommunismi)</p> <p>käsité-erottelu (<i>ilmiö/todell.</i>): demokratia/sotajoukot toimivat itsevaltaisesti</p> <p>kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (todellinen islamismi)</p> <p>kvasilooginen: <i>ristiriita</i> (uutta: Iranin johtajan ystävällisyys)</p> <p>todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (Allahin kadotus → terrorismi)</p> <p>todell. rakent. nojaava: <i>rinnakkainen</i> (hulluus & rahanhimo – islam) <i>auktoriteetti</i> (professori)</p> <p>kvasilooginen: <i>määritelmä</i> (normaali = Pariisi)</p> <p>todell. rakent. nojaava: <i>peräkkäisyys</i> (Talibanin vastustus - naisasia & sankaruus)</p>	<p>7 s.</p> <p>0,5s</p> <p>1 s.</p> <p>3 s.</p> <p>2,5s</p> <p>3 s.</p> <p>3 s.</p> <p>3 s.</p> <p>0,5s</p> <p>4 s.</p> <p>3 s.</p>
--	---	---	---

Taulukko 3: SPIEGEL-special nr.1/98 sisällön aihealueet ja otsikoita aiheisiin

*ristiriita, yhteensopimattomuus ↔ **samuus /	NÄKÖ- ALOJA	POLITIHK- KA	KULTTUU- RI	IHMISIÄ	NÄYTTÄ- MÖT
*fundamentalismi ↔ reformi *militarismi ja terrori ↔ Länsi *haaremi, hunnutus ↔ emansipaatio, naiset työelämässä *eriuskoisten avioliitto ↔ muut monikulttuuriset liitot *uskonvapaus kristityille ↔ muslimille	”Meiltä puuttuu Martin Luther” Fundamentalistit ja reformoijat kamppailevat vallasta islamilaisessa maailmassa.	Egypti: terrorin uhri – egyptiläinen tuomari Mohammed Saïd el-Aschmawi -varoittaa Länttä fundamentalistien militarismista ”Totalitäärisiä kuin Hitler”	Miehet shokissa Haaremi, kuritus, huntut – useissa maissa kasvaa vastustus perinteisiä miesheruuden instrumentteja kohtaan, sitä vaativat naiset työelämässä. Emansipoitumistaistelu on järkyttänyt monia miehiä.	Monikulttuurista avio- onnea Suhteet kristinuskoisten naisten ja islamilaisten miesten välillä voivat onnistua ihan hyvin. special-toimittaja E.K. kuvaa erään muslimin ja evankelisen teologin avioliittoa.	Minareettisota Ruhrin alueella Perustuslain mukaan uskonvapaus koskee niin muslimeja kuin kristittyjäkin. Kai saksalaisten kaukunkien moskeija kovaääniset saavat kuulua yhtä voimakkaasti kuin kirkonkellotkin?
*ajattelu ↔ rukoileminen *islamin vapaamielisyys ↔ islamin terrori *islamin taide ↔ länsimainen tulkinta *turkkilaisvan hempien traditionaalisuus ↔ lasten vastaukset *ekstremistien pyrkimykset ↔ saksalaisen yhteiskunnan yhtenäisyys	”Ajattelemine n on hyödyllisempää kuin rukoileminen” special-haastattelu siiamuslimi sheikki Fadlallahin kanssa kulttuurista, seksuaalimoraalista ja läntisestä domnanssista.	Islamin maailma Islamin sisältö ulottuu suhteellisesta vapaamielisyydestä kuten Bosniassa suoranaiseen terroriin à la Afganistan, helvettiin maan päällä, missä kyntensä lakanneilta naisilta hakataan sormet irti.	Allahin mahdollavat moskeijat Kivistä eks-taasia. Islamin ornamentit taidet pysäyttää aina läntisen ihailijan – ja saattaa hämilleen. Uudemmat merkitykset muistuttavat ikivanhoista maailmanharmonian kuvitelmista.	Vastakohtia – Herlinde Koelbl dokumentoi kuvin ja tekstein turkkilaisten perheiden elämää Saksassa - traditionaalisia vanhempia, rap-tyttöjä, uskovaisia lukiolaisia ja erään 19-vuotiaan, joka tuntee itsensä huivin kanssa ”vapaaksi ja hyvinvoivaksi”.	Ekstremistit: Kuinka pyhä Pyhä Sota on? Islamistit Saksassa järjestävät moskeijoissa ja järjestöissä rinnakkais yhteiskuntaa. Suojelupoliisi varoittaa radikaalien epädemokraattisista ja antisemiittisistä ajattelumalleista.
**terrori/veri / uskonto **islamisti / terrori / uhri **haaremi / alue / matka-opas **yhteiselo / epäharmonia	Terrorin veriljjet. Islamistiset attentaatit: murha Jumalan nimeen.	Kirjallisuuden Nobel-palkinnon saanut Nagib Mahfus islamistien terrorista: aivopesun uhrin.	Päiväkirjamerkintöjä haaremistä. Sveitsiläisnainen kertoo elämästään saudiarabialaisen hovin eristetyssä naisten siivessä.	Allah ja diplomaatti. Usko ja siansorkka: Islamiin kääntyneen ex-suur-lähettilään haastattelu.	Väittelijöinä naispiispa, rabbi ja imami. Harmonia kaukopäämääränä? Yhteiselön vaikeuksista Saksassa.

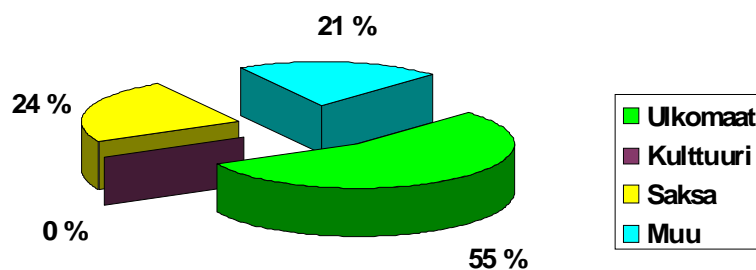
Taulukko 4: Vertailua aihealueiden jakautumisesta Thofern - Haapakoski

Islam-utisten aihealueet v.1950-1989
Thofernin mukaan, yhteensä 68 artikkelia

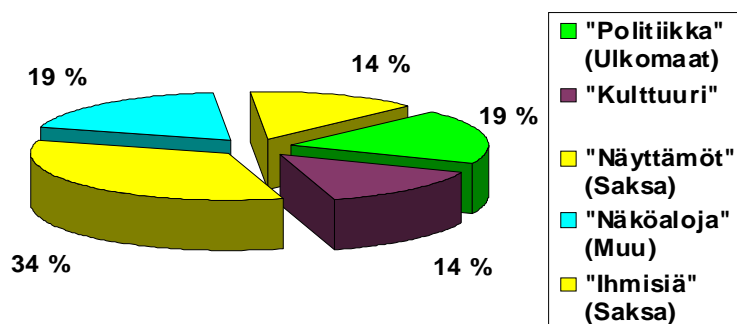
Lähde: Thofern 1998, Darstellungen des Islams in DER SPIEGEL (s.70)

Islam-utisten aihealueet 1997, yhteensä 38 artikkelia

Lähde: Der Spiegel vuosikerta 1997 (taulukko 2)

'Arvoitus Islam' aihealueet, yhteensä 27 artikkelia

Lähde: erikoisnumero Der Spiegel special 1/1998 (taulukko 3)

BIBLIOGRAFIA

Lähteet

Primaarilähteet

Uutisaikakauslehdet:

Der Spiegel	vuosikerta 1997	ks. taulukko 2, s.104
L'Espresso	vuosikerta 1997	ks. taulukko 2, s.108
Spiegel-special	nro 1/1998	ks. taulukko 3, s.110

Artikkelit:

Der Spiegel

1997	Ausländer und Deutsche: Gefährlich Fremd. Das Scheitern der multikulturellen Gesellschaft. 16/97. 78-97. Leserbriefe: Neue Ideen braucht das Land. 18/97. 9-14
1998	Bassam Tibi: Weltmacht Islam? "Räumt unser heiliges Land" 48/98. 166-184. Wer lüftet den Schleier?. 48/98. 186-187.

Spiegel-special

Gernot Rotter: Satanischer Westen, dämonischer Islam. 1/98. 22-24.
Herlinde Koelbl: Gegensätze. 1/98. 96-103.

L'Espresso

1995	Cristina Mariotti: Il nostro Islam quotidiano. Paura dell'Islam. 27/95. 70-75.
1997	Wlodek Goldkorn & Stefano Vastano: Ideologie del duemila. Manifesto per una nuova destra. 19/97. 112-121. Gian Enrico Rusconi: E la chiama differenza. 19/97. 115.
1998	Dina Nascetti: Un sottile velo del imbarazzo. Zaino, quaderno e chador. 36/98. 66-67.

Sekundaarilähteet

<u>www-sivut</u>	http://www.migration.ucdavis.edu	Migration News -lehti
	http://www.spiegel.de	Der Spiegel
	http://www.espressoedit.kataweb.it	L'Espresso
	http://www.bilink.it/bilink/mercato	Audipress

Migration News nrot: 8/96, 1/99, 2/99, 3/99

Kirjallisuus

Aktuell '96

1995 Harenberg Lexicon der Gegenwart

Allardt, Erik

1986 Uskontososiologia – Pentikäinen (toim.), Uskonto, kulttuuri ja yhteiskunta. Kirjoituksia uskontososiologian alalta; 32-45. Helsinki: Gaudeamus

Allport, Gordon W.

1988 (1954) The Nature of Prejudice. Reading: Addison-Wesley Publishing Comp., Inc.

Anttonen, Pertti J.

1996 Introduction: Tradition and Political Identity – Pertti J. Anttonen (ed.), Making Europe in Nordic Contexts; 7-36. Jyväskylä: Gummerus Oy

Augoustinos, Martha – Walker, Iain

1995 Social Cognition. An Integrated Introduction. London: Sage Publications

Auranen, Tomi-Pekka

1997 Suomalaisuus uhattuna. Ulkomaalaisiin liitety uhkakuvat eräissä suomalaisissa aikakauslehdissä vuosina 1990-1994. Yleisen valtio-opin pro gradu – tutkielma. HYVTK.

Berger, Peter L. - Luckmann, Thomas

1994 (1966) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus
Alkuteos: The Social Construction of Reality

Billig, Michael

1996 (1987) Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology. Cambridge: University Press

Billig – Condor – Edwards – Gane – Middleton – Radley

1988 Ideological Dilemmas. A Social Psychology of Everyday Thinking. London: Sage

Blaschke, Jochen

1998 New racism in Germany. – Danièle Joly (ed.), Scapecoats and Social Actors. The Exclusion and Integration of Minorities in Western and Eastern Europe; 55-86. London: Macmillan Press Ltd

Boyle, Kevin – Sheen, Juliet (eds.)

1997 Freedom of Religion and Belief. A World Report. London: Routledge

Brierley, William – Giacometti, Luca

1996 Italian National Identity and the Failure of Regionalism – Jenkins - Sofos (eds.), Nation and Identity in Contemporary Europe; 172-194. London: Routledge.

Corcoran, Farrell

- 1992 War Reporting: Collateral Damage in the European Theater. – Mowlana - Gerbner- Schiller (eds.), *Triumph of the Image. The Media's War in the Persian Gulf – A Global Perspective*; 106-117. Boulder: Westview Press

Del Fabbro, René

- 1995 A Victory of the Street. – Baumgartl - Favell (eds.), *New Xenophobia in Europe*; 132-146. London: Kluwer Law International.

Delle Donne, Marcella

- 1997 Italy 'country of transit'. – Muus, Philip (ed.), *Exclusion and inclusion of refugees on contemporary Europe*; 130-145. Utrecht: Utrecht University

Euromedia Research Group

- 1992 The Media in Western Europe. *The Euromedia Handbook*. London: Sage

Fairclough, Norman

- 1997 (1995) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino
Alkuteos: Media Discourse

Festinger, Leon

- 1985 (1957) *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford: Stanford University Press

Heiskala, Risto

- 1990 Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. - Mäkelä, Klaus (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*; 242-262. Helsinki: Gaudeamus

Hemánus, Pertti

- 1990 Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin2. Tampere: Yliopistopaino

Jokinen, Arja - Juhila, Kirsi - Suoninen, Eero (toim.)

- 1993 *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa

- 1998 Retoriikka. – Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*; 233-272. Helsinki: Gaudeamus

Ketola, Kimmo – Pesonen, Heikki & Sjöblom, Tom

- 1997 Uskonto ja moderni yhteiskunta. Uskontososilogian keskustelunaiheita. – Ketola-Korkee-Pesonen-Pyysiäinen-Sakaranaho-Sjöblom (toim.), *Näköaloja uskontoon. Uskontotieteen ajankohtaisia suuntauksia*; 89-122. Helsinki: Yliopistopaino

Knischewski, Gerd

- 1996 Post-war National Identity in Germany. – Jenkins-Sofos (eds.), *Nation and Identity in Contemporary Europe*; 125-151. London: Routledge.

Koistinen, Mikko

- 1998 Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. – Kantola-Moring-Väliaverron (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*; 40-59. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kristeva, Julia

- 1992 (1988) Muukalaisia itsellemme. Helsinki: Gaudeamus
Alkuteos: Etrangers à nous-mêmes.

Kuusisto, Riikka

- 1996 Sodan retoriikasta. - Kari Palonen ja Hilka Summa (toim.), Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat; 267-288. Tampere: Vastapaino.
1998 Oikeutettu sota ja julma teurastus? Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikka Persianlahdella ja Bosniassa. Helsinki: Like.

Käkönen, Jyrki

- 1997 Sivilisaatioiden kohtaaminen eurooppalaisissa metropoleissa. - Aini Linjakumpu (toim.), Eurooppa tänään - 900 vuotta ristiretkien perintöä. Tutkimustiedote No. 72; 43-52. Tampere: TAPRI

Lehtonen, Tuomas M. S.

- 1991 Rhetorica revificata. Retoriikan paluu / paluu retoriikkaan. *Tiede & edistys* 2/91: 110-119.

Liebkind, Karmela

- 1988 Me ja muukalaiset. Ryhmärajat ihmisten välisissä suhteissa. Helsinki: Painokaari Oy.

Luostarinen, Heikki

- 1991 Tätäkö on uusi kansainvälinen tiedotusjärjestys? - Luostarinen - Nieminen (toim.), Persianlahden sota ja journalismi; 30-38. Tampere: Tampereen yliopisto

Macdonald, Sharon

- 1993 Identity Complexes in Western Europe: Social Anthropological Perspectives. - Sharon Macdonald (ed.), Inside European Identities. Ethnography in Western Europe; 1-22. Oxford: Berg

McDonald, Maryon

- 1993 The Construction of Difference: An Anthropological Approach to Stereotypes. - Sharon Macdonald (ed.), Inside European Identities. Ethnography in Western Europe; 219-235. Oxford: Berg

Masterman, Len

- 1989 Medioita oppimassa - mediakasvatuksen perusteet. Helsinki: Hakapaino.
Alkuperäisteos: Teaching The Media (1985)

Melotti, Umberto

- 1997 International Migration in Europe: Social Projects and Political Cultures. - Modood - Werbner (eds.), The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community; 73-92. London: Zed Books.

Mills, C. Wright

- 1990 (1957) Sosiologinen mielikuvitus. Helsinki: Yliopistopaino
Alkuteos: The Sociological Imagination

Morley, David – Robins, Kevin

1996 (1995) *Spaces of Identity: global media, electronic landscapes and cultural boundaries*. London: Routledge

Moscovici, Serge

1995 (1989) *Från kollektiva till sociala representationer: en kort historik*. – Mohamed Chaib & Birgitta Orfali (red.), *Sociala representationer: Om vardagsvetandets sociala fundament*; 57-82. Göteborg: Daidalos

Mowlana, Hamid

1992 *Roots of War: The Long Road of Intervention*. – Mowlana - Gerbner - Schiller (eds.), *Triumph of the Image. The Media's War in the Persian Gulf – A Global Perspective*; 30-50. Boulder: Westview Press

Mura, Loredana

1995 *Enduring a General Crisis*. – Baumgartl - Favell (eds.), *New Xenophobia in Europe*; 206-217. London: Kluwer Law International.

Mäkelä, Tarja

1994 *Peittää ja paljastaa. Huntu merkinä ja merkityksenannon kohteena. Uskontotieteen pro gradu –tutkielma*. HYTTK.

Pentikäinen, Juha

1986 *Uskontotieteen tutkimusalueet*. – Pentikäinen (toim.), *Uskonto, kulttuuri ja yhteiskunta. Kirjoituksia uskontososilogian alalta*; 11-31. Helsinki: Gaudemus

Perelman, Chaïm

1996 (1977) *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino
Alkuperäisteos: L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation.

Perelman, Chaïm - Olbrechts-Tyteca, Lucie

1971 (1958) *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
Alkuperäisteos: La Nouvelle Rhétorique. Traité de l'Argumentation.

Pittàno, Giuseppe

1995 (1988) *Sinonimi e contrari. Dizionario fraseologico delle parole equivalenti, analoghe e contrarie*. Bologna: Nicola Zanichelli S.p.A.

Potter, Jonathan

1995 *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.

Potter, Jonathan - Wetherell, Margaret

1987 *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.

Puhakka, Sirpa

1991 *Korteissa näkyi lyhyt sota*. – Luostarinen - Nieminen (toim.), *Persianlahden sota ja journalismi*; 76- 82. Tampere: Tampereen yliopisto

Rantanen, Juhapekka

- 1991 Meidän kaikkien sota. – Luostarinen - Nieminen (toim.), Persianlahden sota ja journalismi; 39- 49. Tampere: Tampereen yliopisto

Rodinson, Maxime

- 1988 (1980) Europe and the Mystique of Islam. London: I.B.Tauris & Co Ltd
Alkuteos: La fascination de l'Islam

Said, Edward W.

- 1991 (1978) Orientalism. Western Conceptions of the Orient. London: Penguin Books.
1997 (1981) Covering Islam. How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World. London: Vintage.

Sakaranaho, Tuula

- 1996 Islamin tulkinta: orientalismin kritiikistä kriittiseen vuoropuheluun. *Suomen Antropologi* 2: 35-39
1997 Uskontotiedettä tekemässä. – Ketola-Korkee-Pesonen-Pyysiäinen-Sakaranaho-Sjöblom (toim.), Näköaloja uskontoon. Uskontotieteen ajan-kohtaisia suuntauksia; 37-53. Helsinki: Yliopistopaino
1998 The Complex Other. A Rhetorical Approach to Women, Islam, and Ideologies in Turkey. Comparative Religion 3. Helsinki: Department of Comparative Religion.

Sakaranaho, Tuula – Pesonen, Heikki (toim.)

- 1999 Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino

Shahid, W.A.R. – van Koningsveld, P.S.

- 1995 Religious Freedom and the Position of Islam in Western Europe. Opportunities and Obstacles in the Acquisition of Equal Rights. Kampen: Kok Pharos.

Sarlin, Tommi

- 1996 Muslimit uutisena – millaista kuvaa Suomen muslimista rakennetaan lehdistötekstissä. Uskontotieteen pro gradu –tutkielma. HYTTK.

Summa, Hilikka

- 1996 Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. – Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.), Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat; 51-81. Tampere: Vastapaino

Talvio, Leena

- 1992 Arabialais-islamilaisten tiede ja Eurooppa. - Allahwerdi, Helena - Hallenberg, Helena (toim.), Islamin porteilla; 112-121. Helsinki: Kirjayhtymä Oy

Thofern, Detlef

- 1998 Darstellungen des Islams in Der Spiegel. Eine inhaltsanalytische Untersuchung über Themen und Bilder der Berichterstattung von 1950 bis 1989. Hamburg: Verlag Dr. Kovac

Viljanen, Anna Maria

1994 Psykiatria ja kulttuuri. Tutkimus oikeuspsykiatrisesta argumentaatiosta. Stakes tutkimuksia, 37. Jyväskylä: Gummerus

Wahrig, Gerhard

1997 (1966) Wahrig Deutsches Wörterbuch. 6. Auflage. Gütersloh: Bertelsmann
Lexikon Verlag

Watt, W. Montgomery

1972 The Influence of Islam on Medieval Europe. Islamic Surveys. Edinburgh:
University Press

Wetherell, Margaret – Potter, Jonathan

1992 Mapping the Language of Racism. Discourse and the Legitimation of Ex-
ploitation. London: Sage.